Radu Teodorescu

LITURGHIA ÎNGEREASCĂ



INTRODUCERE

Mare parte dintre noi suntem familiari cu marile cupole ale bisericilor şi basilicelor ortodoxe. Precum putem vedea în spaţiul occidental stilul gotic al marilor domuri, la fel în răsăritul ortoodox putem vedea marile cupole ortodoxe. În mare parte sentimentele legate de experimentarea unei cupole ortodoxe variază. Unii se simt copleşiţi şi mici, alţii se simt înălţaţi, alţii se simt exaltaţi. Sentimentele legate de aceste cupole variază. În ori ce caz, mai tuturor ne rămâne întipărită solemnitatea şi sipirtul sobru al cupolelor ortodoxe.[1] Fără să vrem cupolele ortodoxe ne copleşesec prin prezenşa lor dominatoare. Volumul prezent nu este unul care se leagă de frumuseţea sau magnitudinea cupolelor ortodoxe, ci mai mult de ceea ce este în interiorul cupolelor. Dacă prima imagine vizuală pe care o avem când vedem cupolele ortodoxe este una de magnitudine, ceea ce este pictat în interiorul lor este şi mai sugestiv. Ceea ce nu se vede din experior în cadrul majesticilor turle ortodoxe care umplu spaţiul nostru urban este „liturghia îngerească” care este prezentă mai pe toate cupolele bisericilor.

Volumul de faţă este un volum introductiv. Rostul acestui volum a fost de a calrifica unele aspecte legate de o temă profundă a teologei liturgice dar şi a teologiei ortodoxe în general. Este vorba de liturghia îngerească.

Prin urmare, imediat ce intrăm într-un lăcaş de cult ortodox, ne întrebăm ce este această pictură a liturghiei îngereşti? Ceea ce se vede în primul rând pe cupolele ortodoxe este icoana Pantocratorului. Despre Pantocrator ştim că este vorba de Hristos sau Dumnezeu creatorul. Este vorba de Domnul Hristos binecuvântând. Ceea ce nu toţi observă când intră într-o Biserică Ortoodoxă în special din picturile care le pot vedea este că mai jos de pantocrator de obicei este pusă icoana cu liturghia îngerească. Ei bine iubite cititorule aceast volum se leagă de liturghia îngerească. Este mai bine spus o explicaţie mai largă a acestei mari picturi pe care o putem vedea mai în toate bisericile ortodoxe pe cupolele ei. [2]

Fără nici o îndoială că slujba centrală în Biserica Ortodoxă este liturghia. De la proscomidie şi binecuvântarea mare până la apolis, în cadrul liturghiilor ortodoxe efectuăm aşa numitul cult doxologic, de preamărire a lui Dumnezeu. Astfel, mai presus de orice liturghia este o slujbă doxologică, adică de laudă a lui Dumnezeu. Se cuvine ca cel care participă la liturghie să ştie acest lucru. Bineînţeles că pe Dumnezeu omul poate să Îl laude şi privat, în viaţa lui intimă sau personală. Datorită faptului că omul este o fiinţă a comuniunii, în trecutul Bisericii s-a elaborat o formă comună de preamărire a lui Dumnezeu. Această formă comună şi a acordului comun o numim liturghie. Mai presus de orice am putea spune că liturghia este o împreună lucrare de preamărire a lui Dumnezeu.[3]

În Biserica Ortodoxă liturghia este slujba centrală. În cadrul ei se fac cereri către Dumnezeu, de sănătate, folos sufletesc, folosc trupesc, şi altele asemenea. Dar de asemenea şi rugăciuni de mulţumire şi ajutor de la Dumnezeu. De asemenea liturghia este şi o modalitate de a cânta imne. Imnul heruvimic, este un imn îngeresc. După Sfântul Dionisie Areopagitul

---

[1] http://www.cupola.com/whatscu1.htm.

[2] “**Absida** este o nişă semicirculară care închidea nava principală a unei bazilici romane şi în care se aşezau scaunele judecătorilor. În arhitectura creştină, este o nişă boltită, semicirculară, pătrată sau poligonală, aşezată în prelungirea navei mediane, opusă intrării şi rezervată altarului.” http://ro.wikipedia.org/wiki/Absid%C4%83.

[3] Karl Christian Felmy, *De la cina cea de taină la dumnezeiasca liturghie a Bisericii Ortodoxe,* (Editura Deisis: Sibiu, 2004).

heruvimii[4] sunt a doua ierarhie a îngerilor din cele 9 câte a creat Dumnezeu.[5] S-a vorbit de mai mulţi teologi de caracterul îngeresc al liturghiei. Din această cauză pe cupolele Bisericilor ortodoxe vom întâlnii reprezentaţi îngeri care sunt într-o procesiune îngerească. Aceasta este numita liturghia îngerească.

Prin urmare, aş vrea să scriu în rândurile prezente ceva despre profunzimea liturghiei. Din câte putem vedea liturghia nu are o origine strict omenească, ea este mai presus de orice un fel de imitaţie a îngerilor. Dar trebuie să spunem că în liturghie nu numai că îi imităm pe îngeri dar suntem şi în comuniune cu ei. Astfel, am putea spune că liturghia este o „sinteză a două lumi": omenească şi îngerească.[6]

Prin urmare, putem detecta un „aspect îngeresc" în liturghie. Despre acest aspect îngeresc al liturghiei aş dorii să scriu în acest volum. Mai toţi ar trebui să ne întrebăm de ce vorbim de o liturghie îngerească? Aceasta mai cu seamnă fiindcă noi suntem oameni şi nu îngeri. În acest sens, este veridic că există o liturghie a îngerilor? Dacă există o liturghie a îngerilor, poate ea să fie aplicată omului care după câte ştim nu este înger? Experienţa Bisericii a demonstrat că au existat persoane care s-au ridicat pe parcursul timpului la un nivel de viaţă îngerească.

În acest sens, viaţa monahală nu este nimic altceva decât o viaţă îngerească sau cel puţin potenţial îngerească. Monahul care i-a schima mare şi pe cea mică în cadrul ritualului ortodox propriu zis se împărtăşeşte de „viaţa îngerească." Prin urmare, un călugăr sau un monah se însingurează de această lume pentru a se apropia de lumea îngerilor. Ţelul ultim al vieţii monahale este „chipul îngeresc."[7]

Acum trebuie să ştim că „chipul îngeresc" este doar o treaptă în drumul spre Dumnezeu. Chipul îngeresc este mai bine spus un stadiu. Stadiul ultim al Bisericii Ortodoxe este unirea ultimă cu Dumnezeu. Prin urmare, trebuie să ştim că dacă vrem să ajungem la cunoaşterea ultimă a lui Dumnezeu, trebuie să trecem printr-un stadiu îngeresc. În acest sens, în liturghie spunem: „... primim pe Cel nevăzut înconjurat de cetele îngereşti." Înţelegem din liturghie că Dumnezeu este „înconjurat de cetele îngereşti." S-a ridicat de mai multe ori întrebarea cine sunt îngerii? Îngerii sunt slujitorii lui Dumnezeu. Îngerii sunt cei prin care Dumnezeu a creat cosmosul şi pe om. Categoric că Dumnezeu putea crea omul şi cosmosul şi fără îngeri. Prin urmare, ştim în special din mistica iudaică şi mai apoi din mistica creştină că cosmosul a fost creat prin intermediul îngerilor. Studiul legat de existenţele îngereşti se numeşte angheologie.

Am putea spune că la un anume nivel, liturghia este o lucrare „angheologică." Neexistând numai un înger, nici la liturghie nu există numai un singur om care să participe. Cele mai serioase preocupări legate de modul de slujire a îngerilor le găsim în Vechiul Testament. În Vechiul Testament proorocul Isaia vorbeşte că a văzut cerurile deschise şi pe serafimii [prima ierarhie cerească] măririi strgând în jurul tronului lui Dumnezeu „Sfânt, Sfînt Sfânt Domnul Savaot, plin este cerul şi pământul de mărirea lui osana întru cei de sus." De mai bine de două milenii Biserica Ortodoxă a rămas fidelă acestei descoperiri.[8] Prin urmare ştim că unul dintre principalele imne ale liturghiei nu are o origine umană ci una îngerească. Este o mare şansă pentru om să ajungă la un stadiu doxologic angelic. În acest stadiu, omul ajunge

---

[4] http://ro.wikipedia.org/wiki/Heruvim.

[5] http://www.dervent.ro/liturghia.php.

[6] Care aparține îngerilor, privitor la îngeri, de îngeri; angelic. Ca de îngeri; pur, neprihănit; excepțional. http://www.webdex.ro/online/dictionar/%C3%AEngeresc.

[7] http://www.crestinortodox.ro/cuvinte-duhovnicesti/88783-de-ce-chipul-monahal-se-numeste-ingeresc.

[8] http://www.crestinul.ro/isaia.htm.

să Îl laude pe Dumnezeu împreună cu îngerii. Acest fel de laudă este la un anumit nivel „supratemporal.” Trebuie să ştim că îngerii sunt existenţe supratemporale, adică sunt dincolo de timpul finit. Timpul uman este un timp al „segmentului” adică începe dintr-un loc şi se termină în alt loc. Existenţa timpului îngeresc este supratemporală, adică începe din Dumnezeu dar nu se termină ca şi un segment.

Am putea spune că la un nivel profund că liturghia este şi ea o lucrare „supratemporală.” Supratemporalul în teologia orientală este denumit ca şi „timpul eonic.” Prin urmare, trebuie să ştim că liturghia este lucrare „extratemporală.” Deşi ea are loc pe pământ, la un anumit nivel este este o comuniune cu lumea îngerească de dincolo de existenţa pământescă. La fel, am putea spune că la un nivel profund liturghia este o sinteză a tuturor temporalităţilor: trecut, prezent şi viitor.[9] Contrar mai multor concepţii ştiinţifice din contemporaneitate, timpul poate fii depăşit în liturghie. Timpul liturgic este unul „supratemporal.” În litughie am putea spune că coincid două categorii de timpuri: timpul uman şi timpul îngeresc. Din punct de vedere temporal, chemarea ultimă a liturghiei este una care ne duce la „supratemporalitate.” Numai în supratemporalitate putem de fapt să Îl contemplăm pe Dumnezeu în lumina apofatică a existenţei Sale.”

Trebuie să ştim foarte bine că Dumnezeu este în acest sens posibil de a fii explicat prin exeperienţa îngerilor. În liturghie de fapt Îl experimentăm pe Dumnezeu ca şi îngerii şi nu exclusiv ca nu ca şi oameni. Am putea spune că liturghia este o „experienţă îngerească” a lui Dumnezeu.[10] Este adevărat că pentru contemporaneitate aceste lucruri ar putrea părea cumva lipsite de sens, fiindcă noi suntem o generaţie a sateliţilor cosmici şi ai marilor corporaţii cibernetice. Trebuie să ştim că progresul îngeresc şi cel ciberbenic de exemplu sunt două căi paralele. Dacă oamenii pot descoperii prin metode empirice diferite noi aparaturi cibernetice şi de acest gen, în lumea îngerească descoperirile care le putem face sunt de o altă natură: ele sunt de natură spirituală adică: postul, rugăciunea, faptele bune, iubirea de Dumnezeu, privegherea, lectura Bibliei. Există o metodă de a ne unii cu lumea îngerească, deci de a alcătui o liturghie îngerească care depăşete metodele tradiţionale. Ea este metafizică, prin urmare nu intră în cadrele limitate ale ştiinţei şi a investigaţiilor pragmantice.[11]

În primul rând, astfel, liturghia ortodoxă este concomitent supratemporală şi transistorică. Prin aspectul transistoric al liturghiei înţelegem că deşi liturghia are loc în spaţiul temporal ea ne cheamă în spre atemporalitate. Prin urmare, chemarea ultimă a liturghiei este la depăşirea istoricităţii vieţii umane. Istoricitatea vieţii umane, grosierismul de evenimentelor haotice din istoria omului poate fi depăşit prin liturghie, prin participarea la viaţa îngerească. Prin urmare, liturghia ortodoxă nu cheamă la afundarea în istorie ci la comuniunea cu ceea ce este metaistoric, adică dincolo de istorie.[12] Contemplarea îngerească începe dincolo de istoric. Nici o litughie ortodoxă nu cheamă în spre istoric. Liturghia nu este din punct de vedere îngeresc o „închistare” a umanului în temporalitate. În acelaşi timp, liturghia nu este o negare a temporalităţii. La fel liturghia nu este o distrugere a istoriei omului. Liturghia este mai presus de orice o chemare în spre originile şi destinul ultim al omului. Destinul ultim al omului este a de fii cu Dumnmezeu şi de a vieţui împreună cu Dumnezeu. Astfel, timpul liturgic este un timp istoric al comuniunii cu Dumnezeu. Cea mai supremă comuniune pe care o poate realiza

[9] http://www.adevarul.org/timpul.html.
[10] http://www.crestinortodox.ro/alte-articole/68970-solidaritatea-lumii-ingeresti-si-omenesti.
[11] http://ro.wikipedia.org/wiki/Filozofia_%C5%9Ftiin%C5%A3ei.
[12] http://www.proiectul-arche.org/2009/10/arda-arhitectura-divina-si-metaistoric.html.

omului este comuniunea cu Dumnezeu.[13] Comuniunea cu Dumnezeu se realizează în plan teologic prin imtermediul participării îngerilor. Îngerii sunt astfel, cei care mediază comuniuena noastră cu Dumnezeu. Stadiul ultim de comuniune cu Dumnezeu, unirea cu Dumnezeu este ceva care se v-a realiza numai prin participarea la viaţa îngerească. Participarea la viaţa îngerească este mai presus de orice transcedenţa timpului uman, prin urmare nu a negaţiei sale.[14] Stadiul ultim al comuniunii cu Dumnezeu este ca viaţa omului să devină una cu viaţa lui Dumnezeu. Acest fel de comuniune intimă a vieţii lui Dumnezeu cu viaţa omului nu este panteism.[15] În acest sens, ne referim la panteism din partea omului. Prin urmare, se cuvine să ştim că omul este cel care este chemat să îşi modeleze concepţiile de viaţă şi restul preocupărilor după dinamica liturghiei şi nu invers. Timpul liturghiei este timpul liturgic. Timpul liturgic este propriu zis timpul în care suntem chemaţi să intrăm în dinamica îngerilor.

Liturghia este la un anumit nivel un fel de experimentare a lui Dumnezeu. Dumnezeu poate fii experimentat în stadii superioare ale existenţei prin participarea la viaţa îngerească. În acest, sens Dumnezeu se descoperă prin liturghia îngerilor ca şi o persoană a comuniunii.[16] Este greu de stabilit exact cum are loc dinamica comuniunii îngerilor cu Dumnezeu. În orice caz, probabil că diferit de alţe tradiţii creştine, tradiţia ortodoxă are cea mai îndelungată experimentare a acestor adevăruri. Exponentul de marcă în acest sens a rămas peste veacuri Sfântul Ioan Hristosom, patriarh al Constantinopolului. Avem multe moitive să credem că în tradiţia ortodoxă cel mai mare exponent al tradiţiei ortodoxe este sfântul Ioan Hristostom care este şi autorul liturghiei pe care o săvârşim de cele mai multe ori. De la sfântul Ioan Hristostom nu ne-a rămas numai scrieri omiletice şi dogmatice ci şi o liturghie, o liturghie destul de amplă care este în vremurile contemporane greşit înţeleasă.[17]

Idealul principal al Sfântului Ioan Hrisostom de acum mai bine de câteva veacuri a fost să îl îndrepte pe om la comuniunea cu îngerii. Prin comuniunea cu îngerii omul ajungea astfel la comuniunea cu Dumnezeu. Astfel, ca şi stadiu premergător comuniunii cu Dumnezeu, exista comuniunea cu îngerii şi cu lumea lor. Am putea vorbii astfel de un aşa numit „cosmos îngeresc." Liturghia îngerească a fost desemnată ca şi un fel de introducere în acest cosmos îngeresc. Putem vedea că acest cosmos îngeresc este ritualic. La cunoaşterea lui ajungem prin ritual şi nu prin introspecţii ştiinţifice. Este de preferat ca să ajungem la o „ştiinţă a liturghiei îngereşti."[18] Liturghia este o ştiinţă la care nu participăm prin metode ştiinţifice ci prin facultăţiile lăuntrice. Chemarea ultimă pe care ne-o adresează liturghia este la viaţa superioară a contemplaţiei. Sunt chemaţi să participe la liturghie doar cei care vor să pătrundă în taina contemplării lui Dumnezeu. Mai presus de orice liturghia este un exerciţiu de contemplare.

Ca şi cunoaştere îngerească, Dumnezeu poate fi contemplat. Rostul liturghiei este de al îl iniţia pe cel care participă la săvârşirea ei în taina contemplaţiei lui Dumnezeu. În cadrul litughiei îngereşti ne putem integra prin contemplaţie. Îngerii sunt şi ei fiinţe al contemplaţiei. Cunoaşterea pe care o au ei despre Dumnezeu este mai presus de orice o cunoaştere contemplativă.[19] Cunoaşterea îngerească este o cunoaştere contemplativă şi nu una ştiinţifică.

---

[13] http://www.napocanews.ro/2009/11/%E2%80%9Ein-comuniune-cu-dumnezeu-omul-se-transfigureaza-prin-lumina%E2%80%9C.html.
[14] http://newsgroups.derkeiler.com/pdf/Archive/Soc/soc.culture.romanian/2006-04/msg01495.pdf.
[15] http://www.crestinortodox.ro/secte-si-culte/72869-panteism-si-monoteism-divinitatea-in-noile-curente-religioase.
[16] http://www.erwm.com/Experiencing_God_by_Anton_Bosch.htm.
[17] http://ro.orthodoxwiki.org/Ioan_Gur%C4%83_de_Aur.
[18] http://ro.wikipedia.org/wiki/%C5%9Etiin%C5%A3%C4%83.
[19] http://orion.mscc.huji.ac.il/symposiums/5th/chazon00.html.

Prin urmare, cunoaşterea contemplativă şi cea ştiinţifică nu se contrazic. La fel ele nu sunt nici complementare.

Prin urmare, dacă voim să avasăm în cunoaşterea lui Dumnezeu şi a ceea ce înseamnă litughia îngerească, trebuie să avansăm în contemplaţie. Ce să înţelegem prin contemplaţie îngerească? În primul rând trebuie să ştim că tradiţia iudeo-creştină ne spune că Dumnezeu este autorul îngerilor. Fără doar şi poate nu putem să ajungem la o cunoaştere directă a lui Dumnezeu decât numai prin intermediul îngerilor.[20]

Nu putem să aşteptăm de la liturghie decât să ne facă să fim în comuniune cu Dumnezeu. În volumul de faţă nu mi-am propus o analiză tehnică a modului în care este realizată liturghia. Această analiză poate fi consultată de cei doritori din lectura Liturghierului.[21] În Biserica răsăriteană există o foarte lungă tradiţie în ceea ce priveşte tradiţia liturgică. Încă de la începuturile ei, tradiţia răsăriteană a văzut în liturghie o modalitate de manifestare îngerească. Cel mai explicit imn în acest sens este imnul heruvimic.[22]

Exprimarea practică a experienţei liturghiei a se poate vedea cel mai bine în caracterul ei imnografic. Tradiţia liturgică poate ajunge la experimentarea atemporalului, a metaistoricului sau a supraistoricului prin caracterul ei imnologic. În fapt, prin caracterul ei de cântare, liturghia în ansamblu este un mare imn. Liturghia este slujba centrală a cultului ortodox. Liturghia a fost concepută ca şi o simbioză a două lumi îngerească şi umană.[23] Prin urmare, în ortodoxie omul este chemat la o liturghie îngerească, omul este chemat să se anghelizeze. Ttrebuie să ştim că liturghia este dincolo de spaţiul obişnuit. Liturghia nu este o experienţă fizică ci una metafizică.

Temeiul biblic pentru săvârşirea litughiei sunt luate cuvintele lui Hristos care la Cina cea de Taină a spus ucenicilor Lui: „faceţi aceasta întru pomenirea Mea.” Liturghia este cerută de Domnul Hristos.[24] Pe parcursul timplului, o formă concretă de manifestare a iubirii omului faţă de Dumnezeu a fost participarea la liturghie. Biserica Ortordoxă o consideră centrală în cultul ei. În Biserica Ortodoxă nu există slujbă mai mare ca şi liturghia.[25] Mai presus de orice liturghia este sărbătorire a numelui lui Dumnezeu.[26]

După cum au arătat mai multe studii contemporane,[27] asepectul de cântare al liturghiei provine din mărturiile biblice în care ni se spun că îngerii [heruvimi, serafimi, arhangheli şi restul] cu toţii cântă în faţa lui Dumnezeu. Toată liturghia este de fapt o cântare. În cadrul liturghiei se şi rosteşte faptul că „Făcătoarei de viaţă Treimi întreit sfântă cântare aducem.”[28] Prin urmare, în liturghia ortodoxă lui Dumnezeu îi aducem cântare. Temeiul prin care liturghia este cântată este că lui Dumnezeu îi aducem cântare. Îngerii după cuvintele Vechiului Testament Îl laudă pe Dumnezeu. Forma prin care îngerii îl laudă pe Dumnezeu este

---

[20] http://www.everystudent.ro/a/cunoasterea.html.

[21] O analiză tematică a liturghiei a fost realizată de Sfântul Nicolae Cabasila în lucrarea sa *Tâlcuire la dumnezeiasca liturghie,* P.G. 150, 398-492 (este vorba de volumul 150 din Patrologia greacă.

[22] http://ro.orthodoxwiki.org/Heruvicul.

[23] http://doctorate.ulbsibiu.ro/obj/documents/REZ-ROM-MARIAN.pdf.

[24] Luca 22,19.

[25] http://en.wikipedia.org/wiki/Orthodox_Church.

[26] http://www.analoghion.ro/node/136.

[27] Pr.VASILE GR{JDIAN TEOLOGIA CÂNT{RII LITURGICE ÎN BISERICA ORTODOXĂ, Aspecte de identitate a cântærii liturgice ortodoxe Editura Universitæ\ii „Lucian Blaga” din Sibiu 2000.

[28] A se vedea manualele de liturgică elaborate pe această temă şi care dau o explicaţie cuprinzătoare a imnului heruvimic, un imn central în liturghia ortodoxă. http://www.dervent.ro/resurse/liturghia/index-D-32.html.

„cântarea."[29] O ofrandă în faţa lui Dumnezeu este cântarea omului care în cadrul liturghiei este de calitate superioară fiindcă se uneşte cu cântarea îngerilor. Tradiţia iudeo-creştină a experimentat acest adevăr încă din antichitate. Acest adevăr este păstrat şi dus mai departe din generaţie în generaţie. Am putea spune că unul dintre motivele pentru care Dumnezeu l-a creat pe om a fost spre a Îl lăuda. Astfel, din punct de vedere liturgic destinul final al omului este lauda lui Dumnezeu şi comuniunea cu Dumnezeu. Prin liturghie omul poate realiza cel puţin parţial un anumit stadiu al comuniunii cu Dumnezeu.[30]

Ceea ce am putut observa după mai mulţi ani de studiu al liturghiei este că ne lipsesc analize sistematice şi academice referitoare la liturghia îngerească. Evident am putea să ne punem problema dacă liturghia îngerească despre care vorbeşte Biserica şi tradiţia este sau poate fii explicată academic sau ştiinţific. După cum am afirmat mai sus liturghia îngerească poate fi explicată din punct de vedere contemplativ. De fapt îndemnul profund al liturghiei este unul la contemplaţie. Putem vorbii astfel de o contemplaţie îngerească. Prin contemplaţie îngerească înţelegem că putem străvedea ceea ce are loc în lumea de dincolo.[31] Este adevărat că pentru mulţi mesajul liturgic este contrastant. Tradiţia Bisericii ne spune că „îngerii sunt spirite sau duhuri slujitoare." Prin urmare am putea spune că îngerii slujesc lui Dumnezeu într-un mod ritmic. Deci am putea vorbii de o liturghie a îngerilor. Din punct de vedere dogmatic îngerii sunt fiinţe create de Dumnezeu şi rolul lor este unul de mediere între om şi Dumnezeu.[32]

În orice caz, trebuie să ştim că în Biserica Ortodoxă există un pronunţat cult al îngerilor.[33] Fundamentele cultului îngerilor este destul de vechi el datează încă din perioda Vechiului Testament când ştim că templul lui David şi a lui Solomon din perioda interexislică pe catapeteasma templului de la Ierusalim existau reprezentaţii de îngeri [este vorba de doi heruvimi.[34] Prin urmare, am putea spune că diferit de alte religii cultul îngerilor este cel mai dezvoltat în Biserica Ortodoxă. De fapt în religiile orientului îndepărtat din indochina şi Asia de vest nu există menţiune de un cult al îngerilor.[35] Este evident că din moment ce îngerii sunt „slujitori ai lui Dumnezeu" ei sunt cumva şi liturgişti. În acest sens, îngerii sunt modelul ultim al liturghiilor ortodoxe. Liturghia ortodoxă este în acest sens, o imitaţie a slujirii liturghiei îngereşti. Prin urmare, omul poate ajunge la un anume stadiul al liturghisirii îngereşti.[36] Mai presus de orice acest fel de slujire îngerească implică aspectul sacrificial. Slujirea îngerilor în faţa lui Dumnezeu implică faptul că îngerii se jertfesc la fel ca şi oamenii în faţa lui Dumnezeu.

---

[29] **Angelic Hymn** The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church | 2000 | E. A. LIVINGSTONE | Â© The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church 2000, originally published by Oxford University Press 2000.

[30] http://www.romaniantribune.net/a863_Anul_Nou_2008_si_Liturghia_Universului_Ceresc_(Partea_a_IV_-_a).aspx.

[31] http://www.anunseenworld.com/.

[32] "The invisible realm is constantly described in the Bible as something present in our midst, not as a distant reality, but present. Angels don't appear occasionally in the Bible; they manifest themselves continually! The word "angel" appears more than 250 times in the pages of GOD's eternal revelation, the Scriptures, describing not only things they have done, but those that must be done in our time, as well as those they've done in the past. The author of this study is a world renowned teacher of the Bible who reminds us of the validity the force, represented by these invisible servants and warriors of GOD, has in our days: "Are they not all spirits sent to minister to those who will receive salvation?" (Heb. 1:14). The Bible's response is, "Yes", and that means that their ministry applies to us today." http://www.angelfire.com/sc3/wedigmontana/Angels.html.

[33] http://www.kurdistanmemory.com/site/english/culte_ange.html.

[34] Solomon Steckoll, *The Temple Mount,* Tom Stacey Ltd., London, 1972.

[35] http://monicadaniela84.blogspot.com/2009/11/cultul-ingerilor-in-biserica-ortodoxa.html.

[36] http://www.angelmessage.org/angelic_ministry.htm.

Liturghia îngerească prin urmare este atestată de cele mai vechi scrieri biblice care datează mai înainte de Hristos. Trebuie să ştim că aceast liturghie este imaterială.[37] Prin urmare, nu putem ştii cu exactitate ceea ce fac îngerii în slujirea lor faţă de Dumnezeu dar ştim că ei îl slujesc pe Dumnezeu. Am putea spune că această slujire a îngerilor este temeiul ordinii cosmice. Tot în cadrul liturghiei afrimăm că Dumnezeu este autorul lumii văzute şi a celei nevăzute când rostim crezul şi spunem că Dumnezeu „este autorul celor văzute şi nevăzute." Prin cele nevăzute înţelegem îngerii.[38] Prin urmare, ştim că îngerii sunt fapturi ale lui Dumnezeu la fel ca şi omul.

Mai presus de orice trebuie să subliniez că există un aspect ascetic al omului în raport cu liturghia îngerească.[39] În orice caz liturghia îngereacă este obiectul a mai multor studii.[40] Ştim că îngerii sunt sursa existenţei lumii materiale. De fapt studiile ştiinţifice din zilele noastre nu fac decât să ne clarifice din ce în ce mai mult acest adevăr. Iubirea de Dumnezeu este mai presus de orice şi o iubire de îngerii lui Dumnezeu. Simbolic liturghia îngerilor este mai presus de orice iubirea de îngeri sau anghelofilia [αγγελοφιλια].[41]

În orice caz lumea îngerilor este o lume a slujrii lui Dumnezeu. Dumnezeu este mai presus de orice un fel de slujire dincolo de spaţiul temporal. În orice caz, după cum se spune că există o „dimensiune cosmică" a liturghiei la fel există şi o dimensiune îngerească.[42] Dimensiunea îngerească a liturghiei este cât se poate de evidentă. În termeni dogmatici Domnul Hristos a fost Cel care a instituit liturghia. Este adevărat că la nivelul Noului Testament liturghia este o formă cât se poate primară. Astfel, liturghia este o îngemănare de două lumi: lumea omului şi lumea îngerului. Aceasta este ceea ce teologia numeşte o proto-teandrie. În liturghie putem spune că se intersectează două lumii: este vorba de lumea îngerilor şi de lumea oamenilor. Din punct de vedere liturgic am putea spune că cu îngerii suntem prieteni.[43]

Am putea vorbii de o anume prietenie dintre „îngeri" şi oameni. Aceasta am putea spune că este un fel de prietenie liturgică. Slujirea liturgică are cel puţin un anume potenţial de a ne îndrepta în spre Dumnezeu. Referitor la liturghia îngerească găsim menţiuni şi în manuscrielele descoperite la marea moatră din Israel mai recent.[44] În ori ce caz, viaţa lui Dumnezeu este şi viaţa îngerilor. Prin urmare, am putea spune că cel mai mare subiect de liturgică este liturghia îngerească.[45]

---

[37] http://www.orderofthecross.org/qangels1.htm.

[38] http://executableoutlines.com/angel/angel_06.htm.

[39] http://www.godhealing.org/angel.htm.

[40] Un astfel de studiu este şi consistentul volum al lui Hans urs von Balthasar, *Die kosmische liturgie,* (Johannes Verlag,

[41] http://cgg.org/index.cfm/fuseaction/Library.sr/CT/artb/k/509/Ministry-Angels.htm.

[42] http://www.probe.org/site/c.fdKEIMNsEoG/b.4426931/k.F448/Gabriels_Vision_An_Angelic_Threat_to_the_Resurrection.htm.

[43] http://www.scribd.com/doc/20856325/The-Ministry-of-Angels.

[44] The Dead Sea Scrolls: Angelic Liturgy: Songs of the Sabbath Sacrifice (Hebrew,Aramaic, and Greek Texts with English Translations) (Hardcover) ~ **James H. Charlesworth** (Editor), **Frank Moore Cross** (Editor). Westminster John Knox Press (December 1994).

[45] http://www.liturgica.com.

BAZELE ANGHEOLOGICE ALE LITURGHIEI ÎNGEREŞTI

„În anul morţii regelui Ozia, am văzut pe Domnul stând pe un scaun înalt şi măreţ şi poalele hainelor Lui umpleau templul. Serafimi stăteau înaintea Lui, fiecare având câte şase aripi: cu două îşi acopereau feţele, cu două picioarele, iar cu două zburau Şi strigau unul către altul, zicând: "Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Lui!”

Isaia 6, 1-4

Fără nici o îndoială că dacă este să vorbim despre liturghia îngerească trebuie să luăm în cadul referinţele biblice. Încă din cele mai vechi timpuri chipul liturghiei îngereşti exprimate de proorocul Isaia a fost în interesul teologilor dar nu numai. Temei fundamental pe care iudeo-creştinismul îl are mai presus de orice este proorocul Isaia din Vechiul Testament. În descoperirile lui putem vedea că proorocul Isaia face referinţă la o slujire a îngerilor. În termeni angheologici el face referinţă la prima ierarhie a îngerilor.[46] În general trebuie să spunem că îngerii sunt cât se poate de mult aflaţi în subordonare. În primul rând ei sunt subordonaţi lui Dumnezeu.[47] Raporturile de subordonare ale îngerilor se leagă de faptul că ei sunt subordonaţi

[46] http://en.wikipedia.org/wiki/Christian_angelic_hierarchy.

[47] Smend, *Alttest.Religionsgesch.* Index; Ewald, *Die Lehre von Gott*, Index; Stade, *Gesch. des Volkes Israel*, ii. 236-238; Montefiore, *Hibbert Lectures*, p. 425, London, 1892; Baudissin, *Studien*, Leipsic, 1876.

ierarhiilor mai mari decât ale lor.[48] Prin urmare, acest temei al slujirii liturgice a îngerilor nu a fost inventată de nimeni ci este menţionată cu destul de multă precizie de Proorocul Isaia.[49] Prin urmare, putem vedea că Isaia îi vede pe serafimii măririi lui Dumnezeu „cântând."

„Cântarea, această haină somptuoasă a cuvântului, este limba îngerilor care cinstesc cu uimire, desfătare şi nesaţ taina Preasfintei Treimi; este modalitatea prin care împăratul David a ales să-şi îmbrace trupul subţire al cuvintelor psalmilor lui, apărându-l astfel de iarna uitării. Dacă „singurul lucru nou sub soare" (Ioan Damaschin)este înomenirea Fiului lui Dumnezeu, Logosul Care S-a întrupat în carnea trupului nostru istoric şi a „vărsat" veşnicia în temporalitate, celebrarea plenară a acestui eveniment cosmic se realizează în Taina euharistică, iar haina acestui eveniment permanent nouă o reprezintă cântarea liturgică. Dacă un cuvânt rostit este mesagerul sufletului nostru către celălalt şi creează puntea alterităţii, cuvântul liturgic cântat intră în cămara tainică a sufletului celui ce-l ascultă şi-şi face acolo locaş, cutremurându-i adâncurile fiinţei."[50]

Prin urmare, cântarea din Biserică este cumva o cântare îngerească.[51] Acest fapt trebuie să ne fie permanent în minte. Din această cauză în Biserică cântarea trebuie făcută nu cantitativ ci calitativ. Cântarea pe care o aducem lui Dumnezeu trebuie să fie mai presus de orice calitativă. Avem motive că credem că Dumnezeu priveşte la calitatea muzicii pe care i-a aducem. Astfel, trebuie spus că spre deosebire de un concer simfonic sau de un concert muzical, liturghia nu este un concert ci este folistă muzica pentru a Îl preamării pe Dumnezeu şi pentru a Îi aduce o ofrandă în faţa lui Dumnezeu.

„Jertfele muzicale"[52] sau adus lui Dumnezeu din cele mai vechi timpuri. Plecând de la proocul Isaia din Vechiul Testament trebuie să ştim că muzica din Biserică are o valoare sacramentală. În cultura europerană putem întâlnii crâmpeie referitor la muzica Biserici. În acest sens, în cultura elină este cât se poate de famiar termenul de Odisee. Puţin dintre noi ştiu de fapt că personajul principal al Odiseei lui Homer este Odiseu [Odisseos] în limba greacă. Termenul de Odiseu din limba greacă tradus cu românescul Ulise este de fapt cel care cântă ode lui Dumnezeu.[53]

Astfel, plecând pe linie biblică, muzica omenească din Biserică trebuie să fie mai presus de orice o muzică de laudă a lui Dumnezeu. Se cere astfel ca ceoi care participă la liturghie să ştie că muzica din Biserică este o imitaţie a muzicii îngerilor.[54] Plecând de la menţiunile care le

---

[48] "In Christ Jesus, God is seated on a throne of grace; and through him the way into the holiest is laid open. See God's temple, his church on earth, filled with his glory. His train, the skirts of his robes, filled the temple, the whole world, for it is all God's temple. And yet he dwells in every contrite heart. See the blessed attendants by whom his government is served. Above the throne stood the holy angels, called seraphim, which means "burners;" they burn in love to God, and zeal for his glory against sin. The seraphim showing their faces veiled, declares that they are ready to yield obedience to all God's commands, though they do not understand the secret reasons of his counsels, government, or promises. All vain-glory, ambition, ignorance, and pride, would be done away by one view of Christ in his glory. This awful vision of the Divine Majesty overwhelmed the prophet with a sense of his own vileness. We are undone if there is not a Mediator between us and this holy God." http://www.christnotes.org/commentary.php?b=23&c=6&com=mhc.

[49] http://www.godrules.net/library/clarke/clarkeisa6.htm.

[50] http://www.episcopiacaransebesului.ro/articole.php?article_id=293.

[51] http://www.analoghion.ro/node/136.

[52] http://www.messagesfromtheangels.com/about/angelmusic.htm.

[53]Homer, *Odiseea*, traducere de George Murnu, (Editura Univers: Bucureşti, 1971).

[54] Este un astfel care trebuie să fie clarificat cât se poate de bine referitor la muzica îngerilor. Deşi cu toţii avem educaţie muzicală, trebuie să ştim că muzica îngerilor la fel ca şi muzica liturgică nu au o funcţie artistică sau de divertisment, ci are o funcţie de laudă. Un alt astfel pe care îl putem vedea în referinţa Proorosului Isia este că nu

avem din Vechiul Testament şi din restul scrieilor biblice, Biserica Ortodoxă consideră prezenţa instrumentelor muzicale în cadrul cultului ca fiind inoportună. Biserica Ortortodoxă foloseşte muzica în cult ca şi o modalitate de preamărire a lui Dumnezeu şi ca şi o posibilitate de unire contemplativă cu lunea nevăzută a îngerilor.[55] Prin urmare, rolul muzicii în cultul iudeo-creştin este unul sacrificial. Privită din prisma marilor scrieri biblice, muzicxa este o formă sacrificială de preamărire a lui Dumnezeu. La fel am putea spune că muzica Bisericii este ofranda vocală a omului în faţa lui Dumnezeu. Prin viziunea proorocului Isaia[56] din Vechiul Testament avem multe motive să credem că prin muzica bisericească nu facem nimic altceva decât să Îl preamărim pe Dumnezeu.[57]

Este foarte adevărat că din punct de vedere istoric ne lipsesc multe documente referitoare la liturgica sau tipicul cântării serafimilor măririi lui Dumnezeu. Putem doar afirma că cântarea „Sfânt, Sfânt Sfânt Domnul Savaot" este o cântare care nu are o origine umană. Ea este o cântare de origine îngerească. Rolul descoperirii acestei cântări acum mai bine de 2000 de ani proocului Iasia a fost de a îl face pe om mai aproape de lumea îngerească. Prin urmare, când cântăm acest imn liturgic de preamărire a lui Dumnezeu, Îl lăudăm pe Dumnezeu prin prisma serafimilor a celor mai superioare făpturi îngereşti pe care le-a creat Dumnezeu.[58]

---

există instrumente. În nici una dintre cărţile biblice care fac referire la slujirea îngerilor, nu sunt menţionate instrumente. Rolul muziucii din cadrul cultului Bisericii Ortodoxe este unul sacramental şi cultic, de preamirire a lui Dumnezeu. Prin urmare este un rol doxologic. Din această cauză în Biserica Ortodoxă nu sunt acceptate instrumentele muzicale de nici un fel. Colles, Henry Cope (1978). *The Growth of Music : A Study in Musical History*, 4th ed., London ; New York : Oxford University Press. Harwood, Dane (1976). "Universals in Music: A Perspective from Cognitive Psychology", *Ethnomusicology* 20, no. 3:521-33. Johnson, Julian (2002). *Who Needs Classical Music?: Cultural Choice and Musical Value*. Oxford University Press. Kertz-Welzel, Alexandra. "Piano Improvisation Develops Musicianship." *Orff-Echo* XXXVII No. 1 (2004): 11-14. Kertz-Welzel, Alexandra. "The Singing Muse: Three Centuries of Music Education in Germany." Journal of Historical Research in Music Education XXVI no. 1 (2004): 8-27. Kertz-Welzel, Alexandra. "Didaktik of Music: A German Concept and its Comparison to American Music Pedagogy." International Journal of Music Education (Practice) 22 No. 3 (2004): 277-286. Kertz-Welzel, Alexandra. "General Music Education in Germany Today: A Look at How Popular Music is Engaging Students." General Music Today 18 no. 2 (Winter 2005): 14-16. Molino, Jean (1975). "Fait musical et sémiologue de la musique", *Musique en Jeu*, no. 17:37-62. Nattiez, Jean-Jacques (1987). *Music and Discourse: Toward a Semiology of Music* (*Musicologie générale et sémiologue*, 1987). Translated by Carolyn Abbate (1979). Owen, Harold (2000). *Music Theory Resource Book*. Oxford University Press. Small, Christopher (1977). *Music, Society, Education*. John Calder Publishers, London. Habib Hassan Touma (1996). *The Music of the Arabs*, trans. Laurie Schwartz. Portland, Oregon: Amadeus Press. Woodall, Laura and Brenda Ziembroski, (2002).

[55] Gietmann, G. (1911). Ecclesiastical Music. In The Catholic Encyclopedia. New York: Robert Appleton Company. Retrieved November 29, 2009.

[56] http://ancienthebrewpoetry.typepad.com/ancient_hebrew_poetry/files/isaiah_bibliography.pdf.

[57] ERMELIUS, *Dissertatio historica de veteri christianâ doxologia* (1684); SCHMIDT, *De insignibus veteribus christianis formulis* (1696); A SEELEN, *Commentarius ad doxologiæ solemnis Gloria Patri verba: Sicut erat in principio* in his *Miscellanea* (1732); BONA, *Rerum liturgicarum libri duo* (Cologne, 1674), II, 471; THALHOFER, *Handbuch der kath. Liturgik,* I, 490 sq.; IDEM in *Augsburger Pastoralblatt* (1863), 289 sq.; RIETSCHEL, *Lehrbuch der Liturgik*, I, 355sq.; KRAUS, *Real-Encyk*., I, 377 sq.

[58] Referior la proorocul Isaia se poate consulta Word Bible Commentary, „Isaiah is overwhelmed by God's sovereignty displayed by radiant purity and a feeling of terrifying but controlled power. It makes him feel dirty beyond anything but simple expression, helplessly weak and feeling that he is doomed. Like Job, he is thoroughly humbled (Job 42:1-6). http://bibletools.org/index.cfm/fuseaction/Bible.show/sVerseID/17773/eVerseID/17773.

În orice caz, trebuie să ştim că încă din vechime Proorocul Isaia ne-a chemal la o „cântare” forte înaltă. Din câte ştim ceea ce este sepecific ierarhiei îngereşti a serafimilor, este caracterul „înflăcărat” al slujirii lui Dumnezeu. Prin faptul că serafimii sunt „înflăcăraţi” în slujirea lor a lui Dumnezeu, nu trebuie să înţelegem că ei sunt exemple de fanatism sau fundamentalism religios pentru om. Serafimii sunt mai presus de orice exemple de urmat pentru oameni.[59] Bazaţi pe evidentele biblice, omul se cuvine să aibă iubire deplină deci înflăcărată faţă de Dumnezeu. În termeni biblici aceasta este iubirea serafimică a lui Dumnezeu. Iubirea serafimică de Dumnezeu este un temei al liturghiei îngereşti. Rolul liturghiei care a fost compusă cu foarte mulţi ani în urmă de Sfântul Ioan Hrisostom Patriarhul Constantinopolului este de a crea un fel de „armonie” între lumea omenilor şi lumea îngerilor. În ori ce caz, orice teolog v-a recunoaşte că dacă este să vorbim de o armonie într-u lumea îngerilor şi lumea oamenilor, balanţa acestei armonii v-a înclina în favoarea acestei seferei îngereşti, angelice. Omul nu poate ajunge la un stadiu asemănător îngerilor prin puterile proprii. Omul poate ajunge la un stadiu îngeresc de existenţă numai prin medierea îngerilor.

Prin urmare putem vorbii de o dimensiune serafimică a iubirii de Dumnezeu. Această dimensiune serafimică a iubirii de Dumnezeu este unul nivel înalt care după mărutriiile pe care le avem sunt puţini care pot să ajungă la acest nivel. Fără nici o îndoială că iubirea de Dumnezeu este mai mult decât orice o liturghie la un nivel metaforic. Am putea vorbii şi de o litughie îngerească din punct de vedere care are loc în străzundurile arzânde ale omului. Aceasă liturghie nu poate fi reprezenată iconografic[60] ea este trăită în interiorul omului în dimensiunile lui profunde. La un nivel superior liturghia îngerească este mai presus de orice comuniune.[61] Am putea enumera trei dimensiuni ale liturghiei îngereşti ca şi comuniune:

1. treimică
2. a îngeriulor între ei,
3. a îngerilor cu oamenii şi Dumnezeu.

Prin urmare, în liturghie avem o triplicitate de comuniune.[62] O lucrare fundamentală care s-a scris pe această temă rămâne lucrarea reputatului teolog român Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate şi comuniune în liturghia ortodoxă*.[63] Am putea vorbii de o tradiţie a liturghiei îngereşti care este mai presus de orice prototipul comuniunii liturghiei ortodoxe. Aspectul de comuniune triplu al liturghiei este în orice caz unul cât se poate de profund. Categoric că îngerii nu pot decât să ne medieze comuniunea cu Dumnezeu. Prin urmare rolul îngerilor în comuniunea liturghiei este unul de mediere.[64]

Dacă este să vorbim de o notă mai profundă a medierii îngerilor în raportul cu omul, am putea spune că raportul de mediere ne vine din funcţia de mediere a Logosului, sau a Cuvântului lui Dumnezeu în raportul cu multiplicitatea Treimică din Dumnezeu. S-a spus încă

---

[59] Un astfel de exemplu am putea spune că a fost din punct de vedere istoric Sfântul Serafim de Sarov, http://ro.orthodoxwiki.org/Serafim_de_Sarov.
[60] M. Didron and A. N. Didron, *Christian Iconography, or the History of Christian Art in the Middle Ages*, George Bell and Sons, London, 1886.
[61] http://www.liv.ac.uk/~spmr02/rings/trinity.html.
[62] http://www.stempublishing.com/authors/mackintosh/Pprs/CHMCOMMN.html.
[63] Editura mitropoliei Olteniei, (Craiova, 1991).
[64] A se vedea în acest sens lucrarea lui *Lars Thunberg, Omul şi cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul* (EIBMBOR, Bucureşti, 1999).

din antichitate că Logosul, adică Fiul lui Dumnezeu este într-un anume fel mediator în Treime. Mai mulţi teologi l-au numit „mâna Tatălui.”[65]

În orice caz, stadiul ultim al liturghiei îngereşti este unirea cu Dumnezeu. Există mai multe speculaţii în cadrul liturghiilor ortodoxe care susţin că de fapt litughia îngerească este numai una. Propriu zis viaţa îngerilor este o liturghie continuă. Dar ce să înţelegem printr-o liturghie continuă în cadrul îngerilor? Printr-o liturghie continuă a îngerilor înţelegem că liturghia îngerilor nu se încheie niciodată. Îngerii au fost creaţi de Dumnezeu pentru a Îl slujii din eternitate. Prin urmare, viaţa îngerească este un ciclu liturgic continu.[66] Prin liturghia ortodoxă noi nu facem nimic altceva decât să avem o străvedere din această liturghie. Am putea spune că spre deosebire de om, îngerii au fost creaţi fiinţial spre a slujii lui Dumnezeu. Prin urmare, scoul central a creaţiei îngerilor a fost slujirea lui Dumnezeu.

Prin urmare, nu putem cere o slujire din partea omului ca şi o slujire din partea lui îngerilor adusă lui Dumnezeu. Omul se poate ridica la o asemănare a slujirii îngereşti. În orice caz, nu putem vorbii despre o slujire a îngerilor în termeni exclusiv umani. Ştim că nu putem contesta tradiţiile liturgice ale ortodoxiei. În orice caz, spiritul ortodox este un spirit liturgic. Acest spirit provine din spiritul îngerilor care sunt fiinţe slujitoare. Spre deosebire de om, îngerii au fost creaţi cu scopul de a Îl slujii explusic pe Dumnezeu. Prin urmare trebuie să avertizăm că omul niciodată nu v-a putea ajunge la măsura slujirii îngerilor.[67]

În orice caz, descrierea pe care o avem de la Isaia despre liturghia îngerească este o descriere a lui Dumnezeu în mărire.[68] Categori că atunci cînd Proorocul Isaia a scris despre această liturghie a serafimilor, a existat un anume context istoric. Asupra cărui mă voi oprii puţin. Proorocul Isaia (6, 1-4) spune aici că la- văzut pe Dumenezu şezând pe tron. Tot mai sus în acest text ni se spune că această descoperire Isaia a aavut-o în anul morţii regelui Ozia. Ceea ce a încercat să facăî aici Isaia propriu zis s fost să pună în contrast măreţia unui rege pământesc cu măreţia lui Dumnezeu. Prin urmare, Isaia nu a văzut esenţa lui Dumnezeu ci mai mult puterea stăpânia lui. Cuvintele referitoare la liturghia serafimilor din Isaia sunt un îndemn pentru orice om să realizeze că Dumnezeu este cel care stăpâneşte tot ceea ce există şi fără de el nu putem domnii.[69]

Prin urmare, plecând de la un eveniment lumesc, proorocul Isaia încearcă să ridice mintea cititorului la ceva transcedent de dincolo de lume. În acest sens, liturghia este un

---

[65] http://www.impantokratoros.gr/Basilius-Gro%C3%9Fe.de.aspx.

[66] http://www.profamilia.ro/liturgie.asp?anlit=11.

[67] http://www.naal-liturgy.org/.

[68] http://www.ccel.org/ccel/henry/mhc4.Is.vii.html.

[69] „See God upon his throne, and that throne *high and lifted up,* not only above other thrones, as it transcends them, but over other thrones, as it rules and commands them. Isaiah saw not *Jehovah*—the essence of God (no man has seen that, or can see it), but *Adonai*—his dominion. He saw the Lord Jesus; so this vision is explained John xii. 41, that Isaiah now saw Christ's glory and spoke of him, which is an incontestable proof of the divinity of our Saviour. He it is who when, after his resurrection, he sat down on the right hand of God, did but sit down where he was before, John xvii. 5. See the rest of the Eternal Mind: Isaiah *saw the Lord sitting,* Ps. xxix. 10. See the sovereignty of the Eternal Monarch: he sits *upon a throne*—a throne of glory, before which we must worship,—a throne of government, under which we must be subject,—and a throne of grace, to which we may come boldly. This throne is high, and lifted up above all competition and contradiction. II. See his temple, his church on earth, filled with the manifestations of his glory. His throne being erected at the door of the temple (as princes sat in judgment at the gates), *his train,* the skirts of his robes, *filled the temple,* the whole world (for it is all God's temple, and, as the heaven is his throne, so the earth is his footstool), or rather the church, which is filled enriched, and beautified with the tokens of God's special presence.” Idem.

eveniment care vinde de dincolo de lumea de aici. „*Above the throne,* as it were hovering about it, or nigh to the throne, bowing before it, with an eye to it, *the seraphim stood,* the holy angels, who are called *seraphim-burners;* for he *makes his ministers a flaming fire,* Ps. civ. 4. They burn in love to God, and zeal for his glory and against sin, and he makes use of them as instruments of his wrath when he is a consuming fire to his enemies. Whether they were only two or four, or (as I rather think) an *innumerable company of angels,* that Isaiah saw, is uncertain; see Dan. vii. 10. Note, It is the glory of the angels that they are seraphim, have heat proportionable to their light, have abundance, not only of divine knowledge, but of holy love. Special notice is taken of their wings (and of no other part of their appearance), because of the use they made of them, which is designed for instruction to us. They had *each of them six wings,* not stretched upwards (as those whom Ezekiel saw, ch. i. 11), but, 1. Four were made use of for a covering, as the wings of a fowl, sitting, are; with the two upper wings, next to the head, they covered their faces, and with the two lowest wings they covered their feet, or lower parts. This bespeaks their great humility and reverence in their attendance upon God, for he is greatly feared in *the assembly of those saints,* Ps. lxxxix. 7. They not only cover their feet, those members of the body which are less honourable (1 Cor. xii. 23), but even their faces. Though angel's faces, doubtless, are much fairer than those of the children of men (Acts vi. 15), yet in the presence of God, they cover them, because they cannot bear the dazzling lustre of the divine glory, and because, being conscious of an infinite distance from the divine perfection, they are ashamed to show their faces before the holy God, who *charges even his angels with folly* if they should offer to vie with him, Job iv. 18. If angels be thus reverent in their attendance on God, with what godly fear should we approach his throne! Else we do not the will of God as the angels do it."[70]

Prin urmare, tema slujirii îngereşti este o temă care nu neagă implicaţiile omului. Omul este chemat mai presus de orice să slujească pe Dumnezeu. Slujirea lui în orice caz trebuie să fie pe primul loc. Este prin urmare posibil ca omul să creadă că există lucruri mai presus de slujirea lui Dumnezeu. În acest sens, în rândurile proocului Isaia putem vedea că arătarea măririi serafimilor şi a slujirii lui Dumnezeu vine exact în momentul morţii unui rege al Israelui. La fel ca în toate epocile există pericolul ca omul să fie luat mult prea mult de „înfăţişarea lumii înconjurătoare." Monarhiile, preşedenţiile, mai marii acestei lumii se pot intrepune în raportul de slujire al omului faţă de Dumnezeu. În înţelepciunea sa, proocul Isaia ne dă un avertisment.[71] Indirerent cât de mari ar fii atracţiile stăpâniilor lumii în care trăim, Dumnezeu rămâne valoarea supremă.[72]

Omul nu este o fiinţă liturgică prin esenţă.[73] Prin urmare, prin viaţa liturgică înţelegem că este mai presus de orice o iniţiere în realităţile de dincolo de lumea de aici.[74] Liturghia este mai presus de orice o inţiere în lumea de dincolo. La fel, nu este numai o inţiere ci şi un progres în realităţile lumii de dincolo. În orice caz, liturghia dincolo de toate veleităţile manieristice este un fel de de infuzie bizantină pe care le avem este dincolo de orice un fel de „comuniune îngerească."[75] Bineînţeles că din punct de vedere hristologic comuniunea cu hristos este una

[70] http://www.ccel.org/ccel/henry/mhc4.Is.vii.html.
[71] http://statu.wordpress.com/2007/06/08/dimensiunile-tineresti-ale-slujirii-lui-dumnezeu/.
[72] http://ro.wikipedia.org/wiki/Absolutism_luminat.
[73] A se vedea în acest sens, lucrarea lui teologului grec Constatin Scouteris, *Ecclesial being,* (Mont Tabor Publishing, USA, 2995).
[74] http://proscris.110mb.com/Ps02/Dincolo1.htm.
[75] http://robertbayer.tripod.com/oahspequotations/id2.html.

superioară comuniunii cu îngerii.. dar trebuie să ştim că Dumnezeu este cel care stabileşte gradul de comuniune la care putem ajunce cu el. Mai presus de orice după acum au arătat-o teologii secolului XX comuniunea cu Dumnezeu implică o comuniune personală.[76] La fel şi comuniunea cu îngerii implică o comuniune personală. Mai presus de orice după cum afrimă dogamticile ortodoxe, comuniunea cu îngerii lui Dumnezeu este o comuniune personală. Îngerii în cazul lui proorocului Isaia sunt fiinţe personale.[77]

Trebuie să spunem că sunt foarte puţini teologi care s-au ocupat de personalismul teologic la îngerilor. Deşi scripturile atestă prezenţa lor din cele mai vechi timpuri, încă de la facerea omului, putem vedea după cartea facerii scoaterea omului din starea primordială de comuniune cu Dumnezeu de către îngeri. Siumbolic am putea spuncă oamenii au fost exlcusi de la această liturghie îngerească. Aceasta este ceea ce terminologia biblică denuemşte ignonirea lui Adam din rai.[78] Prin urmare, izgnonirea lui Adam din rai ar putea fii văzută ca şi o scoatere din comunitatea liturgică a îngerilor.[79]

În orice caz, nu cred că liturghia îngerilor este ceva grosier. Din descrierea proorocului Isaia din Vechiul Testament nu reseie că îngerii îi slujesc lui Dumnezeu într-un mod grosier.[80] Am putea fraza că iznonirea lui Adam din rai este o scoatere a lui Adam din slujirea liturgică a liturghiei îngereşti.[81] Prin urmare, am putea spune că locul omului este de a slujrii împreună cu îngerii şi cu serafimii pe Dumnezeu după cum a fost mărturia biblică.[82]

Prin urmare, Dumnezeu a instituit liturghia serafimilor şi a îngerilor. Din punct de vedere spiritual această „liturghie îngerească” pe care o măturisesc Scripturile este cea mai superioară formă de slujire a lui Dumnezeu. Liturghia este în termenii fizicii moderne multidimensională.[83] Am putea să ne întrebăm care sunt aceste dimensiuni: rugăciunea, ritualul, comuniunea cu semenii cu îngeriui şi cu Dumnezeu. Mai presus de orice trebuie să vedem liturghia ca şi comuniune cu Dumnezeu. Bineînţeles că liturghia nu este o comuniune magică. Prin magic înţelegem o comuniune care ne asigură o întâlnire instantanee cu Dumnezeu. De fapt, mai toată lumea vrea să ajungă la Dumnezeu ca şi la o simplă banalitate. Trebuie să fim conştienţi că întâlnirea cu Dumnezeu nu este o banalitate. În ori ce caz, deşi ziele noastre litughia este privită în termneii instruriei şi ai cibernetici. Cel care participă la liturghie trebuie să ştie că însuşi Domnul Hristos a cerut aceasta când a spus „face-ţi aceasta într-u pomenirea Mea.” Prin urmare temeiul săvârşirii liturghiei nu se află în voinţa omului ci a lui Dumnezeu.[84]

Am putea vorbii de un sublim al liturghiei care este gustat din ce în ce mai puţin în ziele noastre. Dincolo de formule rituale plictisitoare omului contemporan prins în atât de multe griji şi pasiuni efereme stă permanent vocea lui Dumnezeu care ne cheamă la o comuniune cu

---

[76] Columba Marmion, Raymond Thibaut, *Union with God: Letters of Spiritual Direction***,** Zaccheus Press (December 1, 2006).

[77] Eileen Cantin, Mounier: a Personalist View of History. Paulist Press, l973. Emmanuel Mounier, Be Not Afraid: Studies in Personalist Sociology. Harper, l954. ______Personalism. University of Notre Dame Press, l952. _______A Personalist Manifesto. Longmans, Green and Co., l938.

[78] A se vedea Duminica izgnorii lui Adam din rai din Triod.

[79] http://www.nistea.com/adam.htm.

[80] http://ramurainflorita.blogspot.com/2009/03/duminica-izgonirii-lui-adam-din-rai.html.

[81] http://www.foaia.hu/arhiva/anul-2005/2005-10/7.pdf.

[82] http://sfapostolipetrusipavel.wordpress.com/2009/02/28/pr-james-thornton-predica-la-apostolul-din-duminica-izgonirii-lui-adam-din-rai.

[83] Radu Teodorescu, *Liturghia modalitate de împlinire în absolute,* Revista Arhipiscopiei de Alba Iulia, 1996.

[84] http://www.lucratorul-in-lumina.com/channels/albastru.htm.

Sine. Am putea spune că liturghia este strigătul transistoric al lui Dumnezeu sau poate strigătul metaistoric.[85] Este cât se poate de sigur că Dumnezeu ne cheamă la El. Lituzrghia este în plan îngeresc acest glas al chenării lui Dumnezeu. Evident s-a scurs mult timp de la compunerea primei liturghii.[86] Unii ar putea să ne întrebe dacă nu cumva credem că liturghia este mai presus de orice un fel de fundamentalism arhaic. Simţul arhaicului şi al inutilului pe care îl vedem în liturghia ortodoxă privine din atemporalitatea lui Dumnezeu. Ni s-a spus încă din antichitate că Dumnezeu este acelaşi ieri, astăzi şi viitor. La Dumnezeu nu există continuitate temporală cu este în cazul omului. Am putea spune că din punct de vedere îngeresc, în liturghie se comasează toate timpurile.

Din punct de vedere uman omul simte o întreită triplicitate a timpului: prezent trecut şi viitor. În liturghia nu există această triplicitate temporală dacă omul ajunge la un stadiu de contemplate a lui Dumnezeu. Liturghia a mai fost definită ca şi acel „communion sanctorul” mai precis în liturghie suntem potenţial contemporani şi cu toţi cei care au fost sfinţie mai înainte de noi. Aceasta este menţionată în cadrul rugăciunii anamnetice.[87] În liturghie sunt cuprinse seminal toate generaţiile şi toate seminţiile. Evident aceasta se face şi la un nivel concret prin aşa numitele pomeniri. Am putea spune că în liturghie nu mai există nici un fel de separaţie între cei moţi şi ce vii. În aces sens, liturghia este o comasare a viilor şi a morţilor la un loc.[88]

În orice caz, liturghia îngerilor pe care a menţionate destul de uimitor proorocul Isaia este actuală. Prin actual nu înţelegem că liturghia este actuală ca şi o ştire pe care o vedem sau o citim în ziar. Liturghia este actuală pentru toţi care la un anume nivel vor să fie în comuniune cu Dumnezeu. Omul a fost creat să fie în comuniune cu Dumnezeu, dar aceasta este o comuniune diferită. Comuniunea cu Dumnezeu este o comuniune pe care toţi o dorim. În general după Hristos am putea spune că este destul de simplu să avem comuniune cu Dumnezeu. Ceea ce trebuie să fim conştienţi este să avem o couniune permanentă cu

[85] Nu întâmplător în slujbele ortodoxe menţionăm „Domane strigat-am căztre Tine auzimă...” Psalmul 142.

[86] http://en.wikipedia.org/wiki/Christian_liturgy.

[87] „**Anamneza** este un loc comun atât pentru practica "terapiei" religioase creştine, cât şi pentru practica medicinei propriu-zise. Există opinii care susţin că rolul anamnezei nu este numai acela de a retezi la viaţă amintiri adormite sub pavăza anilor, ci şi de a resuscita energii şi forţe mântuitoare. În fond, psihanaliza se intemeiaza tocmai pe credinta, confirmata de fapte, a puterii vindecatoare a cuvantului rostit, sau mai precis a depanarii amintirilor. In psihanaliza, ca si in medicina generala, relatarea evenimentelor care au dus la aparitia simptomelor nevrotice este extrem de importanta. Pacientul este invitat sa isi reaminteasca fapte, intimplari, alte evenimente, de orice natura ar fi ele, care au intovarasit aparitia simptomelor. Desigur ca pacientul nu stie care este sensul evenimentelor traite de el, sensul lor psihologic, dinamic, care explica adeseori, in chipul cel mai lamurit cu putinta, semnificatia simptomelor patologice de care sufera in prezent. Pentru ca, este necesar sa stim, psihanaliza considera, si pe drept cuvant, ca simptomele noastre nevrotice au sens si semnificatie. De cele mai multe ori simptomele sunt formatiuni substitutive, mai precis spus structuri psihoide care studiaza laolalta tendinte psihice incompatibile sau - cum este cazul in isteriile de angoasa, in tahicardii, vertij, vomismente si alte asemenea manifestari clinice - conversiuni ale energiei psihice refulate . Pacientul nu cunoaste aceste detalii si se alarmeaza cautand solutia lor in medicina clasica, in tratamentul medicamentos sau chiar in interventii chirurgicale In lumina acestor fapte rolul anamnezei, al re-evocarii intamplarilor care au precedat aparitia simptomelor, este extrem de important in tratamentul nevrozelor. Deoarece semnificatia simptomelor nu poate rezulta decat din cunoasterea minutioasa a problemelor cu care se confrunta pacientul, a biografiei sale intime, a caracterului sau, a nazuintelor si nevoilor sale trecute si prezente.” http://facultate.regielive.ro/cursuri/psihologie/anamneza_in_psihanaliza-5921.html.

[88] http://www.crestinortodox.ro/alte-articole/70702-teologia-imnelor-din-slujba-inmormantarii.

Dumnezeu. Permanenţa comuniunii este mai greu de realizat. Comuniunea cu Dumnezeu este un fel de „stabilitate mobilă” şi o „mobilitate stabilă.”[89]

Liturghia este şi o cunoaştere a lui Dumnezeu.[90] Evident liturghia este cumva o cunoaştere experimentală a lui Dumnezeu. Am putea spune că litughia cu ritualul ei atât de monoton pentru unii este cât se poate de necesară omului contemporan. Omul prezentului este un om împrăştiat. Dacă este să ne uităm în jur vom vedea că puţine sunt momentele în care omul este cumva întregit şi are şansa să se regăsească pe sine. Prin urmare, am putea spune că liturghia îngerească este o întregire a umanului.[91] Foarte mulţi dintre noi simţim că suntem fragmentaţi din pricina cotidianului. Dacă vom participa cu interes la liturghie vom vedea că liturghia este adevărata valoare a cotidianului. Cotidianul pe care ni-l prezintă lumea din jurul nostru este este de fapt un cotidian fals. Cotidianul liturghiei este de fapt mult mai real decât cotidianul zilnic. În orice caz, cotidianul lumesc nu este indentic cu cotidianul spiritului liturghiei.[92]

Prin urmare, trebuie să arătăm că liturghia nu este doar oi simplă ceremonie ci este mai presus de orice comuniune cu Dumnezeu. Lituerghia îngerească este prin urmare imuabilă, mai precis în cadrul ei nu se poate face nici o modificare.[93] „They seek deaden their moments of boredom and disgust by means of such palliatives as drugs, alcohol and sex which, though they may bring moments of forgetfulness, in long run are destructive and destroy their nervous system. These secular and destructive elements become more and more present in the life of the people, especially teenagers of this post-modern society. For this reason I consider necessary a renewal of the liturgical consciousness of all of us, to realize that Christ came not just for us, the salvation is not just for us the faithful. Is for all the creation. And in this sense each of us is responsible for what he does and also for the other’s salvation. And this mission is not at all simple. Somebody compared the mission that the Christians have today with the mission of martyrs from the first centuries. Today we are not any more supposed to die for our faith (although in some part of the world still exist places where Christians are killed); today we are asked to die for our brothers and sisters who need our help. But to die in the sense that we have to do or best for their salvation, to do our best for they could feel the love of God. Because this is the moment and the fact that converts people: the love, our love. And this is also a form of martyria. I. The double movement in the Liturgy. The

---

[89] Aceasta a fost sintama teologului român Dumitru Stăniloae de regretată amintire.

[90] http://www.everystudent.ro/a/cunoasterea.html.

[91] Boardman, William E. *The Higher Christian Life*, (Boston: Henry Hoyt, 1858). Brown, Kenneth O. Holy Ground, Too, The Camp Meeting Famil Tree. Hazleton: Holiness Archives, 1997. Brown, Kenneth O. Inskip, McDonald, Fowler: "Wholly And Forever Thine." (Hazleton: Holiness Archives, 2000.) Dieter, Melvin E. *The Holiness Revival of the Nineteenth Century* (Rowman & Littlefield, 1996). Grider, J. Kenneth. *A Wesleyan-Holiness Theology*, 1994 Kostlevy, William C., ed. *Historical Dictionary of the Holiness Movement* (Rowman & Littlefield, 2001). Mannoia, Kevin W. and Don Thorsen. "The Holiness Manifesto", (William B. Eerdmans Publishing, 2008) McDonald, William and John E. Searles. *The Life of Rev. John S. Inskip, President of the National Association for the Promotion of Holiness* (Chicago: The Christian Witness Co., 1885). Smith, Hannah Whitall. *The Unselfishness of God, and How I Discovered It: A Spiritual Autobiography* (New York: Fleming H. Resell Co., 1903). Smith, Logan Pearsall, ed. *Philadelphia Quaker: The Letters of Hannah Whitall Smith* (New York: Harcourt, Brace and Co., 1950). Smith, Timothy L. *Called Unto Holiness: The Story of the Nazarenes—The Formative Years,* (Nazarene Publishing House, 1962). White, Charles Edward. *The Beauty of Holiness: Phoebe Palmer as Theologian, Revivalist, Feminist, and Humanitarian* (Zondervan/Francis Asbury Press, 1986).

[92] http://www.orthodoxresearchinstitute.org/articles/liturgics/liturgics.htm.

[93] http://www.newadvent.org/cathen/09306a.htm.

Liturgy was and is the “climax of the Church’s life” . For the Orthodox the Liturgy is the very central point of their existence. They are, or they should be, in this way liturgical beings. When we speak about Liturgy can find, or identify a double movement in the Liturgy. On the one hand, the assembling of the people of God to perform the memorial of the death and resurrection of our Lord "until He comes again". It also manifests and realizes the process by which "the cosmos is becoming ecclesia". Therefore the preparation for Liturgy takes place not only at the personal spiritual level, but also at the level of human historical and natural realities. In preparing for Liturgy, the Christian starts a spiritual journey which affects everything in his life: family, properties, authority, position, and social relations. It re-orientates the direction of his entire human existence towards its sanctification by the Holy Spirit. On the other hand, renewed by the Holy Communion and the Holy Spirit, the members of the Church are sent to be authentic testimony to Jesus Christ in the world. The mission of the Church rests upon the radiating and transforming power of the Liturgy. It is a stimulus in sending out the people of God to the world to confess the Gospel and to be involved in man's liberation.”[94]

Prin urmare, avem motive serioasă să credem că liturghia este o realitate pe care care Dumnezeu o pune înaintea noastră ca şi o modalitate de comuniune cu Sine. Liturghia este prin urmare o eliberare de rău şi mai presus de orice o dovadă a iubirii noastre de Dumnezeu.[95] Fără nici o îndoială că bazele liturghiei se găsesc în ritualul iudaic de la templul din Ierusalim.

„In the Temple itself, side by side with the sacrificial cult, there existed a **liturgy** whose most splendid remnants are the Psalms, which constituted the hymnal of the Second Temple and now occupy an "important position in the synagogal **liturgy**. Those Psalms which are cast in the form of prayers and hymns soon took their place as hymns in the service of the sanctuary, even though they were not originally composed for this purpose, and they were sung, especially on feast-days, in the synagogue and in private gatherings. In its descriptions of Temple festivities the Book of Chronicles alludes to them, especially to the eighteen 'Hallelujah,' 'Hallel,' and 'Hodu' Psalms (Ps. cv.-cvii., cxi.-cxviii., cxxxv., cxxxvi., cxlvi.-cl.). . . . Prophecy and psalmody were gradually typified in two persons, Moses and David. . . . Even after the destruction of the Temple these united elements left their impress upon the Synagogue: the readings were devoted to the Law and the discourses to the Prophets, while entire psalms, or verses from them, were used as prayers" (Zunz, "S. P." pp. 4 *et seq.*). The place which many Psalms occupied in the worship may still be recognized from their form (final verses, notes on the mode of recitation, etc.) or from their contents (see the commentaries to the Psalms by Olshausen, Hupfeld, and others, and especially by Graetz). The authors of the superscriptions and concluding words of the Psalms recognize the collection as liturgical (Ps. lxxii., end: "The prayers of David . . . are ended"), and tradition frequently alludes to this fact (*e.g.*, Tamid, end). In the ritual of the Synagogue the Psalms retain their ancient position, at least as regards the text of the prayers. "In the Sabbath and festival discourses the wise man becomes the prophet, and the leader in prayer the psalmist" (Zunz, *l.c.*).[96]

---

[94] http://www.referat.ro/referate/The_Orthodox_liturgy_7b6eb.html.

[95] L. Zunz, *G. V.*; idem, *Ritus*; idem, *S. P.*; idem, *Literaturgesch.* (with Supplement, 1867); Steinschneider, *Jüdische Litteratur*, in Ersch and Gruber, *Encyc.* section ii., part 28 (English ed., *Jewish Literature*, London, 1857; Hebrew ed., *Sifrut Yisrael*, Warsaw, 1897); Schürer, *Gesch.* 3d ed., Leipsic, 1901-2 (see Index, s.v. *Gebet*); Benjacob, *Oẓar ha-Sefarim*, iii. 660, 722-885 (

[96] http://jewishencyclopedia.com/view.jsp?artid=475&letter=L&search=Liturgy.

Faptul că Ortodoxia are astăzi o liturghie este în mare parte meritul iudaismului care a pus bazele acestei liturghii. Propriuzis cu siguranţă putem vorbii de o liturghie şi în iudaism. Ritualul de la templu din Ierusalim era propriu zis o liturghie. De fapt şi astăzi în liturghia ortodoxă se menţin aceleaşi elemememente ale liturghiei. Am putea spune că liturghia este o iniţiere în taian vieţuirii îngereşti. Cu toţii avem nevoie de o anume iniţiere cî nd avem de a face cu realitatea existenţei lui Dumnezeu. Acum mulţi ani în urmă proorocul Isaia nu a făcut decât să ne iniţieze din experinţa proprie în această liturghie a îngerilor.[97]

În posteritate proorocul Isaia v-a rămâne un mare teolog. Am putea să spunem că bazaţi pe textul de la Isaia capitolul 6 Isaia este vizionarul liturghiei îngereşti.[98] Este cât se poate de evident din toate textele liturghiei ortodoxe că în cadrul liturghiei avem de a face cu o slujire dublă, omenească şi înegrescă: „că singur Tu, Doamne Dumnezeul nostru, stăpâneşti cele cereşti şi cele pământeşti, Care Te porţi pe scaunul heruvimilor, Domnul serafimilor şi Împăratul lui Israel, Cel ce singur eşti Sfânt şi întru sfinţi Te odihneşti."[99]

Putem vedea astfel cum în liturghia ortodoxă a fost inclus textul descoperirii proorocului Isaia: „Mulţumim Ţie şi pentru Liturghia aceasta, pe care ai binevoit a o primi din mâinile noastre, deşi stau înaintea Ta mii de arhangheli şi zeci de mii de îngeri, heruvimii cei cu ochi mulţi şi se rafimii cei cu câte şase aripi, care se înalţă zburând... Cântare de biruinţă cântând, strigând, glas înălţând şi grăind: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot! Plin este cerul şi pământul de slava Ta! Osana întru cei de sus! Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus! Cu aceste fericite Puteri şi noi, Iubitorule de oameni, Stăpâne, strigăm şi grăim: Sfânt eşti şi Preasfânt, Tu şi Unul-Născut Fiul Tău şi Duhul Tău cel Sfânt. Sfânt eşti şi Preasfânt şi slava Ta este plină de măreţie. Căci Tu ai iubit lumea Ta atât de mult încât pe Unul-Născut Fiul Tău L-ai dat, ca tot cel ce crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică. Şi Acesta venind şi toată rânduiala cea pentru noi plinind, în noaptea întru care a fost vândut şi mai vârtos Însuşi pe Sine S-a dat pentru viaţa lumii, luând pâinea cu sfintele şi preacuratele şi fără prihană mâinile Sale, mulţumind şi binecuvântând, sfinţind şi frângând, a dat Sfinţilor Săi Ucenici şi Apostoli, zicând:"[100]

Din câte putem vedea, în liturghie avem de a face cu o îngemănare dintre două lumi: omenească şi îngerească.[101] Mai presus de orice trebuie să fim conştienţă că în liturghie

---

[97] http://jewishencyclopedia.com/view.jsp?artid=262&letter=I&search=Isaia%206.

[98] Iată cum sună una dintre rugăciunile pe care le citeşte preotul în cadrul liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur: „Dumnezeule cel sfânt, Care întru sfinţi Te odihneşti, † Cel ce cu glas întreit-sfânt eşti lăudat de serafimi şi slăvit de heruvimi şi de toată puterea cerească închinat; † Cel ce dintru nefiinţă întru fiinţă ai adus toate; Care ai zidit pe om după chipul şi asemănarea Ta şi cu tot harul Tău l-ai împodobit; Cel ce dai înţelepciune şi pricepere celui ce cere, şi nu treci cu vederea pe cel ce greşeşte, ci pui pocăinţa spre mântuire; † Care ne-ai învrednicit pe noi, smeriţii şi nevrednicii robii Tăi, şi în ceasul acesta, a sta înaintea slavei sfântului Tău jertfelnic şi a-Ţi aduce datorita închinare şi preaslăvire; † Însuţi Stăpâne, primeşte şi din gurile noastre, ale păcătoşilor, întreit-sfânta cântare şi ne cercetează pe noi întru bunătatea Ta. Iartă-ne nouă toată greşeala cea de voie şi cea fără de voie; sfinţeşte sufletele şi trupurile noastre şi ne dă nouă să slujim Ţie cu cuvioşie în toate zilele vieţii noastre. † Pentru rugăciunile Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu şi ale tuturor sfinţilor care din veac au bine-plăcut Ţie. † Că sfânt eşti Dumnezeul nostru şi Ţie slavă înălţăm, Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin." A se vedea Liturghierul.

[99] http://www.dervent.ro/liturghia.php.

[100] A se vedea Liturghierul.

[101] „Rugăciunea din timpul cântării heruvimice, deşi apare în cele mai vechi manuscrise liturgice, nu face parte din structura originară a Liturghiei. Este probabil o rugăciune de origine monastică, adoptată la Marea Biserică (Sfânta Sofia) din Constantinopol în a doua jumatate a secolului al X-lea. Ea dublează oarecum atât rugăciunea punerii înainte spusă după aşezarea darurilor pe Sfânta Masă cât şi rugăciunile pentru credincioşi, subliniind şi dezvoltând ideile cuprinse în acestea. Cuprinzând numeroase citate şi aluzii scripturistice, se distinge de celelalte

menţionăm un imn în care mărturisim asemănarea noastră cu a îngerilor. Este vorba de imnul heruvimic. La fel şi imnul trisaghion este şi el un imn îngeresc. „În anul 573 sau 574, Iustinian I a cerut adăugarea Imnului Heruvic la liturghia obişnuită. Heruvicul folosit anterior era acela din Liturghia Sfântului Iosif, care fusese împrumutat şi inclus în Liturghia Sfântului Vasile. Acest imn, care începe cu fraza "Tot trupul cel muritor să tacă" este folosit în prezent doar în Sâmbăta Mare. (cherubikonul folosit în Joia Mare începe cu "Fără Taina Ta... ???"). *În perioada dintre secolele al IV-lea şi al VI-lea, forma Sfintei Liturghii Răsăritene s-a definitivat sub influenţa unor liturgişti cum ar fi Sfântul Ioan Gură de Aur. În aceeaşi perioadă au avut loc şi cele mai mari schimbări de format, cele mai multe ducând la componente liturgice care cu înţelegerea teologică în dezvoltare a Bisericii. Printre ele se numără imnul "Fiule Unule Născut" şi adăugarea Crezului Niceo-Constantinopolitan (pentru contracararea ereziilor) şi a "Imnului Trisaghion" care reflectă finalizarea definirii teologiei Trinitare. În această perioadă şi apoi de-a lungul secolului al IX-lea, multe imnuri au fost compuse şi adăugate Sfintei Liturghii, cum ar fi* Imnul Heruvic*, cântat în timp ce preotul spune rugăciunea de taină numită în prezent* Rugăciunea Imnului Heruvic."[102]

Din punct de vedere angheologic, în cadrul liturghiei au fost foarte multe adăugiri şi revizuiri pe parcusrul timpului. Trebuie să fim conştienţi că liturghia omului, a noastră este numai o asemănare cu liturghia îngerilor care este permanentă fiindcă îngerii nu funcţia creaţiei lor slujirea lui Dumnezeu.[103] Ortodoxia consideră liturghia cât se poate de centrală în cultul ei.[104] Biserica Ortodoxă a fost edificată pe temeiul liturghiei. Biserica ortodoxă vede în liturghie o posibilitate de comuniune îngerească.[105]

În acest sens, simbolic în liturghie se prefigurează eshaologic, liturghia îngerilor. Liturghia îngerilor este mai presus de orice şi o premisă eshatologică. Îngerii sunt împreună participatori cu Dumnezeu şi cu oamenii la realizarea planului lui Dumnezeu de a crea şi de a pronia cosmosul.[106] Nici un teolog nu poate nega centralitatea slujiri liturghiei în Ortodoxie din moment ce în ortodoxie funcţia liturgică derivă din funţiile îngereşti. De fapt „modul liturgic" la

---

rugăciuni ale Sfintei Liturghii atât prin faptul că este adresată lui Hristos şi nu lui Dumnezeu Tatăl, cât şi prin faptul că este rostită de către preot pentru sine, la persoana I singular, şi nu în numele comunităţii." http://www.dervent.ro/liturghia.php.

[102] http://ro.orthodoxwiki.org/Heruvic.

[103] „**Cherubic Hymn** (Cherubicon) the hymn that begins the Eucharistic portion of the Divine Liturgy and accompanies the great entrance, during which bread and wine are taken from the Table of Preparation and placed upon the Holy Table. During the great entrance the priest remembers the hierarchy of the Church, the civil authorities and all those present, after which "Amen" is sung, and the concluding verse of the hymn follows. (In concert performances it is customary to omit the exclamation and the "Amen.") At virtually all Liturgies of St. John Chrysostom and St. Basil the Great the C. H. "Let us who mystically represent the Cherubim" is sung; the only exceptions are the Liturgy of Holy Thursday, when "Of Thy Mystical Supper" is sung, and the Liturgy of Holy Saturday, when "Let all mortal Fhesh keep silence" is sung. At the Liturgy of the Presanctified Gifts the C. H. is replaced by the hymn "Now the Powers of Heaven." http://www.orthodoxpsalm.org/resources/glossary/a-e.html#cheru.

[104] A se vedea Pr. Profesor Doctor, Ptre Vintilescu, *Liturghierul explicat,* (EIBMBOR: Bucureşti, 1998).

[105] Cindea, Spiridon pr. prof, Primul Liturghier romanesc tiparit, in "Mitropolia Ardealului", an.IV (1959).

[106] Tilcuirea Sfintei Liturghii, de Sfintul Gherman, Arhiepiscopul Constantinopolului, Prezentare, traducere si note de Pr. Prof. Nic. Petrescu, in "Mitropolia Olteniei", an. XXVI (1974), nr. 9-10.

care suntem chemaţii este mai presus de orice o împropriere a modului nostru a devenii îngereşti.[107]

Dincolo de spaţiu temporal şi de spaţiul geografic omul este chemat la comuniunea îngerească.[108] Simbolic această chemare la comuniune sau chemare la unirea cu Dumnezeu ne-a fost adresată prin proorocul Isaia. Descoperirea care a avut-o Proorocul Isaia este cât se poate de edificatoare şi de evidentă.[109] Am putea spune că de la Proorocul Isaia avem această chemare la liturghia îngerilor.[110] Proorocul Isaia nu numai că a fost un mare teolog ci şi un deschzitor de drumuri în căutările noastre liturghice. Prooroul Isaia îi îndeamnă pe toţi liturgiştii din toate timpruile să se îndrepte în spre liturghia îngerească. Chemarea lui este o poosesiune a celor care se avântă pe drumul studieri liturghiei.[111]

---

[107] C. Vuiescu, *Sfânta Liturghie lămurită pe înţelesul tuturor*, Editie a II-a, Bucuresti, 1943.

[108] http://biserica.org/Publicatii/2002/NoIV/10_index.html.

[109] A se vedea Petre Vintilescu, *Istoria liturghiei în primele trei veacuri,* (Editura NemiraŞ Bucureşti, 2007). Cultul şi ereziile (teză de doctorat), Piteşti, 1926, 180 p.; Sacrificiul religios cu principiu Liturghiei. Studiu dogmatico liturgic, Bucureşti, 1927, 79 p.; Două omne îngereşti în Liturghie: imnul heruvimic şi imnul serafimic, Piteşti, 1927, 74 p.; Misterul liturgic, Bucureşti, 1929, 120 p.; Icercări de istoria Liturghiei. Liturghia creştină în primele trei veacuri, în ST, an.I, 1929, nr. 1, p. 178-208; 1930, nr. 2, p.100-140 şi nr. 3, p. 80-100 (si extras, Bucureşti, 1930, 136 p.) Contribuţii la revizuirea Liturghierului român. Proscomidia. Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur. Studiu şi text, Bucureşti, 1931, 157 p.; Preotul în faţa chemării sale ca pastor al sufletelor. Capitole de Teologie pastorală indirectă, Bucureşti, 1934, 215 p.; Despre poezia imnografică din cărţile de ritual şi cântare bisericească, Bucureşti, 1937, 490 p.; Spovedania şi duhovnicia, Bucureşti, 1939, 423 p.; Liturghiile bizantine private istoria în Stuctura şi rânduiala lor, Bucureşti, 1943, 156. Insemnări pentru o nouă ediţie a Liturghierului, Bucureşti, 1947, 56 p.; Liturghierul explicat, Bucureşti, 1972, 384 p.

[110] A se vedea Alexander Schmeman, *Euharistia,* (Editura Anastasia: Bucureşti, 1993).

[111] http://www.scribd.com/doc/11314823/heruvicul.

ASPECTELE AGHIOGRAFICE ALE LITURGHIEI ÎNGEREŞTI

„Casei Tale se cuvine sfinţenie Doamne întru lungime de zile”
(Psalmul 92, 5)

Pentru cititorul neavizat, se poate vedea că autorii liturghiilor ortodoxe sunt consideraţi sfinţi. Aici putem enumera pe Sfântul Ioan Hrisostom, pe Sfântul Vasile cel Mare şi pe Sfântul Grigorie Dialogul. Liturghiile ortodoxe care se oficiază sunt compuse de aceiaşi trei mari sfinţi care au elaborat liturghiile în forma aproape exactă pe care o avem astăzi. Totuşi se cuvine mai întâi de toate să ne întrebăm ce înţelegem prin sfinţenie?[112]

Mai presus de orice trebuie să amintesc că trebuie să avem o cultură destul de vastă să înţelegem ceea ce este sfânt. Noţiunea de sfinţenie este o noţiunea vastă cu multe ramificaţii în mai multe domenii. Teologia numeşte studiul sistematic al sfinţeniei aghiologie sau aghiografie. Din nefericice pentru mulţi în zilele noastre termenul de sfinţenie este un fel de termen asociat cu obscurul sau cu nuanţe cât se poate de neclare.

„Sfântul este o persoană care din punct de vedere religios este considerată foarte apropiată de Dumnezeu şi fără păcate. Recunoaşterea oficială a calităţii de sfânt este efectuată de o autoritate religioasă şi politică; ea este adesea cauzată de aclamarea adepţilor şi credincioşilor, fiind influenţată de *minunile legate de omul sfânt*.”[113]

Prin urmare, este necesar să analizăm în continuare sfinţenia. În orice caz, am putea spune că liturghia îngerească este o liturghie a sfinţeniei. Prin sfinţenie am putea înţelege starea de comuniune cu Dumnezeu. Când de exemplu omul are comuniune cu un semen de al său, noi denumim aceasta „prietenie.” Starea de comuniune cu Dumnezeu categoric că este

[112] **Sfînt (-tă),** adj. – **1.** Divin. – **2.** Sacru. – **3.** Respectabil, venerabil. – **4.** Preafericit. – **5.** Epitet popular dat lunii, soarelui și zilelor săptămînii personificate. – **6.** Impunător, grozav. – **7.** (S.m.) Preacuvios, sanct. – **8.** (S.m.) Căpetenie, ștab, persoană cu putere. – **9.** (S.f.) Împărtășanie. – **10.** (S.f. pl.) Iele, duhuri rele. Sl. *svętŭ* (Miklosich, *Slaw. Elem.,* 44; Cihac, II, 340; Șeineanu, *Mél. Soc. Linguist.,* XII, 331-4). Este dubletul lui *sfeti* (var. *sfeta, sveta*), adj. (înv., sfînt), din sb. *sveti,* bg. *sfet*, cu der. *sfetitel,* s.m. (ierarh), din sl. *svętitelĭ* înv., se păstrează în numele unei biserici din Iași, *Trisfetite(li),* a cărui reducere se explică prin considerarea sa greșită drept f. pl. articulat, *Trisfetitele*; *sfeștanie* (var. înv., *osfeștanie*), s.f. (consacrare, binecuvîntare), din sl. *(o)svęstenije*; *sfeștenic,* s.m. (înv., preot) din sl. *svęšteniků.* Der. *sfinți* (var. înv. *sfenti, sfenți, osfinți*), vb. (a consacra, a binecuvînta; a hirotonisi; a sanctifica; a învinge, a triumfa; a duce la glorie), din sl. *(o)svętiti*; *sfințenie,* s.f. (calitatea a ceea ce este sfînt; pietate, religiozitate; înv., consacrare); *sfinție*, s.f. (pietate; sanctitate, titlu dat tututor preoților); *sfințișori,* s.m. pl. (mucenici de aluat, în Mold.); *sfințituri,* s.f. pl. (mîncare sfințită, la Paști); *sfințit,* adj. (cu har divin; titlu onorific al preoților); *preasfințit,* adj. (sfînt, titlu onorific al prelaților); *sfîntulețul*, s.m. (nume popular al diavolului), cf. *Aghiuță* (Candrea interpretează greșit drept „Dumnezeu”), rus. *svjatoša* „diavolul”.

[113] http://ro.wikipedia.org/wiki/Sf%C3%A2nt.

ceva mai mult decât prietenia. Este vorba de ceea ce tradiţia Bisericii Ortodoxe denumeşte sfinţenie.[114]

În orice caz tind să cred că raportarea la liturghia îngerilor este adevărata noţiune de sfinţenie. Noţiunea de sfinţenie este o noţiune foarte tergiversată. Este adevărat că starea de comuniune cu Dumnezeu nu este o stare care poate fi rezumată la câteva şaboloane. Există astfel enorm de multe pseudo-sfinţenii. Nu putem crede că există o noţiune reală de sfinţenie afară din cadrele liturgice. De la Părinţii Apostolici şi până la părinţii aghioritici din ziele noastre nimeni nu a crezut că sfinţenia este o stare mutabilă în funcţie de voinţa omului. În acest sens, Biserica a mărturisit că sfinţenia este una. Liturghia îngerească este mai presus de orice un garant al sfinţeniei.

În orice caz, calendarele Bisericii sunt pline cu liste întregi de sfinţi. Cultul sfinţilor este şi el un asepct al liturghiei îngereşti. Biserica are un cult al îngerilor numai ca şi reflecţie a cultului îngerilor. Cultul îngerilor şi cultul sfinţilor este un cult sinergic.[115] Doctrinele Bisericii mărturisesc că Dumnezeu nu este numai creator ci şi sfânt.[116] Este foarte important să insistăm pe caracterul de sfinţenie a lui Dumnezeu. De ce crede Biserica Ortodoxă că Dumnezeu este sfânt? Este adevărat că Dumnezeu nu este numai sfânt. Dumnezeu este „făcătorul tuturor văzutelor şi nevăzutelor."[117]

„Dacã doreşti sã ajungi în prezenta Lui Dumnezeu nepedepsit ci primit tu trebuie sã exersezi caracterului prezenţei lui Dumnezeu, care este Sfinţenia. Cred deja cã am definit sfinţenia. Sfinţenia este caracterul " atmosferic " al prezenţei divine al Creatorului. Eşti pregãtit pentru întîlnirea cu El?. Fiecare persoanã care a trãit pe acest pãmînt v-a suporta prezenta directã a lui Dumnezeu. Cei care sînt declaraţi sfinţi vor trãi, iar cei care vor fi declaraţi pãcãtoşi vor muri departe de prezenţa Lui. Biblia ne spune cã omul trebuie sã fie pregãtit pentru a face faţã prezenţei directe a Lui Dumnezeu: " Urmãriţi pacea cu toţii şi sfinţirea , fãrã care nimeni nu va vedea pe Domnul. " (Evrei 12:14). Adicã dacã nu exersezi sfinţenia , prezenta Lui Dumnezeu nu îţi v-a îngãdui sã-I vezi faţa. Omul este neputincios sã devinã o fiinţã sfântã. Dumnezeu a pregãtit un plan de sfinţire pentru el. Biblia ne relateazã în detaliu acest plan. Iisus Hristos a venit în lume sã ne aducã sfinţirea , El Fiul Lui Dumnezeu .Cum? Apostolul Pavel ne explicã:" " Prin aceastã "voie" am fost sfinţiţi noi, şi anume prin jertfirea trupului lui Iisus Hristos , odatã pentru totdeauna." (Evrei 10:12). Voia de care vorbeste apostolul este mãrturisirea Fiului Lui Dumnezeu cã va face " voia Lui Dumnezeu". Şi aceasta este adevãrata soluţie a sfinţeniei pentru noi. Sã facem voia Lui Dumnezeu şi Dumnezeu ne considerã în schimbul supunerii noastre sfinţi."[118]

---

[114] http://ro.wikipedia.org/wiki/Calendarul_sfin%C5%A3ilor.

[115] **Rudolf Otto**, *Mistica Orientului şi mistica Occidentului*, trad. de Mihai Grădinaru şi Friedrich Michael, postfaţă de Mihail Grădinaru, Ed. Septentrion, Iaşi, 1993.

[116] **André Vauchez**, „Sfântul", în: **Jacques Le Goff** (coord.), *Omul medieval*, trad. de Ingrid Ilinca şi Dragoş Cojocaru, postfaţă de Alexandru-Florin Platon, Ed. Polirom, Iaşi, 1999.

[117] http://www.crestinortodox.ro/diverse/69389-sfintenia-lui-dumnezeu-si-sfintenia-oamenilor-in-vechiul-si-in-noul-testament.

[118] http://www.crestinortodox.ro/editoriale/70266-sfintenia-transparenta-lui-dumnezeu-in-constiinta-omului.

În orice caz, problema sfinţeniei nu este una simplă. Există mulţi în zilele noastre care vor să simplifice problema sfinţeniei şi a ceea ce decurge din ea. Sfinţenia nu este atât o stare cât mai mult o trăire. Deşi mulţi vor să vadă în sfinţenie ceva senzaţional, ceva care depăşeşte limitele obişnuitului şi sea aseamănă cu facerea de miracole sau minuni. Mai presus de orice cea mai mare minune este comuniunea cu Dumnezeu. O minume mai mare decât toate minunile este comuniunea permanentă cu Dumnezeu. Omul nu este chemat numai la comuniune cu Dumnezeu ci mai mult a permanenţei comuniunii cu Dumnezeu.

Mai presus de orice sfinţenia este asemănare cu Dumnezeu.[119] În orice caz, noţiunea de sfinţeni este o noţiune din nefericire luată în râs în zilele noastre. Putem vedea cum este luată în râs de pe ziarele des candal, la emisiunile de divertisment obscen, la glumele de proastă calitate pe care numţi dintre noi le facem. În orice caz, sfinţenia nu este ceea ce mulţi dintre noi îşi imaginează.[120] Sfinţenia este mai presus o stare de ordine cosmologică. Sfinţenia este o

---

[119] "Asemănarea cu Dumnezeu – în greceşte ὁμοίωσις θεῷ, o citare directă din dialogul lui Platon *Theætetus* (176B) – este una dintre modalităţile cele mai timpurii în care şi-a găsit expresie înţelegerea creştină grecească a scopului vieţii omeneşti ca îndumnezeire. Găsirea cuvântului potrivit pentru aceasta a luat ceva timp, însă de pe la sfârşitul veacului al patrulea, urmând în principal pe Grigorie de Nazianz, unul dintre aşa-numiţii Părinţi Capadocieni numit de tradiţia grecească Teologul, termenul de θέωσις a devenit consacrat. Nici termenul nici conceptul nu au devenit atât de consacrate în teologia apuseană precum în cea răsăriteană (cu toate că mulţi teologi occidentali, atât catolici cât şi protestanţi, au exagerat nefamiliaritatea latină cu acest termen), însă dacă vrem să sporim în înţelegere avem nevoie să pătrundem semnificaţia sa din teologia răsăriteană. Accentuarea provenienţei sale platonice poate duce gândul la o intruziune străină în creştinism, dar cu toate că platonismul a oferit o terminologie convenabilă, ceea ce s-a exprimat printr-o asemenea terminologie a fost, cred, în mod autentic creştin. Să ne întoarcem la Scriptură. Un alt text despre vederea lui Dumnezeu pe care l-aş fi putut cita mai devreme este din prima epistolă a lui Ioan: „Iubiţilor, acum suntem fii ai lui Dumnezeu şi ce vom fi nu s-a arătat până acum. Ştim că dacă El se va arăta, noi vom fi asemenea Lui, fiindcă Îl vom vedea cum este" (I In. 3, 2). A-L vedea pe Dumnezeu «aşa cum este» este o viziune transformatoare, în care devenim asemenea lui Dumnezeu." "Holiness and the Vision of God in the Eastern Fathers", în: *Holiness, Past and Present*, ed. Stephen C. Barton, London – New York, T. & T. Clark, 2003, pp. 217-38. Mulţumim părintelui Andrew Louth pentru permisiunea de a traduce şi publica acest text în limba română în revista „Sinapsa" (*n.tr.*).

[120] „These angels were created and designed to proclaim the holiness of God. They were flying with two wings above the throne of God. This is the exaltation of his throne. Then it says that they covered their feet with two wings. Why did they cover their feet? In Exodus chapter three we see how God appeared to Moses in a burning bush. God said to Moses, "*Do not come any closer; take off your sandals, for the place where you are standing is holy ground.*" (Exodus 3:5) But this is just a normal place, where Moses is familiar with this area. Why is it that only now this spot suddenly became holy? Whenever Gods presence appears everything becomes sanctified. It was Gods presence that made the ground holy. When God descended in a fire to Mt. Sinai, prior to that he told the people to consecrate themselves. (Exodus 19) Here in Isaiah the angels cover their feet because of the presence of Gods holiness. Just imagine, if we see an angel, that would be awesome. But even the angels are covering their feet as Gods holiness brings his absolute majesty and glory. Then it says with two wings they covered their face. Do you know why the angels cover their faces? In Exodus 33:18, Moses asked the Lord to show His glory. God said, "*You cannot see my face, for no one may see me and live.*" (Exodus 33:20) It is absolutely impossible to see the infinite glory of His majesty, not even the angelic creatures, How awesome is His glory! Then God told Moses, "*You may stand on a rock. When my glory passes by, I will put you in a cleft in the rock and cover you with my hand, until I passed by. Then I will remove my hand and you will see my back; but my face must not be seen.*" (Exodus 33:22-23) The God of the Universe is infinitely holy, even these angelic beings cannot see the full glory of Him." http://www.sounddoctrine.net/Nick/Holiness_God.htm.

comuniune neîntreruptă cu Dumnezeu. Sunt mulţi în zielele noastre care de fapt nici nu îşi pun problema sfinţeniei la modul serios.[121]

Este foarte adevărat că nu putem teoretiza despre sfinţenie. Dar ca să ajungem la sfinţenie trebuie să avem baze teoretice cât se poate de bine puse la punct. „Este asemănarea cu Dumnezeu pe care a pierdut-o Adam şi au regăsit-o toţi cei ce s-au întors la El şi şi-au trăit viaţa în El. Sfîntul este cel asemenea Domnului, asemănîndu-se Lui cu toată fiinţa lui, cu sufletul şi cu trupul. Pare cam străin să vorbeşti despre aşa ceva în vremea în care moda a înlocuit Modelul, păcatele au devenit virtuţi, iar oamenii s-au asemănat dracilor şi i-au întrecut în răutate, dar tocmai pentru aceea este nevoie de mărturii că Dumnezeu este viu încă în lumea în care trăim, prin cei ce Îi urmează. Cugetul omului cu de-adinsul zace în cele rele şi viclene din tinereţe», şi ştim asta de la Însuşi Dumnezeu (Facere 8:21). Sfîntul Apostol ne limpezeşte o dată mai mult zicînd: «Ştiu că nu locuieşte în mine, adică în trupul meu, ce este bun. Că a voi se află la mine, iar a face binele nu aflu. Că nu fac binele care voiesc, ci răul care nu îl voiesc, acela îl fac. Iar de fac aceasta care nu voiesc eu, iată nu fac eu aceasta, ci păcatul care locuieşte întru mine. Aflu drept aceea legea, mie celui ce voiesc să fac binele, că ce este rău la mine se află. Că împreună mă veselesc cu Legea lui Dumnezeu după omul cel din lăuntru; dar văd altă lege întru mădularele mele, oştindu-se împotriva legii minţii mele, şi dîndu-mă pe mine rob legii păcatului, care este întru mădularele mele.» (Romani 7:18-23) Ce vom pune împotrivă păcatului şi păcătoşeniei? Sfinţenia. Cum recunoaştem pe omul cel sfînt? Ne învaţă tot un sfînt, Simeon Noul Teolog. Celor ce erau râvnitori şi purtau de grijă de mântuirea lor şi începeau de la ei înşişi cele ce privesc mântuirea, celor care, pe cât le era cu putinţă, căutau pe Dumnezeu şi lucrau binele, acestora Dumnezeu le-a descoperit şi atunci şi le descoperă şi acum Apostoli, Proroci, Drepţi şi Sfinţi, le-a făcut cunoscuţi iar ei i-au primit, i-au cinstit ca pe nişte învăţători ai bunei credinţe, ca pe nişte mijlocitori ai lui Dumnezeu. De aceea au păzit şi cuvintele lor ca pe nişte legi dumnezeieşti şi au primit şi ei plata pe care le-a dat-o acelora, şi chiar şi acum, dacă se găsesc unii ca aceia, vor primi plată ca şi aceia Dar pe cei ce dispreţuiesc pe ceilalţi şi se socotesc pe ei înşişi înţelepţi şi se află în negrijă şi nepăsare şi nu cheamă pe Dumnezeu ca sutaşul Cornelie şi cei asemenea lui, cu toată râvna, cu milostenie, cu post şi cu rugăciune, mai ales acum când aproape toţi suntem învăţaţi din

---

[121] „Care este deci înţelesul intrării lui Moise în întuneric şi al vederii lui Dumnezeu de care s-a bucurat acolo? Textul de faţă ar putea să pară cumva în contradicţie cu dumnezeiasca arătare pe care o văzuse mai înainte [în Rugul Aprins]... Dar nu trebuie să gândim că aceasta contrazice întreaga serie a lecţiilor spirituale pe care le-am avut în vedere. Căci textul sfânt ne învaţă aici cu privire la cunoaşterea duhovnicească că aceasta are loc mai întâi ca o iluminare în persoanele care o experiază... Însă pe măsură ce sufletul sporeşte duhovniceşte,... cu atât mai mult îi pare că firea dumnezeiască este invizibilă... Adevărata vedere şi adevărata cunoaştere a ceea ce căutăm constă tocmai în nevedere, în conştientizarea faptului că scopul nostru transcende toată cunoaşterea şi pretutindeni ne desparte de el întunericul tainei de nepătruns” Grigorie de Nyssa, *Viaţa lui Moise,* II. 162-3.

copilărie de către proroci, şi apostoli voia lui Dumnezeu şi cele de folos nouă, pe unii ca aceştia, spun, Dumnezeu îi lasă să se găsească în rătăcirile în care au căzut ei singuri, care, întunecaţi fiind de întunericul patimilor, poftelor, şi voilor lor şi umblând întru ele ca într-o noapte adâncă, îşi găsesc şi asemenea învăţători. Şi pe drept cuvânt, căci stăpânitorul întunericului are întotdeauna şi slujitorii şi ucenicii lui care umblă în întuneric, pe care unii ca aceia îi găsesc şi-i primesc cu bucurie ca pe unii de un gând cu ei şi sunt învăţaţi de aceştia aceleaşi lucruri pe care şi le-au ales mai înainte şi au preferat să le facă ei înşişi spre pierzania lor. Căci cine nu ştie că dintru început diavolul a ridicat împotriva prorocilor – proroci mincinoşi, împotriva apostolilor – apostoli mincinoşi, împotriva învăţătorilor sfinţi – sfinţi mincinoşi şi învăţători mincinoşi, şi se luptă în diverse moduri să-i înşele pe cei nepăsători cu cuvinte mincinoase şi să-i arunce în prăpastia pierzaniei? Pe aceştia i-a descoperit Apostolul zicând: «Vă rog, fraţilor, să vă păziţi de cei ce fac dezbinări şi sminteli împotriva învăţăturii pe care aţi primit-o şi depărtaţi-vă de la ei. Căci unii ca aceştia nu slujesc Domnului nostru Iisus Hristos, ci pântecelui lor, şi prin vorbele lor frumoase şi măgulitoare înşală inimile celui fără de răutate» [Rm 16, 17-18]. Deci cei ce vor să fugă de unii ca aceştia cum sfătuieşte Apostolul, trebuie să se separe de faptele întunericului, căci întrucât vor să fie robi acestora şi să umble în întuneric, nu pot să fugă de asemenea învăţători, nici să vină la lumina adevăraţilor învăţători."[122]

Categoric că sfinţenia are de face cu bunătatea, cu binele. În orice caz, nu putem asocia sfinţenia cu răutatea.[123] Nu ne putem imagina sfinţenia asociată cu crima şi cu omorul. Răutatea este opsul sfinţeniei. Mai presus de orice răutatea gratuită.[124] În nici un caz nu putem gândiii la o liturghie a răutăţii. Binele este categoria ultimă a liturghiei îngereşti.[125] În orice caz sfinţenia nu este doar o problemă estetică.[126] Prin urmare, efectele liturghiei îngereşti pe care o putem vedea în sunt experimentale, adică ele ne duc în spre comuniunea cu Dumnezeu.[127]

---

[122] http://md.altermedia.info/a-fi/sfintenie-si-infailibilitate_269.html.
[123] http://www.sfaturiortodoxe.ro.
[124] Durkheim, Emile (1915) *The Elementary Forms of the Religious Life.* London: George Allen & Unwin (originally published 1915, English translation 1915). Durkheim, Emile (1915) *The Elementary Forms of the Religious Life.* London: George Allen & Unwin (originally published 1915, English translation 1915).
[125] http://en.wikipedia.org/wiki/Sacred.
[126] This Principe is based on two words which means κάλος(beauty)κάι (and)αγάθοσ(good) Conclusion that we need to accept for ancient Greek philosophy and Hellens in deed is that they were at the same time ethical as they were esthetical .Biant(one of the seven wisdom reach ancient philosopher) for example said: "You have to watch yourself in the mirror, if you are beautiful do lake that if you are not try to recover physical anomalies with doing good things. or Sappho(one of the greatest poetess from ancient time till today) said:"Someone who is beautiful for my eyes maybe is good person but someone who is good person is at the same time beautiful" . Real balance between two principles. Literature:D.M.Robinson,Sappho and her influence F.E.Bohren,De septem sapientibus. http://www.shvoong.com/humanities/h_philosophy/1685046-kalokagatia/.
[127] http://en.wikipedia.org/wiki/Saint.

Evident că sfinţenia este o noţiune vastă. Există noţiuni ale sfinţeniei în brahmanism, în hinduism, în taoism, în zen budism şi multe altele asemenea. În viziunea orientală Buda este un model de sfinţenie.[128] La fel este vorba şi de sfinţenia lui Mohamed. Mohamed ni se prezintă ca şi un model de sfinţenie.[129] Este cât se poate de adevărat că sfinţenia şi percepţia ei a variat de la epocă la epocă şi de la secol la secol.[130] În orice caz, liturghia Bisericii în îndreaptă spre sfinţenie, spre o viaţă cumpătată şi spre standarde etice cât se poate de înalte.

De asemenea, trebuie să spunem că sfinţenia este universală.[131] Mai presus de orice, sfinţenia nu variază în funcţie de un anumit spaţiu geografic. Sfinţenia nu poate fi condiţionată. Categoric că sfinţenia în sens ultim nu este închistare în cochilia unui doctrine sau religii anume. După câte putem vedea sfinţii în zilele noastre nu prea sunt doriţi. De fapt marea majoritate a Bisericilor neoprotestante neagă cultul sfinţilor.[132] Am putea spune că cultul[133] sfinţilor este derivat din cultul îngerilor.[134]

La fel am putea spune că la un nivel superior sfinţenia este transetnică. Prin urmare, în cadrul comunităţii sfinţilor dau a acelui comunio sanctorum, adică comunitate a sfinţilor nu mai încape apelativul de sfinţenie ca şi gcategorie etnică. În spaţiul balcanic există aşa numita tradiţie a sfinţilor antoniţi. La fel au fost mulţi sfinţi din Pateric, din Limonariu şi din Lavsaicon sau din Sbornic care şi ele mărturisesc noţiunea de sfinţenie şi modalităţile de realizare a ei.

Sfinţenia este la un anume nivel o stare îngerească. Diferenţa dintre sfinţenia temporară a cuiva şi sfinţenia permanentă este că sfineţnia este o stare îngereascăp permanentă. „“Cine nu se va teme, Doamne, şi cine nu va slăvi Numele Tău? Căci numai Tu eşti Sfânt” (Apocalipsa 15:4). Numai El este sfânt în mod independent, infinit, imuabil. În Scriptură El este de multe ori numit “Cel Sfânt”: şi este aşa pentru că suma tuturor excelenţelor morale se găseşte în El. El este Puritate absolută, neîntinat nici măcar de umbra păcatului. “Dumnezeu e lumină, şi în El nu este întuneric” (1 Ioan 1:5). Sfinţenia este chiar excelenţa naturii Divine: marele Dumnezeu este “minunat în sfinţenie” (Exod 15:11). De aceea citim, “Ochii Tăi Sunt aşa de curaţi că nu pot să vadă răul, şi nu poţi să priveşti nelegiuirea” (Habacuc 1:13). Cum puterea lui Dumnezeu este opusul slăbiciunii fireşti a creaturii, iar înţelepciunea Lui este în contrast complet faţă de

---

[128] http://www.meditateinlondon.org.uk/about-buddha.php.
[129] http://en.wikipedia.org/wiki/Muhammad.
[130] Termenul de sfinţenie are o gamă foarte largă de înţelegere. El există în latinescul sanctum, în gregescul αγιος, în germanul heilige, în englezescul holiness, în slavonul sviat, în farncezul saint, în italienescul santo şi multe altele.
[131] http://en.wikipedia.org/wiki/Universal_call_to_holiness.
[132] http://www.rostonline.org/rost/mai2008/sfinti.shtml.
[133] http://caragiu.tripod.com/dc/SfArhangheli.html.
[134] http://www.resurse-ortodoxe.ro/carti-ortodoxe/despre-credinta-ortodoxa-parintele-ilie-cleopa/despre-cultul-sfintilor.

cel mai neînsemnat defect al înţelegerii sau nebuniei, tot aşa sfinţenia Lui este chiar antiteza tuturor cusururilor şi murdăriilor. Din vechime Dumnezeu a numit cântăreţi în Israel ca să aducă “laude în strălucire sfântă” (2 Cronici 20:21, versiunea GBV). “Puterea este mâna sau braţul lui Dumnezeu, omniscienţa—ochii Lui, îndurarea—inima Lui, eternitatea—durata Lui, dar sfinţenia este frumuseţea Lui” (S. Charnock). Ea este cea care, în cel mai înalt grad, Îl face fermecător acelora care sunt eliberaţi de dominaţia păcatului. O accentuare importantă se pune pe această perfecţiune a lui Dumnezeu: Dumnezeu este mai des zugrăvit ca Sfânt decât ca atotputernic, şi este expus de către această parte a demnităţii Lui mai mult oricare alta. Ea este mult mai ataşată, ca un epitet, de numele Lui decât oricare altă perfecţiune. Niciodată nu găsiţi exprimări ca “numele Lui puternic” sau “numele Lui înţelept”, ci numele Lui *mare* , şi de cele mai multe ori, numele Lui *sfânt* . Acesta este cel mai înalt titlu onorific; în acesta apar maiestatea şi onorabilitatea numelui Său. (S. Charnock). Această perfecţiune, ca nici o alta, este solemn celebrată înaintea Tronului din Ceruri, serafimii strigând, “Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul oştirilor” (Isaia 6:3). Însuşi Dumnezeu pune accent pe perfecţiunea aceasta: “Am jurat odată pe sfinţenia Mea” (Psalmul 89:35). Dumnezeu jură pe sfinţenia Lui pentru că aceasta este o expresie a Lui mai mare decât oricare alta. De aceea ni se porunceşte, “Cântaţi Domnului, voi cei iubiţi de El, măriţi prin laudele voastre Numele Lui cel Sfânt” (Psalmul 30:4). “Despre sfinţenie se poate spune că este un atribut transcendental, care funcţionează în toate celelalte, ca să zicem aşa, şi străluceşte asupra lor. Este un atribut al atributelor.” (J. Howe, 1670). Astfel citim despre “frumuseţea Domnului” (Psalmul 27:4), care nu este altceva decât “strălucire sfântă” (Psalmul 110:3, versiunea GBV). Aşa cum se pare că sfinţenia este deasupra tuturor celorlalte perfecţiuni ale Lui, în acelaşi fel este şi slava celorlalte; aşa cum este slava Dumnezeirii, aşa este slava fiecărei perfecţiuni a Dumnezeirii; aşa cum puterea Lui este tăria lor, aşa sfinţenia Lui este frumuseţea lor; aşa cum toate ar fi slabe fără ca atotputernicia să le susţină, aşa toate ar fi neatrăgătoare fără sfinţenia care să le înfrumuseţeze. Dacă ar fi întunecată, toate celelalte şi-ar pierde onoarea; în acelaşi fel dacă soarele şi-ar pierde lumina, atunci şi-ar pierde căldura, tăria, forţa generatoare şi însufleţitoare. Aşa cum sinceritatea este strălucirea fiecărui har în creştin, în acelaşi fel puritatea este splendoarea fiecărui atribut al Dumnezeirii. Dreptatea Lui este o dreptate sfântă, înţelepciunea Lui o înţelepciune sfântă, braţul Lui puternic “braţul Lui cel Sfânt” (Psalmul 98:1), adevărul sau promisiunea Lui “Cuvântul Lui cel Sfânt” (Psalmul 105:42). Numele Lui, care reprezintă toate atributele Lui îmbinate, “este Sfânt” (Psalmul 103:1) (S. Charnock).”[135]

Prin urmare, sfinţenia nu este o stare de destindere sau de exaltare ci mai mult decât orice o stare de comuniune cu Dumnezeu. Există mai multe ierarhii ale sfinţeniei. Unii cred că primii sfinţi sunt proorocii Vechiului Testament, alţii că sunt apostolii, alţii că sunt monahii, alţii

[135] http://trezirespirituala.wordpress.com/2009/08/24/sfintenia-lui-dumnezeu-2/.

că sunt evagheliştii, alţii că sunt asceţii. În orice caz, sfinţenia este o stare de comuniune cu Dumnezeu. În cadrul liturghiei această afirmaţie a sfinţeniei lui Dumnezeu se bazează pe imnul trisaghion.[136] Liturghia este mai presus de orice o slujire a sfinţeniei, a comuniunii cu Dumnezeu. Am putea spune că sentimentul deoasbit al comuniunii cu Dumnezeu este sfinţenia.[137]

În orice caz, avem multe motive să credem că sfinţeniile orientale sunt denaturate. În aceste sfinţenii nu se pune problema actualizării unei comuniunii cu un Dumnezeu personal.[138] În mod evident am putea spune că sfinţenia este şi un act ritualic.[139] Ritualul liturtic este în mod simbolic un ritual al comuniunii îngereşti.[140] Încă din cele mai vechi timpuri ale epocii creştine a existat cultul sfinţilor.[141] În fapt Biserica şi liturghia nu erau posibile fără acest cult al sfinţilor. Cultul sfinţilor este o noţiune elementară a Bisericii din toate timpurile.[142]

În orice caz, este cât se poate de necesar să ne reactualizăm mesajul nostru referitor la slujirea îngerească. Dumnezeu este cel care este autor al sfinţeniei. În orice caz despre Dumnezeu nu se poate spune că este numai iubire. Dumnezeu este mai presus de orice infinit, etern, imuabil, creator, atotputernic, proniator, prima şi ultima realitate. A avansa în cunoaşterea lui Dumnezeu înseamnă a avansa în sfinţenie. Efectul cunoaşterii lui Dumnezeu duce eventual la sfinţirea omului.[143] Sfinţirea omului este mai presus de orice un fel de împărtăşire cu Dumnezeu.

Decum precum am arătat mai toate religiile de pe glob au noţiunea de sfinţenie. La fel, chiar şi religiile vechi mesopotamiene, aztece, sumerieze sau persane aveu crezul în sfinţenie. În orice caz, crezul în sfinţenie nu era legat de participarea liturgică , de comuniunea cu Dumnezeu. Religiie orientale au avut probabil cele mai bizare concepţii depsre sfinţenie. Astfel, în religiile orientale sfinţenia nu este legată de nici un fel de implicaţie socială. Sfinţenia în hinduism, în budism sau în sufisum musuman nu implică nici un fel de comuniune cu Dumnezeu, ci mai mult decât orice meditaţia la Dumnezeu. Astfel religiie orientale consideră că nu este nevoie de nici o implicare în social [ajutorarea semenului sau iubirea semneului] ci este destul să medităm la un Dumnezeu transcednetent şi la creaţia Lui. De fapt, aceste religii

---

136 http://www.ortodoxiatinerilor.ro/2009/07/mainile-tatalui-sunt-fiul-si-duhul-sfant/.
137 http://www.lacasuriortodoxe.over-blog.com/article-31448317.html.
138 http://www.crestinortodox.ro/editoriale/69981-sfintenia-in-actualitate.
139 http://www.crestinortodox.ro/diverse/69389-sfintenia-lui-dumnezeu-si-sfintenia-oamenilor-in-vechiul-si-in-noul-testament.
140 http://www.adevarul.org/sfint.html.
141 Preot Ioan Coman, *Patrologia,* (Bucureşti, 2000).
142 http://www.referat-scoala.ro/citeste-referat-Istoria_crestinismullui_pana_in_anul_451-6140.html.
143 http://ro.orthodoxwiki.org/%C3%8Endumnezeire.

nici nu cred într-un Dumnezeu personal. Crezul marii majorităţi a religilor orietale neagă personalitatea sau comuniunea cu un Dumnezeu personal.

Mai presus de orice putem spune că liturghia cheamă la comuniunea cu un Dumnezeu nevăzut dar personal. Un Dumnezeu care nu este personal după expresia teologiei româneşti, este un un panteism. În orice caz, comuniunea cu îngerii despre care vorbesc mai toate scrierile iudeo-creştine este o comuniune personală. La Bunavestire ni se spune că Maria din Betleemul Galileii a avut o comuniune personală cu arhanghelul Gavriil.[144] Am putea spune că şi Bunavestire este tot o parte din Liturghia îngerească. „Prezenta îngerilor in jurul lui Hristos este evidenţiată din punct de vedere liturgic şi prin faptul ca pe uşile diaconeşti sunt pictaţi de obicei Sfinţii Arhangheli Mihail si Gavriil, iar îngerul Gavriil este adesea pictat şi pe una din uşile împărateşti binevestind Fecioarei Maria Întruparea din ea a Fiului lui Dumnezeu. Îngerii sunt pictaţi adesea in jurul Maicii Domnului ca sa se arate ca ea este mai cinstita decat îngerii, fiindca din ea S-a întrupat şi născut Hristos - Mântuitorul lumii. Icoanele Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil si ale altor îngeri, ca şi ziua de pomenire a lor la 8 noiembrie, sunt o altă marturie a cinstirii sfinţilor îngeri de către Biserică. Faptul ca ziua de luni din fiecare săptămână este închinata îngerilor şi tuturor cereştilor, netrupeşti puteri, ca şi rugaciunea zilnica din Ceaslov adresata îngerului păzitor, arată şi mai mult ca viaţa Bisericii este plină de prezenţa şi ajutorul sfinţilor îngeri. Deşi sfinţii îngeri nu au trup, ei slujesc taina Întruparii lui Hristos şi sunt păzitori ai sufletelor şi trupurilor celor care-i cheamă în ajutor. Iar atunci cand se arată oamenilor, îngerii iau forma asemanatoare cu cea a fiinţelor umane (cf. Facere 18). Sfânta Liturghie Ortodoxaă vede trupul în lumina înduhovnicirii şi a invierii lui. Trupul lui Hristos Cel înviat trece prin uşile încuiate, ca şi îngerul. Deci materia este chemata la transfigurare până ce va deveni complet transparenţa Duhului Sfânt unit cu duhul omului. De aceea, nu se justifică nici o opoziţie şi nici o desparţire între îngeri şi oameni în celebrarea Sfintei Liturghii.”[145]

---

[144] “Buna-Vestire făcută Mariei inaugurează „plinirea timpului” (Gal 4, 4), adică împlinirea făgăduinţelor şi pregătirilor venirii lui Hristos. Maria este chemată să-l zămislească pe Fiul lui Dumnezeu. Încuviinţând, a devenit Născătoare de Dumnezeu. Uimindu-se de cele petrecute cu Maria, Sfântul Augustin îşi imaginează că se adresează îngerului, întrebând: „Spune-mi, îngere, de ce s-a petrecut aceasta cu Maria?”. Îngerul îi arată că răspunsul este cuprins chiar în cuvintele salutului: „Bucură-te, cea plină de har!” (*cf.* Sermo 291, 6). Origen observă că niciodată un asemenea titlu nu a fost dat unei fiinţe omeneşti şi nu mai apare în niciun alt loc din Sfânta Scriptură (cf. In Lucam 6, 7). Maria primeşte cu disponibilitate „valul de iubire” a lui Dumnezeu care se revarsă în ea. Şi prin aceasta este o ucenică desăvârşită a Fiului ei, care, în ascultare faţă de Tatăl, îşi împlineşte libertatea şi tocmai astfel îşi exercită libertatea, ascultând.” http://ro.wikipedia.org/wiki/Buna-Vestire.

[145] http://www.crestinortodox.ro/liturghia/70757-necesitatea-pomenirii-ingerilor-in-randuiala-proscomidiei.

Caregoric că omul nu poate decât să ceară ajutorul îngerilor şi sprijinul lor. În acest sens, liturghia este m ai mult decât orice o cerere a ajutorului îngerilor şi a susţinerii lor. Îngerilor le cerem să fie alături de noi şi să ne sprijine în sârguinţele noastre. Fără ajutorul îngerilor nu am putea ajunge la o cunoaştere superioară a lui Dumnezeu. Prin urmare necesitatea liturghiei se leagă de acest aspect al slujriii îngereşti.

În orice caz, liturghia este mai presus de orice un fel de gesticulaţie a iubirii noastre faţă de Dumnezeu. Dumnezeu este realitatea ultimă şi aceasta are o semnificaţie gestuală pentru noi. Gestul liturgic este şi el un gest care este făcut pentru preamărirea lui Dumnezeu. Omul a fost înzestrat de Dumnezeu cu mai multe calităţi. Printre aceste calităţi pe care medicina le numeşte naturale sunt şi auzul şi vorbitul. Prin vorbirea, adică prin cântare îl lăudăm pe Dumnezeu. Dumnezeu ne-a dat o voce pe care noi în liturghie o aduce ca şi mulţumire lui Dumnezeu.

De fapt noi nu facem să încunoştinţăm în liturghie aceste lucruri când spunem: „ale Tale dintru ale Tale Ţie îţi aducem de toate şi pentru toate.” Evident că fără Dumnezeu nu am putea realiza nimic. La fel nici fără îngerii lui Dumnezeu nu am putea ajunge să Îl cunoaştem pe Dumnezeu. Fără nici o îndoială că prin liturghie ajungem la o aşa numită tradiţie a comuniunii cu Dumnezeu şi cu îngerii. Prin liturghie suntem în comuniune cu toţi care care L-au experimentat pe Dumnezeu din toate timpurile şi epocile.[146]

Experimantarea lui Dumnezeu dincolo de experimentarea ca şi creator poate avea şi o nunaţă liturgică prin intermediul fiinţelor îngereşti. Este greu de realizat o comuniune cu îngerii şi cu Dumnezeu la modul deplin. În orice caz, ţelul Ortodoxiei şi a Bisericii Ortodoxe a fost de a îl putea ţine pe om la o stare de permanenţă a comuniunii cu Dumnezeu şi cu îngerii Săi. Omul este chemat la o comuniune de deplinătate cu Dumnezeu. În cadrl liturghiei ne este adresat acest îndemn la comuniune cu Dumnezeu. Comuniunea cu Dumnezeu se realizează la mai multe neivele. Comuniunea cu Dumnezeu nu încetează odată ce noi am părăsit graţinele lumii de aici. În veacul viitor tot în comuniune cu Dumnezeu.[147]

Vechimea liturghiei înseamnă că încă din cele mai vechi timpuri, omul a căutat să îl găsească pe Dumnezeu şi să fie în comuniune cu El. Existenţa liturhgiiilor a demonstrat cel mai bine aceste lucru. În acest sens, liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur are o vechime de mai bine de 1600 de ani.[148] Înţelegem prin aceasta că vechimea celor care îl caută pe Dumnezeu nu este un fenomen nou. Sunt mulţi cei care vor comuniunea cu Dumnezeu. În mod logic,

---

[146] http://www.sanctuaryofangels.com/days.htm.
[147] http://www.scribd.com/doc/3991508/Explicarea-Sfintei-Liturghii?autodown=pdf.
[148] Această liturghie este atestată începând din secolul al IV-lea.

înţelegem că monahii sunt cei care evetual au ajuns la o culme a comuniunii cu Dumnezeu. Aceasta nu numai teoretic dar şi practic.[149]

În orice caz, ştim că în cazul mai multor Bisericii nu se pune problema unui ritual al slujbelor. În acest caz ştim despre mai multe confesiuni creştine ca şi religii în care nu este vorba de nici un fel de ritual.[150] Marea majoritate a sfinţilor au cultivat ritualuri.[151] În orice caz, trebuie să ne întrebpm ce este un ritual şi de ce liturghia la care participăm este un ritual? Ritualurile[152] au mai mult decât orice valoare simbolică.

Liturghia este un ritual religios ale cărui baze au fost puse în Noul Testament. Liturghia este un ritual religion şi nu social deşi la el se participă de mai multe persoane datorită originii sale îngereşti. În faţa liturghiei îngereşti, omul a voir să participe şi el şi să îşi aducă un aport la slujirea lui Dumnezeu. Am putea psune că liturghia este un ideal religios, acela de fii una cu îngerii şi cu Dumnezeu. Psihologia însă vede difirit ritualurile. După psihologie un ritual este în sens tehnic, un comportament sistematic repetitiv, pe care o persoană îl foloseşte pentru a neutraliza sau prevenii neliniştea. Psihologia vede ritualurile ca şi un fel de dezordine compulsiv obsesivă. Rolul pe care psihologia şi psihiatria modernă îl atribuie ritualurilor

---

149 http://bhop.ro/docs/Sesiunea_02_-_Frumusetea_lui_Dumnezeu_-_Descoperind_afectiunea_lui_Dumnezeu.pdf.

150 http://www.spiritus.ro/TERAPII/ritualuri_2.htm.

151 Bell, Catherine. (1997) *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York: Oxford University Press. Bloch, Maurice. (1992) *Prey into Hunter: The Politics of Religious Experience*. Cambridge: Cambridge University Press. D'Aquili, Eugene G., Charles D. Laughlin and John McManus. (1979) *The Spectrum of Ritual: A Biogenetic Structural Analysis*. New York: Columbia University Press. Douglas, Mary. (1966) *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo". London: Routledge.* Durkheim, Emile. (1912) *The Elementary Forms Of The Religious Life*. Erikson, Erik. (1977) *Toys and Reasons: Stages in the Ritualization of Experience*. New York: Norton. Gennep, Arnold van. (1960) *The Rites of Passage*. Chicago: Chicago University Press. Grimes, Ronald L. (1994) *The Beginnings of Ritual Studies*. Columbia, SC: University of South Carolina Press. Malinowski, Bronisław. (1948) *Magic, Science and Religion*. Boston: Beacon Press. Rappaport, Roy A. (1999) *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge: Cambridge University Press. Smith, Jonathan Z. (1987) *To Take Place: Toward Theory in Ritual*. Chicago: University of Chicago Press. Staal, Frits (1990) "Ritual and Mantras: Rules Without Meaning". New York: Peter Lang Publishing, Inc. Turner, Victor W. (1969) *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing Company. Durkheim, E. 1965 [1915]. The Elementary Forms of the Religious Life. New York: The Free Press. Fogelin, L. 2007. The Archaeology of Religious Ritual. Annual Review of Anthropology 36:55–71. Seijo, F. 2005. The Politics of Fire: Spanish Forest Policy and Ritual Resistance in Galicia, Spain. Environmental Politics 14 (3): 380-402 Silverstein, M. 2003. Talking Politics :The Substance of Style from Abe to "W". Chicago: Prickly Paradigm Press (distributed by University of Chicago). —. 2004. "Cultural" Concepts and the Language-Culture Nexus. Current Anthropology 45:621-652. Tolbert, E. 1990a. Women Cry with Words: Symbolization of Affect in the Karelian Lament. Yearbook for Traditional Music 22:80-105. —. 1990b. "Magico-Religious Power and Gender in the Karelian Lament," in Music, Gender, and Culture, vol. 1, Intercultural Music Studies. Edited by M. Herndon and S. Zigler, pp. 41–56. Wilhelmshaven, DE.: International Council for Traditional Music, Florian Noetzel Verlag. Turner, V. W. 1969. The Ritual Process: Structure and Anti-Structure. Harmondsworth: Penguin. —. 1967. The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual. Ithaca and London: Cornell University Press. Wilce, J. M. 2006. Magical Laments and Anthropological Reflections: The Production and Circulation of Anthropological Text as Ritual Activity. Current Anthropology 47:891-914.

152 http://en.wikipedia.org/wiki/Ritual.

liturgice este unul negativ. Biserica Ortodoxă consideră că ritualurile sunt de origine îngerească. Dacvă s-a vorbit de un ritual al liturghiei îngereşti descris de Vechiul Testament, este cât se poate de benefic să încurajăm ritualurile care au menirea de al apropia pe om de îngeri.[153]

În special în Biserica Angliei s-a vorbit de un aşa nume ritualism al liturghiei.[154] În orice caz, forma socială a ritualului liturgic este una cât se poate de inconvenientă pentru omul comtemporan. Ritualurile sunt în general neagreate de Bisericile protestante care nu au de fapt nici un fel de liturghie.[155] În această categorie am putea enumera mai multe pseudo-Biserici cum este: Biserica penticostală, Biserica baptistă, Martorii lui Iehova,[156] Adventişti, Bisericile luterane, Bisericile evanghelice sau Bisericile reformate.

În cazul Bisericii romano catolice putem vorbii de o liturghie. Greşala fundamentală a Bisericii romano catolice este faptul că accentuaiză nu caracterul catolic al liturghiei ci mai mult de orice caracterul „roman.” În acest sens nu se vorbeşte de o liturghie ortodoxă în ci mai mult de o mesă romano catolică sau greco catolică.[157] Referitor la caracterul roman al liturghiei trebuie să spunem că liturghia este un eveniment transcendent. Prin ea rostim „binecuvânată este împărăţia Tatălui şi a Fiului şi a Sfâtnului Duh.”[158]

Este adevărat că în cadrul Biserii Ortodoxe vorbim de libertate de expresie şi de lierbtate de expresie. Dar ca şi slujitori ai Bisericii trebuie să fim fideli tradiţiei şi predanilor pe care le-am primit de la înaintaşii noştii. Comuniunea cu Dumnezeu include şi pe cei mai dinaintea noastră care au crezut drept şi s-au afirmat pe sine ca şi iubitori şi slujitori ai lui Dumnmezeu.[159]

Trebuie să înţelegem că slujirea lui Dumnezeu este transcedentală, deci ea nu depinde în cele din urmă de un anume loc sau spaţiu geografic. În acest sens, cei care cred că există o

---

[153] http://en.wikipedia.org/wiki/Ritualism.
[154] http://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_(1913)/Ritualists.
[155] http://en.wikipedia.org/wiki/Protestantism.
[156] Cazul martorilor lui Iehova http://www.watchtower.org/. merită menţionat în acest context deoarece deşi ei se pretind următori fideli ai Bibliei ignoră mai toate pasajele biblice care vorbesc explicit de o liturghie îngerească. La fel este cazul şi al baptiştilor şi a Advetiştiulor. Din câte putem vedea, şi din câte am arătat mai sus, Biblia vorbeşte explicit de o liturghie îngerească, menţionată de proorocul Isaia. Această liturghie mai presus de orice implică cu sine ritual.
[157] http://www.sanctamissa.org/.
[158] http://en.wikipedia.org/wiki/Mass_(liturgy).
[159] Ritualul roman proivine în special din accentuarea Epistotei către Romani a Sfântului Apostol Pavel. Se ştie că Sfânul Apostol Pavel a adresta o epistolă romanilor şi la fel tot el a fost martirizat la Roma. Aceasta în timp a dus la concluzia existenţei unui cult roman în cadrul creştinismului. Dar nu aceasta este interpretarea reală a liturghiei care în cele din urmă trebuie să ne scoată din categoriile geografice şi regionale. http://catholic-resources.org/Lectionary/.

Biserică romană şi una greacă trebuie să îşi ridice capacitatea de înţelegere mai presus de distanţele geografice. În cadrul litughiei mintea şi imina noastră trebuie să se îndrepte spre Dumnezeu.[160] Prin urmare, liturghia trebuie să ne conducă la transcedenţa lui Dumnezeu, la liturghia îngerilor şi nu la diferenţele şi neînţelegerile etnice care ne despart unii de alţii.[161]

Prin urmare, liturghia este un exerciţiu de a devenii transcendeţi. Din această cauză, liturghia ne îndeamnă să ne gândim la Dumnezeu ca şi la sursa ultimă a existenţei. Prin urmare, deşi există tendinţa de a regionaliza liturghia trebuie să ştim că liturghia este una dintre axele care ne leagă de Dumnezeu. Ca şi Creator al nostru Dumnezeu este dincolo de limitele regionale pe care le impunem noi. În mentalitatea multora Dumnezeu trebuie să fie mai presus de orice roman, grec sau ebraic. În orice caz, traducerea liturghiilor ortodoxe în diferite vernaculare este mai presus de orice un exerciţiu de transcedere a timpului şi a categoriilor temporale. În acest sens, timpului omului în raport cu Dumnezeu trebuie să se istoricizeze şi să depăşească toate graniţele limitaţiilor noastre regioinale sau spaţiale. Liturghia este în cele din urmă transpaţială.[162]

Fără nici o îndoială nu putem ignora realitatea elementelor religioase din viaţa noastră. Viaţa noastră este plină de religie. Elementele religioase la un aume nivel ne definesc ca şi persoane. Bineînţeles că prin definire înţelegem că Dumnezeu este mai presus de orice ţelul

---

[160] HISTORY OF THE MASS: DUCHESNE, *Origines du Culte chrétien* (2nd ed., Paris, 1898); GIHR, *Das heilige Messopfer* (6th ed., Freiburg, 1897); RIETSCHEL, *Lehrbuch der Liturgik*, I (Berlin, 1900); PROBST, *Liturgie der drei ersten christlichen Jahrhunderte* (Tübingen, 1870); IDEM, *Litergie des vierten Jahrhunderts u. deren Reform* (Münster, 1893); IDEM, *Die ältesten römischen Sacramentarien u. Ordines* (Münster, 1892); CABROL, *Les Origines liturgiques* (Paris, 1906); IDEM, *Le Livre de la prière antique* (Paris, 1900); BISHOP, *The Genius of the Roman Rite* in STALEY, *Essays on Ceremonial* (London, 1904), 283-307; SEMERIA, *La Messa* (Rome, 1907); RAUSCHEN, *Eucharistie u. Bussakrament* (Freiburg, 1908); DREWS, *Zur Entstehungsgesch. des Kanons* (Tübingen, 1902); IDEM, *Untersuchungen über die sogen. clementinische Liturgie* (Tübingen, 1906); BAUMSTARK, *Liturgia Romana e liturgia dell' Esarcato* (Rome, 1904); ALSTON AND TOURTON, *Origines Eucharistic* (London, 1908); WARREN, *Liturgy of the Ante-Nicene Church* (London, 1907); ROTTMANNER, *Ueber neuere und ältere Deutungen des Wortes Missa in Tübinger Quartalschr*. (1889), pp. 532 sqq.; DURANDUS (Bishop of Mende, d. 1296), *Rationale divinorum officiorum Libri VIII*, is the classical example of the medieval commentary; see others in CANON OF THE MASS. BENEDICT XIV (1740-58), *De SS. Sacrificio Miss* , best edition by SCHNEIDER (Mainz, 1879), is also a standard work of its kind.
II. TEXTS: CABROL AND LECLERCQ, *Monumenta ecclesiae liturgica*, I, 1 (Paris, 1900-2); RAUSCHEN, *Florilegium Patristicum*: VII, *Monumenta eucharistica et liturgica vetustissima* (Bonn, 1909); FELTOE, *Sacramentarium Leonianum* (Cambridge, 1896); WILS0N, *The Gelasian Sacramentary* (Oxford, 1894); *Gregorian Sacramentary* and the Roman *Ordines* in P.L., LXXVIII; ATCHLEY, *Ordo Romanus Primus* (London, 1905); DANIEL, *Codex Liturgicus Ecclesiae universae* I (Leipzig, 1847); MASKELL, *The Ancient Liturgy of the Church of England* (London, 1846); DICKENSON, *Missale Sarum* (Burntisland, 1861-83). III. PRESENT USE: Besides the Rubrics in the Missal, consult DE HERDT, *Sacr Liturgic Praxis* (3 vols., 9th ed., Louvain, 1894); LE VAVASSEUR, *Manuel de Liturgie* (2 vols., 10th ed., Paris, 1910); MANY, *Pr lectiones de Missa* (Paris, 1903). See further bibliography in CABROL, *Introduction aux études liturgiques* (Paris, 1907), in CANON OF THE MASS and other articles on the separate parts of the Mass.

[161] http://www.newadvent.org/cathen/09790b.htm.

[162] http://www.articlesbase.com/religion-articles/the-bridge-between-western-and-eastern-liturgical-traditions-792419.html.

ultim al existenţei omului. Omul a fost creat de Dumnezeu în ciuda diferenţelor de doctrine ştiinţifice şi istorice pe această temă. S-a afrimat încă din cele mai vechi timpuri că Dumnezeu este autorul a două lumi „una văzută şi alta nevăzută.” Liturghia este la un anume nivel o îngemănare a lumii văzute cu cea nevăzută.[163]

Liturghia este mai presus de orice un mesaj la tot ceea ce este bine. Ştiim că îngerii îl laudă pe Dumnezeu şi îi cântă mărire în continuu. La fel şi noi în liturghie pronunţăm doxologia mică de mai multe ori. Prin urmare doxologia este o caracteristică atât a celor care iau parte la liturghie cât şi a îngerilor lui Dumnezeu.[164]

„St. John received the Revelation on "The Lord's Day," that is, on Sunday. One must surmise that on that day, as was the Apostles' custom, he performed "the breaking of bread," i.e., the Divine Liturgy, received Communion and therefore "was in a state of Grace," meaning he was in a special state of inspiration (Rev. 1:10). And so, the first thing that is revealed to him is the continuation of the Liturgy just performed by him, the Heavenly Divine Liturgy. It is this Heavenly Divine Liturgy that St. John describes in the fourth and fifth chapters of the Apocalypse. An Orthodox Christian recognizes here the familiar traits of the Sunday Liturgy and the most important attributes of the altar: the Holy of Holies, the seven-branched candelabrum, the censer with smoking incense, the golden chalice, etc. (These items were shown to Moses on Mount Sinai and were also used in the temple of the Old Testament.) The Sacrificial Lamb of God, as seen by the Apostle, reminds the faithful of Communion in the form of bread laid on the altar. The souls of those martyred for the Word of God, under the heavenly altar evoke the antimins, the special cloth placed in the middle of the altar and into which are sewn relics of the holy martyrs. The elders clad in white garments with golden crowns upon their heads are like an assembly of the clergy con-celebrating the Divine Liturgy. It should be noted that the very proclamations and prayers heard by the Apostle in Heaven express the quintessence of the exclamations and prayers which the clergy and the choir recite during the main part of the Liturgy - the Eucharistic Canon. The whitening of the garments of the pious by the "*blood of the Lamb*" (Ch. 7) alludes to the consecration of the souls of the faithful through the Sacrament of Communion. In this manner the Apostle begins the revelation of the fate of mankind with the description of the Heavenly Divine Liturgy by which he stresses the spiritual meaning of this Liturgy and the necessity of the saints' prayers for us.”[165]

---

[163] http://www.anunseenworld.com/.
[164] A se vedea Erico Maza, *Mistagogia,* (New York, 1989).
[165] http://www.orthodoxphotos.com/readings/revelation/vision.shtml.

Tot această liturghie îngerească a fost văzută de Sfântul Ioan Evaghelistul cu mult după capitolul viziunii prooroculului Isaia din Vechiul Testament.[166] Prin urmare liturghia îngerească este cât se poate de realistă. De asemenea liturghia este transcendentă.[167]

În orice caz, despre litughia îngerească avem mai mult detalii ulterior din punct de vedere istoric în Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul.[168] Putem vedea din Apocalipsa Sfântului Ioan că starea în ceruri este mai presus de orice slujire.[169] În ceruri ni se spune că fiinţele îngereşti slujesc lui Dumnezeu. De fapt toată Apocalipsa este mai presus de orice o detaliere a modului în care îngerii slujesc. În cadrul funcţiilor de slujire a îngerilor putem vedea că ei au şi funcţii cosmologice.[170]

---

[166] Fiecare din aceste patru făpturi vii avea câte şase aripi, şi erau pline cu ochi de jur împrejur şi pe dinăuntru. Zi şi noapte, ziceau fără încetare: „Sfânt, Sfânt, Sfânt, este Domnul Dumnezeu, Cel Atotputernic, care era, care este, care vine!” Când aceste făpturi vii aduceau slavă, cinste şi mulţumiri Celui ce şedea pe scaunul de domnie, şi care este viu în vecii vecilor, cei douăzeci şi patru de bătrâni cădeau înaintea Celui ce şedea pe scaunul de domnie, şi se închinau Celui ce este viu în vecii vecilor, îşi aruncau cununile înaintea scaunului de domnie, şi ziceau: „Vrednic eşti Doamne şi Dumnezeul nostru, să primeşti slava, cinstea şi puterea, căci Tu ai făcut toate lucrurile, şi prin voia Ta stau în fiinţă şi au fost făcute!” (Apocalipsa 4, 11).

[167] The words 'come up here' have been linked with the rapture of the church and it has been pointed out that the word for church (Gk. *ekklesia*) does not appear elsewhere in Revelation until 22:16. However only John is told to 'come up here', and the elect of God and his saints are certainly referred to later in Revelation (7:3, 13:7, 10, 14:12) even if the word *church* is not used. For example the two witnesses are described as two lampstands (11:4) and we have already seen that a lampstand is a symbol of a church, they are also told to 'come up here' (11:12) and is much more likely to refer to the rapture. While the word church does not occur until 22:16 the word *saints* occurs twelve times between 5:8 and 19:8. Strauss points out that John heard the voice of the Lord speaking to me like a trumpet, and compares this with the last trumpet of 1 Cor 15:52. However John's invitation is to receive revelation but that of the church is to accomplish final salvation (Thomas). Johnson comments that the word 'church' or 'churches' always stands in Revelation for the historic seven churches in Asia and not for the universal body of Christ. Since 4:1-22:15 concerns the believing community as a whole, it would be inappropriate to find the narrower term 'church' in this section (cf. 3 John 6, 9-10). v1 - "*Come up here, and I will show you what must take place after this* - John now sees the future from heavens perspective, which is how the rest of the book is seen. We should note that Jesus (I will show you) will show John the future, it is appropriate that Jesus, who is the First and the Last (1:17), the Beginning and the End (22:13), should show John the future for only He can know it with certainty. We are also reminded that this book comes from Jesus to show His servants what must soon take place as the first verse says (1:1). The previous section, the letters to the seven churches, was written to the church in John's day, 'what is now', this section introduces 'what is to come' (Rev 1:19). This type of introduction is used elsewhere to introduce the opening of the seals (Rev 6:1), introduce the punishment of the great prostitute (Rev 17:1), and the wife of the Lamb (Rev 21:9). Amos says that the Sovereign Lord does nothing without revealing his plan to his servants the prophets (Amos 3:7). The book of Revelation is partially a prophecy about the future (Rev 22:6).

[168] http://www.revelationcommentary.org/04_chapter.html.

[169] They do not cease to say = Not only are the Cherubim everywhere watching, but they are always praising God. This is a fabulous job. Natural human response: it must get tiresome after a while. Angelic response: it’s never tiresome when God is the object of praise. Wait until you see Him. 2. The Almighty = *panto* (all) *krator* (powerful) = is the first self-designation God used for Himself in the Bible. Genesis 17:1 records, "Now when Abram was ninety-nine years old, the Lord appeared to Abram and said to him, 'I am God Almighty...'" Scholars are not sure of the basic meaning of the Hebrew term. It could refer to the *breast* or to a *mountain*. Regardless, the incomparability of God in power and might is foremost. The Cherubim constantly remind all who would approach Who it is they draw near unto. http://www.revelationcommentary.org/04_chapter.html.

În orice caz liturghia îngerească este un capitol amplu din scrierile Părinţilor Bisericii.[171] Mai la toţi părinţii Bisericii care au derivat din tradiţia apocalipsei găsim scrieri şi referinţe la această liturghie.[172]

DIMENSIUNEA APOCALIPTICĂ A LITURGHIEI ÎNGEREŞTI

“Fiecare din aceste patru făpturi vii avea câte şase aripi, şi erau pline cu ochi de jur împrejur şi pe dinăuntru. Zi şi noapte, ziceau fără încetare: „Sfânt, Sfânt, Sfânt, este Domnul Dumnezeu, Cel Atotputernic, care era, care este, care vine!”

(Apocalipsa 4, 8)

Pe parcursul celor 22 de capitole ale ei, Apocalipsa[173] Sfântului Ioan Teologul nu a făcut decât să ridice mari semne de întrebare teologilor şi celor care s-au sârguit să o studieze.[174] Nu

---

170 http://www.revelationbibleprophecy.org/revelation4b.html.

171 http://www.sfaturiortodoxe.ro/pcleopa/convorbiri4.htm.

172 “Sfânta Liturghie este cult; este rugăciune şi plinătate de viaţă, viaţă lui Hristos. În Sfinta Euharistie, realizăm schimbul nostru de viaţă limitată şi temporală pentru viaţa nelimitată şi infinită a lui Dumnezeu. Noi oferim lui Dumnezeu o bucată de pâine şi un pic de vin, dar în acea pâine şi-n acel vin, ne punem toată credinţa noastră, dragostea, smerenia, aşteptarea Lui, toate viata noastră. Şi îi spunem lui Dumnezeu: “Ale Tale dintru ale Tale, Ţie îţi aducem de toate şi pentru toate”. Noi îi oferim lui Dumnezeu toate viaţa noastră, fiind pregătiţi de a veni şi a sta în faţa Lui şi să facem acest lucru. Şi Dumnezeu face la fel: El acceptă darul omului şi îşi oferă viaţa sa – Duhul Sfânt – în sfintele daruri, transformându-le în Trupul şi Sângele Său, în care este prezentă toată plinătatea dumnezeirii, şi El spune omului: “Sfintele sfinţilor”. Dumnezeu acceptă darurile noastre, le umple cu viaţa Lui, şi apoi ni Le dăruieşte inapoi.” http://parintelestephen.wordpress.com/category/sfanta-liturghie/.

173 http://ekklhsiapenthkostis.spaces.live.com/blog/.

174 http://ro.wikisource.org/wiki/Biblia/Noul_Testament/Apocalipsa.

cred că este un teolog care să poată spune că lectura serioasă a Apocalipsei nu i-a lăsat semne de întrebare şi nu a avut nici un fel de efect asupra preocupărilor sale.

În spaţiul românesc există o lungă preocupare a teologilor lagată de conţinutul apocalipsei. Comentrarii la Apocalipsă au fost scrise din cele mai vechi timpuri în spaţiul balcanic. Poate că puţini dintre locuitorii spaţiului balcanic realizează că Apocalipsa, o carte fundamentală a umanităţii a fost scrisă şi redactată în acest spaţiu.[175] Există mulţi teologi care cred că apocalipsa a fost mai presus de orice o „emblemă” a Balcanilor.[176]

Personal am citit Cartea Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul cu mulţi ani în urmă. Şi în prezent continui să recitesc şi să aprofundez cele realtate în Apocalipsă. Mai presus de orice trebui să spunem că Apocalipsa se adresează acelor teologi cu cunoştinţe profunde de teologie, autorul ei fiind unul dintre cei mai mari teologi ai tuturor timpurilor. Nu poţi fii cu adevărat teolog fără să nu fii preocupat de conţinutul apocalipsei.[177] De fapt Apocalipsa v-a rămâne o carte fundamentală a creştinimsului şi a creştin ortodoxiei. Este foarte greu să ne imaginăm că acum mai bine de 1900 de ani Sfântul Ioan a experimentat această liturghie îngerească pe insula Patmos din Grecia contemporană. Pentru unii intervalul de timp care s-a scurs de la scrierea Apocalispei până în prezent este mult prea mare.[178] Aceasta duce la lipsa de încredere a mărturiei Apocalipsei.

Pentru alţii este lipsit de orice importanţă ceea ce a experimentat Ioan Teologul. Sunt multe voci care sunt de părere că ar trebui să renunţăm definitiv să mai credem în validitatea Apocalisei şi a mesajului ei. Pentru alţii Apocalipsa este doar o scriere fictivă care se aseamănă foarte mult cu genul SF. După cum am arătat la liturghia îngerească se fac ample referinţe în ultima carte inclusă în canonul biblic. Este vorba de Apocalipsă.[179] Categoric că sunt multe referinţe în lumea modernă la Apocalipsă.[180] Am putea vorbii şi de o modă a marilor intelectuali ai apocalipsei. Dintre aceste mode cel mai renumit a fost în vremurile contemporane filosoful francez de origine română Emil Cioran care a murit în 1997.[181] La Apocalipsă fac referinţă foarte mulţi autori din vremurile contemporane. Se vorbeşte astăzi şi de un stil literar apocaliptic sau de scrieri cu tentă apocaliptică.

Ceea ce putem remarca în lumea intelectualilor în special este că marea majoritate văd liturghia îngerească de care s-a vorbit în Noul şi în Vechiul Testament, ca şi pe ceva foarte atractiv. Mai presus de orice trebuie să ştim că liturghia îngerească nu este „un simplu artificiul

---

[175] Sunt foarte multe civilizaţii în spaţiul balcanic încă înainte de Hristos. Am putea spune că la un anume fel caracterul acestor civilizaţii a fost unul „apocaliptic” dar şi unul liturgic. Zona balcanică în care a fost scrisă apocalipsa în ciuda presiunilor occindetale este o zonă favorizază prin prezenţa Sfântului Apostol Ioan, decedat pe insula Patmos. Acest lucru a fost profund contestat de civilizaţia occidentului. Această contestare a dus eventual în cele din urmă la apariţia romano catolicismului. http://www.vatican.va/.
[176] Nu putem contesta faptul că autorul apocalipsei deşi era un everu la origini a decedat în spaţiul Balcanilor în marea Egeee. Acest fapt este din nefericire din ce în ce mai contestat de contemporaneitate. Prin prezenţa autorului Apocalipsei în acest spaţiu tindem să credem că indiferent de obiecţile care s-ar putea aduce de ordin istoric civilizaţiei balcanice, civilizaţia balcanică este un spaţiu binecuvântat de Dumnezeu.
[177] A se vedea Preot Profesor Doctor Ioan Micrea, *Apocalipsa,* (Editura Harisma: Bucureşti, 1993).
[178] http://www.razboiulnevazut.org/carte.php?id=97.
[179] http://www.apocalipsa.ro/
[180] A se vedea studiul lui Savas Aguridis, *Comentariu la apocalipsă,* (Editura Bizantină: Bucureşti, 1997).
[181] A se vedea Gabriel Liiceanu, *Apocalipsa după Cioran* (Humanitas, 1993).

intelectual.” Ea este mai presus de orice trăire şi experimentare a lui Dumnezeu. În aceste sens, cunoştinţele teoretice pe care le putem cumula despre Dumnezeu trebuie să aibă o realizare practică. Apocalipsa este o experimentare a lui Dumnezeu cât se poate de reală şi de plină de profunzime.

Apocalipsa este probabiul una dintre cele mai profunde cărţi cu conţinut religios din câte sau scris în istoria umanităţii. Fineţea şi sublimitatea genului literal profesat de Sfântul Ioan Teologul nu au fost egalate. Fără nici o îndoială că raportat la istoria umanităţii apocalipsa este o carte extrem de larg dezbătută. Original această carte a fost scrisă în limba elenă. De la scrierea ei pe insula Patmos din marea Egee au trecut multe secole. Mesajul ei arămas unul actual. Mai presus de orice temeiul liturghiei îngereşti se găseşte şi în Apocalipsă.[182]

Pe parcursul timpului mai toată lumea a încercat să vadă în Apocalipsă o carte a catastrofelor şi a dezastrelor, mai bine spus o cronică a cataclismelor şi a dezastrelor umane. Această interpretare este eronată după cum o arată chiar cuprinsul Apocalipsei în capitotele 4 şi 5 unde se vorbeşte de liturghia îngerească.[183] Prin urmare se vorbeşte de slujirea lui Dumnezeu şi despre descoperirea pe care a avut-o Ioan Teologul, ucenicul intim al Domnului nostru Iisus Hristos. Credem ca şi teologi, cei care vor să vadă în Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul doar o carte a dezastrelor şi a distrugerii sunt rău intenţionaţi.

Ceea ce este greu de înţeles în cadrul Apocalipsei este că tendinţa dramatică a acestei cărţi din canonul biblic se trage din faptul că vorbeşte de a doua venire a lui Hristos. Timpul celei de a doua veniri a lui Hristos nu este un timp care este menit să aducă veselie, din această cauză înseşi autorul Apocalipsei trăieşte o dramă. Drama Apocalipsei este mai mult decât orice o dramă a autorului pe care unii o generalizază şi o hiberbolizează.[184]

Este adevărat că se pot ridica mule obiecţii referitor la caracterul eshatologic al apocalipsei.[185] Mai toată lumea o vede ca şi o carte eshaologică ceea ce este destul de eronat din mai multe puncte de vedere. Referinţele care se fac în Apocalipsă la liturghia îngerească sunt cât se poate de evidente. La fel ele corespund cu referinţele care se fac în Vechiul Testament. Fără nici o îndoială că Apocalipsa este o carte care după unii se adresează gustului istoric şi eventual celui dornic de „lecturi tari.” Voi încerca să arăt în rândurile de faţă că Apocalipsa este mai presus de orice un mesaj actual.

---

[182] http://www.razboiulnevazut.com/apocalipsa.html.

[183] http://www.city-star.org/index.php?url=encapc:ro.

[184] Proporţile globale ale Apocalipsei sunt cât se poate de chestionabile. Ţinem să precizăm că Apocalipsa a fost scrisă pe o insulă de dimensiuni foarte mici de Sfântul Ioan Teologul în ultimele sale clipe de viaţă. http://www.ucgstp.org/lit/gn/gn035/archaeology.html.

[185] „Dacă (teoretic posibil) ciocnirea va avea loc în ocean, urmările ar fi catastrofale pentru Planeta Albastră, calculînd şi numai efectul prăbuşirii în ocean a bolidului cosmic aprins de frecarea cu atmosfera, ştiut fiind faptul că de pe la 700 de grade Celsius apa se descompune în oxigen şi hidrogen la care se adăugă presiunea enormă de impact şi scufundarea „bolovanului” încins în apă. Dacă ciocnirea va avea loc, catastrofa planetară va duce la o zdruncinare de caracter a indivizilor care se vor salva făcînd posibilă apariţia genomului uman cu 2.000 de gene mai multe decît cele ale genomului actual, adică apariţia omului viitorului (sau a doua venire biblică), care va trăi încă 1.000 de ani după noi conform Calendarului biblic.” http://www.referat.ro/referate/Apocalipsa_biblica_si_omul_viitorului_36442.html.

Îndemnul Apocalipsei este centrarea omului pe valorile spirituale, pe cele nemateriale, pe contemplaţie şi pe iubirea de semeni. De asemenea în cadrul eruditilor creştini mai nimeni nu a încercat să vorbească de caracterul liturgic al Apocalipsei, mai precis de caracterul de slujire a lui Dumnezeu în ritualul public al Bisericii. Mai toată lumea vede în Apocalipsă mai mult un fel de carte profectică decât o carte liturgică. Privită în ansamblul tradiţiei iudeocreştine, apocalipsa este o carte a „marilor semne de întrebare."

Trebuie să ştim că Sfântul Ioan Teologul a fost o persoană extrem de liturgică. Ce înţelegem prin liturgic? Ştim din tradiţie că viaţa lui de retragere pe insula Patmos din Marea Egeee a fost o viaţă de rugăciune şi de nevoinţă. Aceasta se vede mai presus de orice prin faptul că a trăit aproape într-o peşteră. Este celebră pe insula Patmos de astăzi peştera Sfântului Ioan. Pentru unii dornici de viaţă duhovnicească şi de spiritualitate autentică Sfântul Ioan Teologul a rămas un fel de „mit" al teologiei. În special cei care păşesc pe băncile seminariilor teologice şi a facultăţilor de teologie sunt îndemnaţi să îl aibă în vedere pe Sfântul Ioan Teologul. Categoric că teologia nu este mitologie, dar sunt şi în teologie mituri sau personalităţi mitologice. O astfel de personalitate a fost Sfântul Ioan. De la el avem câte vpagini care au marcat destinul umanităţii. Astfel, Sfântul Ioan Teologul este patronul teologilor, sau mai bine spus teologul prin excelenţă.

În rândurile de faţă nu mi-a propus să fac o analiză la teologia Sfântului Ioan, una dintre cele mai înalte şi mai profunde, ci mai mult decât orice am voit să arăt că şi sSfântul Ioan se înscrie pe această lini a teologilor „liturghiei îngereşti." Aceasta o demonstrază cel mai mult capitoele 4 şi 5 din Apocalipsa sa.

Nici un mare teolog sau un teolog în sesnul obişnuit al expresiie nu poate să ignore conţinutul Apocalipsei. Pomenirea Sfâtnului Ioan Teologul, vizionarul liturghiei îngereşti se face în fiecare an pe data de 26 septembrie.[186] Pnici un teolog nu poate ingnora personalitatea Sfâtnului Ioan Teologul. El este în ortodoxie cel mai mare deschizător de drumuri. Urmare nu putem ignora scrierile şi experinţa sa teologică. Lui i s-a aduăgat pe parcursul timpului alţi mari teologi care şi ei au conceptul viaţa în Dumnezeu ca şi o liturghie îngerească, ca şi o slujire împreună cu îngerii lui Dumnezeu.

Cei care vor să se aprofundeze în înţelegerea apocalipsei trebuie să ştie din capul locului că trebuie să aibă o viaţă liturgică. Adică, să se roage, să fie evlavioşi, să fie prezenţi cât mai des la slujbele Bisericii. Comnetariile la cartea Apocalipsei sunt extrem de multe.[187] Trebuie să ştim însă că nu opricine poate interpreta Apocalipsa. Mai precis oricine deschide o Biblie o poate interpreta, dar se pune problema corectitudinii interpretării Apocalipsei. Nefiind o lectură simplă, celui care vrea să interpreteze sau să „tălmăcească" Apocalipsa se cuvine să aibă noţiuni elementare de limbă greacă veche [paleo elena] în care a fost redactată această celebră carte din istoria umanităţii.[188]

---

[186] http://en.wikipedia.org/wiki/John_the_Apostle.

[187] În spaţiul românesc a devenit celebră lucrarea inginerului Mircea Vlad, care a avut o mare difuziune pe piaţa dee carte religioasă din România. În orice ce caz, ceea ce trebuie să ştie cititorul simplu este că nu putem înţelege deplin Apocalipsa dacă nu avem şi o pregptire necesară.

[188] Din nefericire vedem astăzi enorm de multe confesiuni creştine protestante şi neoprotestance care interpretează după bunul plac conținutul textelor Apocalipsei. http://en.wikipedia.org/wiki/Episcopal_Church_(United_States).

În acest sens, enorm de multe Bisericii Occidentale pretind autoritate a textelor Apocalipsei şi chiar a liturghiei îngereşti menţionate de textele ei.[189] Trebuie să menţionăm că liturghia despre care vorbeşte Sfântul Ioan Teologul în Apocalipsă nu este o liturghie transconfesională şi transreligioasă.[190] Liturghia se adresează mai mult decât orice celor care vor să se ridice la un stadiu de viaţă îngerească. Viaţa îngerească nu este o viaţă sincretică. Nu credem că mărturia istorică a Sfântului Ioan Teologul este o halucinaţie pe care Sfântul Ioan a avut-o.[191]
Trebuie să explicăm în prezentele rânduri că sfera occidentală s-a îndepărtat din nefericire foarte mult de sensul real al liturghiei îngereşti menţioantă în descoperirea Sfântului Ioan.[192] Mai mult decât orice, liturghia îngerească este o experienţă a slujirii lui Dumnezeu. Acest fel de slujire nu poate fi adaptat în funcţie de dispoziţia unor comunităţi.[193] Prin urmare, deducem că există mulţi care vor să falsifice liturghia îngerească.[194]
Omul contemnporan trebuie să ştie că liturghia îngerească nu este ceva demodat şi care trebuie să intre undeva în colţul preocupărilor sale cotidiene. Chemarea la liturghie după Apocalipsă este universală.[195] Apocalipsa Sfântului Ioan nu vinde decât să susţină existenţa liturghiei îngereşti şi participare la ea. Este adevărat că deşi mulţii sunt cei care participă la liturghia Sfântului Ioan sunt puţini cei care ştiu că ea provinde şi este mai mult un fel de descriere a liturghiei îngerilor.[196] Prin urmare, înţelegem că liturghia are o semnificaţie

---

[189] http://www.anglicancommunion.org/.

[190] "Aici ne referim la aşa numitul sincretism creştin contemporan. „Acestea sînt unele motive care îl determină pe omul contemporan să recurgă la tehnici magice pentru a-şi organiza existenţa. Important este faptul că omul nu vede un pericol în aceasta. Dacă există un Dumnezeu înseamnă că toate celelalte nu mai contează, ci sînt doar forme diferite de exprimare. Anume aşa ceva ne propune religia actuală care este o formă de sincretism de proastă calitate. Cantitatea încă nu înseamnă calitate. Dacă vom lua cîteva elemente din diferite religii şi le vom uni pot apărea lucruri foarte ciudate (Ce s-ar întîmpla (sau se întîmplă deja!) dacă vom lua poligamia admisă de islam şi dragostea din creştinism?). Anume aceasta îşi propune ecumenismul – o "religie" care să convină tuturor. Nu este aceasta o formă nouă de utopie religioasă? De fapt, nouă ne plac utopiile pentru că ne îndepărtează de realitate, noi căutăm o lume mai bună, dar nu toate mijloacele folosite ne duc la ea. "*Toate îmi sînt îngăduite, dar nu toate îmi sînt de folos. Toate îmi sînt îngăduite, dar nu mă voi lăsa biruit de ceva*" (I.Cor.6,12). http://md.altermedia.info/noua-ordine-mondiala/sincretismul-o-noua-religie_68.html.

[191] http://www.lifeoftheworld.com/lotw/article.php?m_vol=7&m_num=2&a_num=2.

[192] http://ocafs.oca.org/FeastSaintsViewer.asp?SID=4&ID=1&FSID=101327/.

[193] http://www.fatheralexander.org/booklets/english/saints/john_evangelist.htm.

[194] Este foarte interesat de remarcat că islamicii vorbesc şi ei despre existenţa unei liturghii îngereşti. Această liturghie nu se înscrie în schema tradiţional creştină. http://www.al-islam.com/eng/.

[195] http://www.noula.com/to%20anoixto%20biblio/pempto%20meros.htm#trump.

[196] Oferim în continuare textul grec al descrierii Liturghiei îngereşti a Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul: „Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ θύρα ἠνεῳγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἣν ἤκουσα ὡς σάλπιγγος λαλούσης μετ' ἐμοῦ λέγων, Ἀνάβα ὧδε, καὶ δείξω σοι ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα. [2]εὐθέως ἐγενόμην ἐν πνεύματι: καὶ ἰδοὺ θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τὸν θρόνον καθήμενος, [3]καὶ ὁ καθήμενος ὅμοιος ὁράσει λίθῳ ἰάσπιδι καὶ σαρδίῳ, καὶ ἶρις κυκλόθεν τοῦ θρόνου ὅμοιος ὁράσει σμαραγδίνῳ. [4]καὶ κυκλόθεν τοῦ θρόνου θρόνους εἴκοσι τέσσαρες, καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους εἴκοσι τέσσαρας πρεσβυτέρους καθημένους περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς. [5]καὶ ἐκ τοῦ θρόνου ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταί: καὶ ἑπτὰ λαμπάδες πυρὸς καιόμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου, ἅ εἰσιν τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ, [6]καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου ὡς θάλασσα ὑαλίνη ὁμοία κρυστάλλῳ. Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῷα γέμοντα ὀφθαλμῶν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν: [7]καὶ τὸ ζῷον τὸ πρῶτον ὅμοιον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῷον ὅμοιον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῷον ἔχων τὸ πρόσωπον ὡς ἀνθρώπου, καὶ τὸ τέταρτον ζῷον ὅμοιον ἀετῷ πετομένῳ. [8]καὶ τὰ τέσσαρα ζῷα, ἓν καθ' ἓν αὐτῶν ἔχων ἀνὰ πτέρυγας ἕξ, κυκλόθεν καὶ ἔσωθεν γέμουσιν ὀφθαλμῶν: καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς λέγοντες, Αγιος ἅγιος ἅγιος κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος. [9]καὶ ὅταν δώσουσιν τὰ ζῷα δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ, τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, [10]πεσοῦνται οἱ εἴκοσι τέσσαρες πρεσβύτεροι

universală. Ea este mai presus de orice un act transcendent pe care cei care îl falsifică o fac în spre pierzania lor.[197]
În acest sens, trebuie să spunem că Bisericile care nu au liturghie în cultul lor sunt biserici nebiblice din moment ce chiar în conţinutul Bibliei se fac referinţe exacte la liturghia îngerilor. Liturghia îngerilor este una dintre cele mai sublime părţi ale liturgicii Bisericii. Biserica Ortodoxă este o biserică liturgică. Cultul Bisericii Ortodoxe începând cu mănăstirile muntelui Athos din Grecia contemporană la Patriarhia Moscovei din Rusia şi până la Seminariile Teologice Ortodoxe din Alaska în Statele Unite ale Americii[198] actuală este un cult liturgic.
Trebuie să spunem că din nefericire în plan temporal asistăm al un fel de falsificare a tradiţiilor Bisericii în special de către populaţia de origine slavă care pretinzând că se trage din tradiţia bizantină nu fac decât să falsifice trecutul Bisericii. Se ştie foarte bine că în perioda bizantină s-au scris foarte multe tipice ale Bisericii. De fapt, mai toată perioada bizantină în sud estul Europei a fost profund modificată de concepţiile bizantilonor. Nu trebuie să uităm că dominaţia Imperiului Bizantin a fost începută de Împăratul Constantin cel Mare care şi el a fost un mare susţinător al liturghiei îngereşti. Din nefericire pe fondul slavizării de astăzi,[199] mai multe dintre tradiţiile bizantine care au gravitat în jurul concepţiei liturghiei înegereşti.
Cu toate obiecţiile care pot fi aduse, în trecutul umanităţii, perioda Bizantină v-a rămâne mai mult decât orice un expoendent de seamă în palnul trecutului a liturghiei îngereşti. Bizantinii, în ciuda multor deficenţe sociale sau culturale pe care le-au avut pe parcursul timpului au fost un Imperiu profund înrădăcinat în litughie.[200]   Probabil că una dintre cele mai liturgice civilizaţii pe care le-a avut umanitatea a fost civilizaţia bizantină. În această civilizaţie totul gravita în jurul funcţiilor liturgice ale slujitorilor Bisericii.[201]
Trebuie să menţionăm că în ciuda încercărilor contemporane ale populaţiilor slave cum ar fi cazul sârbilor, a bulgarilor, ucranienilor şi a ruşilor, civilizaţia bizantină a fost cea pe care aceste civilizaţii o imită. Puţini ştiu de fapt că toată viaţa bizantină era centrată în jurul liturghiei.[202] Probabil că din punct de vedere al trecutului bizantinii au fost în spaţiul european

---

ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ προσκυνήσουσιν τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ βαλοῦσιν τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου λέγοντες, [11]Ἄξιος εἶ, ὁ κύριος καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν, λαβεῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν, ὅτι σὺ ἔκτισας τὰ πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου ἦσαν καὶ ἐκτίσθησαν." http://www.greekbible.com/index.php.

[197] Din nefericire întâlnim enorm de multe liturghii deformate ale timpurilor noastre. În special tradiţiile liturgice occidentale sunt mai mult de toate un fel de falsificare a conţinutului liturgic tradţional. Din nefericire în această categorie i-am putea înscrie şi pe romano catolicii maghiari care au aderat la un cult liturgic deformat, care este foarte departe de tradiţia pe care o menţionează Sfântul Ioan Teologul în Apocalipsa sa. Am punea enumera în acest sens câţina exponeţi de seamă ai celor care după închierea canoului biblic au menţinut vie această tradiţie a liturghiei îângereşti: este vorba de Sfântul Simon Noul Teolog, Sfântul Nicodim Aghioritul, Sfântul Nectarie din insula Eghina şi mulţi alţii.

[198] http://www.sthermanseminary.org/.

[199] În trecutul Europei sunt binecunoscute cazurilor Sfinţilor Chiril şi Metodie consideraţi încreştinători ai slavilor . http://www.crestinortodox.ro/carte-889-80663-activitatea-sfintilor-chiril-si-metodie-76.

[200] http://www.typikon.gr/.

[201] Aceste adevăruri sunt profund contestate astăzi de populaţiile slave care se vâd pe ei singurii creatori ai civilizaţiei bizantine. http://www.fordham.edu/halsall/byzantium/index.html.

[202] Bizanitnii au avut un adevărat cult al liturghiei îngereşti. De fapt Sfântul Dionisie de Furna, cel care a scris erminiile picturii bizantine, s-a tras şi el tot din fermentul civilizaţiei bizantine. Dionisie de Furna, *Erminia picrturii bizantine,* (Edituira Sofia: Bucureşti, 1993). Referitor la Erminiile picturii bizantine ale Bisericii Ortodoxe, al cărei prim exponent este Dionisie din Furna, se pot face mai multe remarci. Mai mult decât orice erminiile nu sunt simple manuale de pictură, ci sunt probabil cel mai înalt nivel la care poate ajunge un pictor. Aceste erminii cuprind instrucţii referitoare la cum se poate picta sau reprezenta iconic „liturghia îngerească."

cei mai fideli tradiţiei iudeo-creştine sau mozaico-creştine. Dincolo de greşelile de ordin istoric pe care le-au făcutz bizantinii care au dus în plan istoric la apariţia imperiului otoman, totuşi, bizantinii au rămas în trecutul umanităţii ca şi o perdioadă de lumină. De la ei avem o civilizaţie în deplinul sens al cuvântului.[203]

Mai presus de orice trebuie să spunem că în ansalmbu civilizaţia biyzantină a fost o civilizaţie a îngerescului. Bineînţeles nu a un ui îngeresc în sensul maselor. În această perioadă, Biserica a avut cei mai mulţi patriarhi şi cele mai multe Sinaode Ecumenice care au rămas actuale să până astăzi.[204] Sinaodele Ecumenice au avut într-un anume sens, tot un fel de mode de inspiraţie îngerească. Se ştie că după unii Sfinţi Părinţi, îngerii sunt grupaţi ierarhic. La fel au fost şi sinoadele Ecumenice din Biserica Ortodoxă care au rămas modele autoritare peste veacuri.[205]

Caracterul de sinodalitate al Bisericii provinde mai presus de orice din caracterul îngeresc al liturghiei Bisericii. După cum am arătat la Ortodoxie sunt chemaţi cei care vor să ducă o viaţă îngerească. Bineînţeles că pot exista mai multe categorii de oameni care sunt chemaţi la Ortodoxie.[206] Mesajul ultim al ortodoxiei este unul îngeresc în esenţă. Prin urmare, sunt mai multe mesaje ale liturghiei îngereşti care a fost consemnată cel mai mult în perioada bizantină.[207] Această perioadă din trecut este tot o perioadă care a existat în spiritul apocalipsei.[208]

Ca şi teolog tind să îmi exprim sntimentele de bucurie referitoare la faptul că Apocalipsa a fost scrisă în spaţiul nostru. Dar în acelaşi timp vreau să atrag prin prezentul volum şi atenţia colegilor mei teologi referitor la marea responsabilitate pe care o avem în menţinerea tradiţiei apocaliptice nealterate în depline.[209] Mai preus de orice trebuie să ştim că tradiţia ortodoxă este o tradiţie apocaliptică.[210] Dimensiunea percepţiei liturghiei îngereşti a fost pentru Sfântul

---

203 Căderea Bizanţului se leagă de anul 1453 când a fost asediat Constantinopolul. În pofida obiecţilor istorice actual, bizanitii au fost o civilizaţie care s-a format pe temeiul liturghiei îngereşti care în această perioadă a avut proabil una dintre cele mai largi expansiuni pe plan Erupean şi Asiatic. A se vedea Preot Dr. Vasile Muntean, *Bizantinologie,* toate volumele (Editura Învierea: Timişoara, 1932).

204 Încercările otomane de a înlocui aceste realizări au rămas totuşi în van în cele din urmă. În ciuda presiunilor care există Patriarhia Ecumenică de la Istambul continuă să existe şi în ziele noastre. http://www.patriarchate.org/.

205 Eeste adevărat că sunt multe confesiuni şi Bisericii creştine în ziele noastre care resping organizarea sinodală a Bisericii deci organizarea ierarhică. http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf214.iii.iii.html.

206 http://www.credo.ro/despre-ortodoxie.php.

207 Pe linie filosofică, filosofia liturghiei îngereşti a fost evidenţiată de Platon şi ca şi exponent al filosofiei creştine cel care a dat un contur deplin al acestei filosofii a fost Sfântul Dionisie Areopagitul. http://www.john-uebersax.com/plato/cp.htm.

208 Probabil că acest caracter „apocaliptic” al bizantinilor a dus în cele din urmă la apariţia Imperiului otoman. Mai presus de orice conceptual a fost foarte greşit să înţelegem că „spaţiul balcanic” a fost un fel de focar apocaliptic.

209 Sunt din ce în ce mai puţin aceiua dintre noi care îşi mai adus aminte de drama pe care a trăit-o Sfântul Ioan Teologul pe insula Patmos. http://www.calendar-ortodox.ro/luna/septembrie/septembrie26.htm.

210 “V-aţi pus vreodată întrebarea, dacă asupra Pământului s-ar abate un cataclism ce ar face să dispară apa de pe suprafaţa lui. şi cum ar arăta acesta fără mări şi oceane, fără apă în general? Sunt sigur că mulţi nu v-aţi pus o asemenea întrebare. Cred, că ar fi o catastrofă neimaginabilă. Vă daţi seama cum ar arăta Terra fără apă? Globul pământesc ar arăta oribil din punct de vedere geometric. O formă de o asemenea configuraţie nu cred că ae mai exista în univers. Până şi asteroizii ar fi mai ,,frumoşi” decât planeta noastră. Probabil, că asteroizii sunt foste planete, care în urma unei catastrofe le-au dispărut învelişul de apă şi au ajuns să arate sub forma sub care ne sunt prezentaţi. Nici nu vreau să mă gândesc la o asemenea catastrofă, pentru că, dacă alte cataclisme de genul marilor tsunami, ciocnirea cu un corp ceresc de mari dimensiuni, etc. Ar face să dispară temporar viaţa, cum probabil că s-a mai întâmplat şi, datorită principalului furnizor de microorganisme, apa, peste un număr infinit de secole şi-ar relua ciclul veşnic al vieţii. Cred totuşi, că viaţa este unica componentă a H_2O şi Pământul este unica

Ioan Teologul mai presus de orice dimensiune a apocaliptică. Elementele cosmice interacţionează astfel cu cele umane. Fără nici o îndoială că elementele cosmice sunt organizate armonic în cadrul liturghiei îngereşti.[211]

Liturghia îngerească crează ceea ce am putea numii mai mult decât orice un fel de percepţie a spiritualităţii lui Dumnezeu.[212] Am putea vorbii de o anume dimensiune a culturii liturghiei îngereşti. Omul este chemat la o aprofundare a culturii îngereşti şi a reperelor spiritualităţii pe care aceasta le adresează. Ritualul Bisericii este mai mult decât orice o reflecţie a ritualului apocalipsei.

Slujirea preoţească este mai mult decât orice o slujire îngerească şi mai presus de orice o slujire apocaliptică. Din nefericire pe baza emancipării ştiinţei omului contemporan sunt puţini aceia care văd dincolo de graniţele spaţiale ale liturghiei. Liturghia este mai mult decât orice un portal care ne duce în spre liturghia îngerească.[213] Am putea spune că culminarea raportului dintre om şi înger este liturgicul.[214] În liturgic omul şi îngerul cântă împreună unui Creator comun.[215] Prin urmare, este necesar să vedem că în studiul liturgic noi nu facem în cele din urmă decât să aprofundăm această dimensiune comună: îngeresc omenească.[216]

PROBLEMA MUZICII ÎN LITURGHIE

---

planetă cu o asemenea configuraţie. Existeţa apei duce implicit la perpetuarea speciei în spaţiu, dacă ea (apa) mai există şi altundeva. Am încercat să desenez planeta noastră în două moduri: cum arată ea în momentul de faţă şi cum ar arăta ea fără 2/3 din total. Vă rog să încercaţi şi vă va cuprinde un fior catastrofal de ceea ce ar însemna frumoasa noastră planetă ciuntită de mările şi oceanele planetare. Repet chestiunea: ar arăta îngrozitor. Un corp ceresc ciudat şi cu un relief în colţuri. Imaginaţi-vă un măr din care a fost muşcat porţiuni din toată suprafaţa. Oribilă privelişte. O asemenea apocalipsă nu s-a pomenit nici unde până acum. Nu am auzit şi nu am văzut aşa ceva nici în cele mai sumbre poveşti ştiinţifico-fantastice. Ştiu în mod sigur, că vor fi mulţi dintre voi, care mă veţi apostrofa şi o să-mi spuneţi că nu am dormit bine astă-noapte sau am dormit cu faţa la cearceaf, dar de o asemenea conjunctură, ca de altfel şi celelalte arhicunoscute, se poate vorbi la nivelul universului. Pornind de la acestă imaginaţie îmi pun o simplă întrebare, cine a fost primul: apa sau uscatul? Poate că apa de pe planeta noastră este singura substanţă chimică care nu există în componenţa celorlalte corpuri cereşti, pe care le cunoaştem, atât cât le cunoaştem.” http://ro.shvoong.com/exact-sciences/astronomy/1869421-cataclismul-apocaliptic/.

211 Mai presus de orice liturghia îngerească este o armonie a elementelor naturale şi a întregii creaţii. În această liturghie omul este un împreună slujitor şi un împreună vorbitor cu îngerii. Am putea spune că liturghia a fost mai presus de orice o împreună armonie a „îngerilor” şi a oamenilor. Sinteza acestei armonii este liturgica, sau viaţa liturgică. Cu cât omul devine mai liturgic cu atât el devine mai îngeresc. Chemarea liturghiei îngereşti este la oa rmonie a îngeresului şi a omenescului.

212 Fără nici o îndoială că mărturia Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul trebuie privită cu aceşti ochi. Apocalipsa este mai mult decât orice o chemarea la experimentarea spiritualităţii lui Dumnezeu. În profida mai multor contestaţii recente apocalipsa este o carte a Balcanilor. Ea este în acelkaşi timp un avertisment celor care vor să înţeleagă mai bine spiritualitatea balcanică. http://ro.wikipedia.org/wiki/Peninsula_Balcanic%C4%83.

213 http://www.angelmessage.org/angelic_ministry.htm.

214 Este adevărat că Biblia este plină de diferite mărturii ale prezenţelor îngereşti extraliturgice. În spaţiul ortodox cel mai bine s-a înţeles combinaţia dintre înger şi om în spaţiul liturgic. Liturgicul am putea spune că este o sinteză veridică a acestor doup spaţii. S-a vorbit şi de un „sublim al liturghiei.”

215 Din punct de vedere dogmatic, Dumnezeu este creator al omului dar şi al îngerului. Prin urmare atât omul cât şi îngerii au un creator comun: Dumnezeu. „"The visible activity of angels has come to an end, because their mediating work is done; Christ has founded the kingdom of the Spirit, and God's Spirit speaks directly to the spirit of man (**via the Word of God, MAC**). This new and living way has been opened up to us by Jesus Christ, upon whom faith can yet behold the angels of God ascending and descending. Still they watch the lot of man, and rejoice in his salvation; still they join in the praise and adoration of God, the Lord of hosts, still can they be regarded as 'ministering spirits sent forth to do service for the sake of them that shall inherit salvation.'" http://executableoutlines.com/angel/angel_06.htm.

„Îngeri ai Domnului, binecuvântaţi pe Domnul, lăudaţi-L şi Îl preaînălţaţi pe Domnul întru toţi vecii.”
Cântarea celor trei tineri, 36.

Dintre cei care sunt familiari cu conţinutul Bibliei şi a canonului biblic, putem vedea că în special în Vechiul Testament sunt mai multe cărţi care sunt denumite „cântare.” Este vorba mai mult decât orice de „Cântarea cântărilor,” un poem mistic. Mai este vorba mai apoi de Cântarea celor trei tineri şi în cele din urmă de Cântarea lui Moise. Toate aceste cărţi sunt incluse în canonul biblic. Toate aceste trei cărţi au de a face cu un aspect care pentru unii este mai mult auxiliar şi de ce nu unul care nu ţine de teologie ci de artă: muzica.[217]

Este adevărat că mai toată lumea se gândeşte la muzică ca şi la o artă. Este o artă să ştii să compui muzică la fel cum este o artă să ştii să interpretezi muzică. În cele ce urmează voi încerca în câteva rânduri deşi tema de faţă a fost chiar subiectul unor teze de doctorat, să scriu despre care este sensul muzicii în cultul ortodox. De asemenea care este originea muzicii în cultul Bisericii? De ce a acceptat Biserica Ortodoxă muzica în cultul ei şi nu simplul cuvânt vorbit?

Trebuie să spunem că o dimensiune a îngerilor este muzica. Aceasta fiindcă din câte ştim îngerii Îl laduă pe Dumnezeu neîncetat şi fac aceasta prin intermediul cântării deci al muzicii.[218] În ori ce caz, aceasta nu înseamnă că muzica care are loc în cadrul liturghiei sau a servicilor religioase este mai presus de orice o muzică cu menirea expresă de a fii o artă. Muzica din Biserică şi de la liturghie este mai mult decât orice o muzică a imitării îngerilor care Îl slujesc pe Dumnezeu cântându-i. [219] Prin urmare, trebuie să spun că Biserica Ortodoxă nu vede în muzică o artă ci mai mult decât orice o formă de a Îl slujii pe Dumnezeu. Prin urmare, muzica

[216] “The world may seem dark and bleak with no hope for tomorrow your life is empty. God will send you an Angel The Hebrew translation of the word Angel is messenger. A messenger may come your way in many different forms it is up to you to hear or recognize and act upon their messages. God’s chosen messenger is full of hope, love and security meant only for you. They will impart words that will offer clarity, their love provides you with a glimpse of the indescribable nature of God and you will be able to find hope in this world of disillusion. “Do not forget to entertain strangers, for by so doing some people have entertained angels without knowing it.” Send me an Angel Lord Learn to live your life in peace and listen for all the surrounding things that are signs and symbols of your Angel. Often we exclaim, “Oh, Lord send me an Angel” when we are perhaps already in the midst of a loving kind one. Learn to listen to the sounds of the birds, the tree’s swaying, things of nature. Then learn to watch for the smells that surround you with fragrances that remind you of things in your past. When you look upon others don’t look at them as though they are an announce instead look at them with Love and perhaps you will see An Angel---- Yes, Angels Appear in many forms, that of mankind, a puppy, a loving whisper, a soft breeze, a thought only you can distinguish what you are feeling. You will know if you let your inner self take control. How many Angels are there? How many Angels do you need? The “One” who transforms your life is plenty! All of us are like unto an Angel when we serve the good that is inside ourselves. We need to be An Angel to our fellow being then perhaps our Angel will appear unto us.” http://www.angelicministry.com/.

[217] Mărturisesc că din mai multe puncte de vedere calătățile mele muzicale sunt destul de limitate, nu am fost înzestrat în mod nativ cu calități muzicale excepționale. În orice caz pentru cititorii cât se poate de serioşi şi de ancorați în gândirea canonului misitc, putem vedea că Biblia pune destul de mult accept pe cântarea religioasă.

[218] Evident că omul nu v-a putea ajunge niciodată la un stadiu de laudă a lui Dumnezeu neîncetată. Totuşi, omuzl poate ajunge la o imitrate a slujirii şi a doxologiilor aduse ei lui Dumnezeu. Aceasta ar fi cazul imnului axion care după unele tradiţii are o origine îngerească.

[219] “Ţin să avertizez pe cititor că din punct de vedere ortodox dar şi catolic, mjuzica din Biserică nu are nici un fel de funcţie artistică. Ea este folosită doar ca şi o metodă de preamărire a lui Dumnezeu. Aceasta este ceea ce patrologia ortodoxă denumeşte DOXOLOGIE, de fapt în unul dintre ultimele imne de la Ortros (utrenie) chiar se numeşte Doxologia Mare.” http://ro.orthodoxwiki.org/Doxologie.

în Biserică nu este menuet sau simfonie ci mai mult decât orice doxologie.[220] Trebuie să evidenţiem aceste mare adevăr că rostul muzici bisericeşti este doxologic şi nu de impersonaţie artistică.[221]

Este important ca cel care cântă în Biserica Ortodoxă să aibă în minte aspectul îngeresc al cântării şi aspectul artistic. Pentru mai mulţi contemporani de ai noştii aceste lucrurii nu sunt cât se poate de evidente. Muzica Bisericii nu este o muzică care are menirea de a impresiona sau de a atrage pe ascultător prin calitatea performanţei cât mai mult prin însuşirea unui caracter doxologic, deci de preamărire a lui Dumnezeu.[222]

Prin urmare, rolul muzicii din punct de vedere artistic în cultul Bisericii este unul cât se poate de secundar. Ceea ce este cel mai semnificativ în cultul liturgic este dacă cel care cântă poate ajunge la o stare de comuniune muzicală cu îngerii şi astfel să se alăture slujirii lor. Aceasta a fost intenţia marilor Părinţi ai Bisericii.[223] Este cât se poate de realist să ne punem serios problema culturii psaltice pe care o găsim atestată încă din Psaltirea Proorocului David. Tradiţia cântării din Bserica ortodoxă o putem găsii încă de pe vremea regelui David al Israelului.[224] Prin urmare, cântarea ortodoxă este cât se poate constituţională a ceea ce am putea numii „liturghia îngerească."[225]

---

[220] http://teologie.net/biblioteca/cursuri/ierom_petru/curs_vecernia-utrenia.pdf.

[221] ERMELIUS, *Dissertatio historica de veteri christianâ doxologia* (1684); SCHMIDT, *De insignibus veteribus christianis formulis* (1696); A SEELEN, *Commentarius ad doxologiæ solemnis Gloria Patri verba: Sicut erat in principio* in his *Miscellanea* (1732); BONA, *Rerum liturgicarum libri duo* (Cologne, 1674), II, 471; THALHOFER, *Handbuch der kath. Liturgik,* I, 490 sq.; IDEM in *Augsburger Pastoralblatt* (1863), 289 sq.; RIETSCHEL, *Lehrbuch der Liturgik*, I, 355sq.; KRAUS, *Real-Encyk*., I, 377 sq.

[222] "The doxology in the form in which we know it has been used since about the seventh century all over Western Christendom, except in one corner. In the Mozarabic Rite the formula is: "Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto in sæcula sæculorum" (so in the Missal of this rite; see P.L., LXXXV, 109, 119, etc.). The Fourth Synod of Toledo in 633 ordered this form (can. xv). A common medieval tradition, founded on a spurious letter of St. Jerome (in the Benedictine edition, Paris, 1706, V, 415) says that Pope Damasus (366-384) introduced the Gloria Patri at the end of psalms. Cassian (died c. 435) speaks of this as a special custom of the Western Church (De instit. coen., II, viii). The use of the shorter doxology in the Latin Church is this: the two parts are always said or sung as a verse with response. They occur always at the end of psalms (when several psalms are joined together as one, as the sixty-second and sixty-sixth and again the one hundred and forty-eighth, one hundred and forty-ninth and one hundred and fiftieth at Lauds, the Gloria Patri occurs once only at the end of the group; on the other hand each group of sixteen verses of the one hundred and eighteenth psalm in the day Hours has the Gloria) except on occasions of mourning. For this reason (since the shorter doxology, like the greater one, Gloria in Excelsis Deo, in naturally a joyful chant) it is left out on the last three days of Holy Week; in the Office for the Dead its place is taken by the verses: *Requiem æternam*, etc., and *Et lux perpetua*, etc. It also occurs after canticles, except that the Benedicite has its own doxology (*Benedicamus Patrem . . . Benedictus es Domine*, etc. — the only alternative one left in the Roman Rite). In the Mass it occurs after three psalms, the "Judica me" at the beginning, the fragment of the Introit-Psalm, and the "Lavabo" (omitted in Passiontide, except on feasts, and at requiem Masses). The first part only occurs in the *responsoria* throughout the Office, with a variable answer (the second part of the first verse) instead of "Sicut erat," the whole doxology after the "Deus in adjutorium," and in the *preces* at Prime; and again, this time as one verse, at the end of the *invitatorium* at Matins. At all these places it is left out in the Office for the Dead and at the end of Holy Week. The Gloria Patri is also constantly used in extraliturgical services, such as the Rosary. It was a common custom in the Middle Ages for preachers to end sermons with it. In some countries, Germany especially, people make the sign of the cross at the first part of the doxology, considering it as chiefly a profession of faith." http://www.newadvent.org/cathen/05150a.htm.

[223] http://ro.orthodoxwiki.org/Sfin%C5%A3ii_P%C4%83rin%C5%A3i.

[224] http://www.crestinortodox.ro/alte-articole/70695-persoana-in-cantarea-ortodoxa.

[225] http://www.crestinortodox.ro/alte-articole/70654-cantarea-corala-in-biserica-ortodoxa-romana.

Trebuie să ştim că această liturghie a îngerilor are loc dincolo de timp, de galaxii şi de univers. Din eternitatea timpului îngeresc, îngerii au fost cei care au alcătuit elementele naturale, au compus stihiile cosmice.[226] Sunt mai mulţi teologi care văd în liturghia îngerească un fel de cosmogonie. Îngerii au avut un rol cosmogonic.[227] Prin urmare, există un ritual de iniţiere în lumea îngerească. Acest ritual de iniţiere este mai presus de orice liturghia îngerească. Liturghia îngerească este mai mult decât orice o comuniune a sfinţilor sau faţa sfinţilor care sunt în comuniune cu îngerii deschisă spre umanitate.[228]

Cel care participă la liturghie trebuie să aibă conştiinţa unei comuniuni liturgice depline cu îngerii. Liturghia este la nivelele ei cele mai superioare comuniune îngerească. Ea este probabil un fel de sublim al comuniunii îngereşti. La fel liturghia are şi funcţia de a armoniza relaţiile dintre comuniunea îngerească şi cea omenească.[229] În Biserica Ortodoxă au existat persoane

---

[226] Este vorba după unii fiolosofi aristotelici de cele patru stihii ale cosmosului: apă, aer, pământ, foc. Elementele cosmice diferă din multe punct de vedere după diferite filosofii. Pentru ochii cosmologului teonon se poate vedea rolul îngerilor în creaţie. La fel trebuie să ştim că liturghia îngereacă este cumva şi un fel de cosmogonie. http://ro.wikipedia.org/wiki/Crea%C5%A3ionism.

[227] A se vedea referinţele din cartea lui Iov. În cartea Iov din Vechiul Testament se fac referinţe profunde la rolul pe care îngerii l-au alcătuit în facerea omului şi a armoniei din cosmos. În acest sens armonia din cosmos este un rpodus al armoniei îngerilor. O modalitate de percepţie a acestei armonii cosmice a fost considerată încăî din vremea platonismului „armonia muzicălă." S-a vorbit şi în astronomie de armonia orbitelor cosmice. Armonia cosmică a universului a fost realizată de îngeri.

[228] Îngerii sunt prezenţi de multe ori în marile mitologii ale umanităţii: „**Mitologia greacă** Mitul antic grecesc susţine că primul om a fost înfăptuit ca o creatură a lui Prometeu, care a iniţiat valoric si practic oamenii atât în spiritualitate, cât şi în meserii şi îndeletniciri. În cazul mitologiei greceşti, mitului creaţiei i se asociază mitul iniţiatului, deorece Prometeu era considerat şi un binefăcător al oamenilor, pentru ca le-a dăruit acestora focul, dupa ce i-a creat din humă, spre furia lui Zeus. **Mitologia akkadiană** În mitologia akkadienilor, vecini ai evreilor, omul a fost creat din lut de anumiţi lucrători divini, apoi zeiţele Nammu si Aruru i-au modelat inima şi zeitatea En-Ki i-a dat viaţă. Acest fapt originar arată că nu exista o distanţă de nestrăbătut dintre natura omului şi a zeilor: cu toate că omul e creat pentru a-i servi pe zei, el, totodată, este imitatorul şi colaboratorul lor. Oamenii trebuiau să le respecte poruncile date de divinitate, să nu încalce preceptele ordinii sacre, care asigură atât bunul mers al lumii universale, cât şi al societăţii umane **Mitologia egipteană** Religiei Egiptului antic nu îi este proprie o antropogonie clară, dar cel mai vechi sistem religios din Egipt, cel Memfitic, vorbeşte de creaţie ca efect al unei puteri creatoare, al gândirii, al cuvântului unui singur zeu – Ptah. Acesta a născut iniţial un gând, dupa care l-a pronunţat, acesta fiind întâiul act de creaţie – în această mitologie, creaţia originală are la bază procese psihologice superioare: gândirea şi limbajul. Tot în contextul mitologiei egiptene, mai precis, în reprezentările artistice ale acestora, o altă tradiţie egipteană afirmă că oamenii s-au născut din lacrimile unui zeu îndurerat de pierderea ochiului său. **Mitologia chineză** Antropologia chineză are la bază un cuplu de frate-sora Fu Xi şi Nii Wa, două fiinţe cu cozi de dragon, care au modelat oamenii din lut şi noroi; aceleaşi mitologii ii este atribuită şi entitatea Pan-Ku, care creează atât omul, cât şi lumea, din trupul său. În acest caz, se poate sesiza un aspect corelant cu mitologia creştină, care presupune existenţa unui singur Dumnezeu atotputernic, care l-a creat pe om după „chipul şi asemănarea sa". Religiile panteiste învaţă că creaţia a luat naştere din jertfa primordială a unui zeu; asemănătoare în acest sens este si credinţa conform căreia creaţia este rezultatul unui sacrificiu cosmic, când zeii sacrifica un om, care dă naştere mai apoi la animale, pământ şi cer. Religiile creştine invata ca lumea a fost adusa de la nefiinta la fiinta de Dumnezeu. Si aceast act de creatie se face doar prin puterea cuvantului caci El zice iar lumea ia fiinta ca urmare a atotputerniciei Lui. Deci lumea ia fiinta ca urmare a cuvantului lui Dumnezeu astfel incat tot ceea ce exista exista datorita Lui si este creat in timp. Dumnezeu este atemporal timpul este inafara Lui dar s in el caci fara Dumnezeu nu exista nici timpul. Înainte insa de a crea lumea care intra sub simturi a creat ingerii care sunt fapturi superioare omului . **http://ro.wikipedia.org/wiki/Mitul_crea%C5%A3iei**.

care au dus o viaţă sfântă şi care au compus imne îngereşti. În acest sens cultul ortodox pretinde o ortodoxie a muzicii în Biserică. Ce să înţelegem însă printr-o muzică ortodoxă?
În primul rând muzica ortodoxă nu este o muzică a marilor compozitori în care aceştia îşi dispută superioritatea tehnică sau a virtuozităţii. După cum vedem în cazul Sfântului Roman Melodul, această muzică a fost compusă de un Sfânt Părinte al Bisericii.[230] În aceste sens, există o mare diferenţă dintre compozitorul de muzică indiferent de ce gen este el şi imnograful bisericesc sau ortodox. Un imnograf nu este un compozitor.[231] În cadrul cultului ortodox există două dimensiuni ale cântării. Bineînţeles că după cum am afirmat cântarea are o funcţie doxologică de preamărire a lui Dumnezeu. Cântarea este în ortodoxie concomitent: imnografie şi imnologie. Astfel, compozitorii Bisericii[232] sunt mai presus de orice imnografi sau imnologi.
În orice caz, trebuie să menţionăm că cei mai cinstiţi imnografi au fost cei care au dus a viaţă sfântă. Din această cauză imnografia ortodoxă nu se grăbeşte să dea curs noilor cântări sau cântărilor artistice care sunt compuse de diferiţi compozitori creştini. Sfinţenia vieţii este un mare criteriu care ne asigură de calitatea şi de profunzimea imnografului. Prin urmare, tradiţia

---

[229] Mai multe reflecţii pe acastă temă au fost scrie de Părinţii Bisericii. De fapt Părinţii Bisericii din cele mai vechi timpuri au voit această armonizare a îngerescului şi a omenescului pe fondul cosmic. Un mare rol în muzica Bisericească l-a jucat Sfântul Roman Melodul *485-560* pe care Biserica Ortodoxă îl prăznuieşte la data de 1 octombrie. Întreaga tradiţie a bisericii a justificat mereu inspiraţia şi talentul lui Roman prin prisma minunii care i-a hărăzit vocaţia de melod, adică de compozitor de cântări bisericeşti. Denumirea „Melodul" se datorează printre altele şi faptului că Sfântul Roman este primul poet care scrie şi muzica pentru condacele sale. Ceea ce a impresionat la Sfântul Roman Melodul nu ţine în mod obligatoriu de vocabularul teologic elevat sau de expresia lui poetică şlefuită, ci mai de grabă a atras prin naturaleţea cu care s-a raportat la Scriptură, transformând-o în creaţiile sale într-un şir logic de evenimente foarte vii. Opera sa, din care s-au păstrat numai vreo 80 de alcătuiri poetice, a cunoscut o popularitate deosebită. Câteva secole, condacele cuviosului Roman au făcut parte din tezaurul imnografic viu, transmis prin practica liturgică. Pornind de la creaţiile lui, a apărut ulterior o adevărată şcoală, care a produs cântăreţi asupra cărora opera melodului nostru a exercitat influenţe covârşitoare. Astfel s-au mai remarcat Grigorie, Chiriac, Dometius, Anastasie şi Helias. Au existat în istorie şi unii imnografi care au încercat să se afirme prin plagiat, atribuindu-şi în mod fals poemele Melodului. Succesul lui Roman a constat în talentul său de a înfăţişa realităţile divine ca fiind foarte ancorate în concretul istoriei umane şi în strânsă legătură cu aceasta. http://bastrix.wordpress.com/2008/09/11/sfantul-roman-melodul-dumnezeiescul-psalt-al-prea-curatei-stapane/.

[230] După mai multe tradiţii Sfântul Roman este autorul icoaselor şi a condacelor pe care le avem astăzi în cultul ortodox. „Genul literar al condacului a apărut brusc în literatura bizantină. Sfântul Roman Melodul este cel care, potrivit tradiţiei a alcătuit primele condace. La începuturi, condacul a fost un imn alcătuit dintr-un număr variat de strofe, de regulă de la 18 la 30, câteodată chiar mai multe. Cărţile noastre de slujbă păstrează din condacele Sfântului Roman numai primele două strofe din aceste poeme. Dezvoltarea deosebită a creaţiei poetice după iconoclasm a dus treptat la selecţionarea şi reducerea alcătuirilor mai vechi, pentru a se face loc în cărţile de cult celor recente. Termenul de condac derivă din limba greacă şi însemna băţ, bastonaş pe care se înfăşurau vechile manuscrise, pe pergament sau pe hârtie, în formă de sul, iar mai apoi denumirea a fost dată însuşi manuscrisului pe care se scriau imnuri (condace). Idem.

[231] În aceste sens, Biserica Ortodoxă a putut constata că în cadrele sociale muzica este cât se poate de influentă asupra oamenilor simpli. Biserica cheamă pe credincio la o cultivare şi la fineţe a muzcii pe care acesta o ascultă. Biserica cheamă ca cel care o frecventează să asculte muzică de bună calitate şi nu muzică cu conţinut vulgar sau de orice altă natură. Faptul că muzica este folosită în cultul Bisericii înseamnă că Biserica vede muzica foarte mult ca şi o formă de preamărire a lui Dumnezeu.
[232] Cum ar fi Sfântul Ioan Damaschinul sau Sfântul Roman Melodul. Tradiţia cântării celor 8 glasuri ale Bisericii Ortodoxe o avem păstrată de la Sfântul Ioan Dmaschinul. La fel un mare imnograf al Biercii a fost Sfântul Teodor Studitul.

ortodoxă nu pune preţ în imnele ei pe măestria sau talentul unui compozitor de excepţie.[233] Bineînţeles că Biserica Ortodoxă nu este împotriva unei ortodoxii a artelor. În cazul de faţă în cadrul tradiţiei ortodoxe muzica este numai o emblemă sau o carcasă care are rolul de a face doxologia în faţa lui Dumnezeu. Cultul ortodox nu este prin urmare un cult „artistic" după cum tind să interpreteze unii. Fundamentele cultului ortodox sunt biblice şi patristice. Cultul ortodox este un cult patristic, patrologic.[234] În cadrul acestui cult credinciosul este chemat să îşi găsească o linişte interioară, este chemat să mediteze la Dumnezeu.

Încă din cele mai vechi timpuri, efectele muzicii asupra omului au avut funcţia de a îl face pe om mai sensibil. Bineînţeles că unele genuri muzicale îl distrag pe om de la sensibilitate şi din contră îl îndobitocesc.[235] În acest sens, una dintre cele mai culte şi mai ortodoxe muzici este muzica psaltică.[236] Muzica psaltică îşi trage rădicinile din tradiţia iudaică a Vechiului Testament. Această muzică este voită de mai mulţi contemporani a fii complet uitată.[237] Liturghia ortodoxă este mai mult decât orice o liturghie psaltică. Muzica psaltică este o îngemnănare de mai multe elemente. În muzica psaltică întâlnim elemente bizantine, elemente contemplative şi elemente ascetice. La fel muzica ca şi reflecţie a comuniunii cu îngerii trebuie să reflecte dimensiunea ascetică.

În mănăstirile ortodoxe este folosită muzica mai presus de orice ca şi un aspect al meditaţiei şi al contemplaţiei.[238] Astfel, deşi la mai toate slujbele ortodoxe se cântă, muzica folosită este o metodă de a ne apropia de Dumnezeu, de a Îl contempla pe Dumnezeu. Muzica este folosită astfel pentru contemplaţie şi nu pentru alte motive.[239]

---

[233] Problema compozitorilor bisericeşti este una cât se poate de larg dezbătută. Astfel au existat în special în spaţiul occidental mai mulţi compozitori de excepţie care au compus multe cântări imnogragice în ortodoxie. Am putea să enumerăm pe Friederich Handel, Wolfgang Amadeus Mozart, Giuseppe Verdi, Beethoven, Tchaikovsky, Johannes Bach şi mulţi alţii. În special compozitorii ruşi au fost mulţi cât se poate de aproape de a copune monumentale opere muzicare pe conţinut religios. Toţi, aceşti au compus o muzică care nu este în „spiritul" ortodox. După cum am arătat spiritul ortodox nu vrea în cult o muzică care să accentueze virtuozitatea artisitică când mai mult dispoziţia îngerească a cultului. Cultul ortodox este un cult îngeresc în esenţa lui. El nu trebuie manipulat din sfera îngerească în sfera artistică şi pur muzicală.

[234] A se vedea imnele Sfântului Ioan Cucuzel de la Muntele Athos.

[235] Cazurile muzicilor contemporane este cât se poate de evident. Cazul muzicilor rock, jazz, manelelor, a muzicilor uşoare de toate gamele nu au fucnţia de a îl face pe om să mediteze la Dumnezeu. Muzica ortodoxă a apărut pe fondul celor care au medirat la Dumnezeu. Am dat aici cazul Sfântului Roman Melodul din secolul al VI-lea. El este numai un caz. Alături de Sfântul Roman Melodul au fost mulţi alţi mari imnografi acer au scris imen de preamărire şi de laudă a lui Dumnezeu.

[236] http://www.resurse-ortodoxe.ro/muzica-bizantina/.

[237] Dincolo de mai multele tedinţe omlui contemporan care de multe ori este definit de muzicile sale, există în tradiţia ortodoxă a Bisericii o muzică canonică. Aceasta este muzica psaltică. În trecut a existat o tradiţie foarte largă a acestui gen de muzică. Trebuie să spunem că în cadrul Bisericii Ortodoxe române, s-a acceptat muzica cunţat şi muzica din regiunea Banatului mai mult ca şi un pogorâmânt. Adevărata tradiţie a muzicii ortodoxe este mai presus de orice o muzică psaltică. Ea trebuie să respire în spiritul psalmilor şia ai Bibliei. Prin urmare cel care vrea să devină un imnograf al Bisericii trebuie să ştie aceste lucruri.

[238] În aceste sens, tradiţia ortodoxă a respins folosirea instrumentelor în cadrul cultului. S-a pus de mai multe ori problema folosirea orgii bisericeşti. În cele din urmă, trebuie să ştim că în tradiţia ortodoxă şi catolică profundă a fost acceptată numai cântarea vocală. Cântarea vocală este mai presus se orice o asemănare cu cântarea îngerească. Din principalele texte biblice nu ştim să existe o cântare a îngerilor însoţită de instrumente.

[239] În muzica Biseriii suntem chemaţi să Îl contemplăm pe Dumnezeu. Prin urmare, indiferent de restul compouziţiilor marilor genii ale muzicii, sensul muzicii ortodoxe este după cum am arătat în rândurile de mai sus unul „contemplativ." Prin urmare, dincolo de creaţiile muzicale new age sau budiste sau hinduse trebuie să ştim mai multe lucruri despre muzica bizantină sau despre muzica psaltică. Muzica psaltică este muzica în care au scris marii imnologi ai Bisericii. Când câtâm imnele Bisericii suntem în comuniune cu cei mai de înaintea noastră care s-au nevoit şi l-au slujit pe Dumnezeu. Ei sunt menţionaţi de Biserică la proscomidie.

Evident, că muzica prin sine nu este o simplă meditaţie la Dumnezeu şi la acţiunile Sale. În Biserica Ortodoxă muzica trebuie însoţită de rugăciune, de „frângerea inimii," de post, de fapte bune şi de toate cerinţele unui comportament superior. Celui care participă la liturghie nu i se cere să fie doar pasiv ci mai mult decât orice să îşi improprieze cele care le duce acolo.[240]
În lumea antică, medievală şi în cea contemporană muzica a avut mai întotdeauna un rol asupra omului. Acest rol a a variat. În orice caz, putem spune a există un caracter transcendent al muzicii ortodoxe. Acest caracter transcedent al muzcii provinde din capacitatea de a îl face pe om să contempleze. Omul este mai presus de orice în sferele lui superioare o fiinţă a contemplării. După cum am arătat omul este o fiinţă amfibie: el este concomitent material şi imaterial. [241]
Bineînţeles că nu se poate vorbii de o „exlusivitate a muzicii Bisericii" asupra restului muzicilor culte. În orice caz, trebuie să ştim că muzica Bisericii este o muzică cultă. Muzica Bisericii nu numai că este cultă dar ea este şi una care prin caracterul meditativ instigă la virtute şi la iubire de Dumnezeu.[242] În acest sens, în muzica ortodoxă nu sunt acceptate tonalităţi care predispun la un comportament violent şi agresiv. S-a recunoscut de mai mulţi muzicologi şi oameni de ştiinţă caracterul „manipulativ al muzicii."[243] Biserica vrea să vadă în muzică o modalitate de a îl iubii şi a îl lăuda pe Dumnezeu. Având în vedere că omul a fost înzestrat de Dumnezeu cu voce el este chemat să o folosească în slujba preamării lui Dumnezeu.
Prin urmare, rolul muzicii în ortodoxie este menit să îl apropie pe om de Dumnezeu. Muzica este probabil o cale de a devenii intimii lui Dumnezeu. La fel, muzica ortodoxă caută să fie mai presus de orice un fel de cultivare a frumuseţii. În acest sens, muzica Bisericii trebuie să existe ca şi o „cultivare a frumosului."[244] Nu putem spune că muzica poate să aibă o dimensiune transcedentă dacă nu este însoţită de restul actelor ascetice. Dacă muzica nu are o valoarea ascetică, sau o perspectivă ascetică ea nu ne poate duce la Dumnezeu.
Muzica este numai o modalitate de a ajunge la Dumnezeu. Am putea să ne întrebăm ce ar avea loc cu viaţa noastră socială dacă nu am avea „eşafodul muzicii ortodoxe?" Evidentă că cei care vor să ajungă la o stare de contemplare a lui Dumnezeu prin intermediul muzicii trebuie să ştie la ce fel de riscuri se expun. Muzica este doar un preambul al întâlnirii cu Dumnezeu.[245]
Cei mai mulţi dintre noi iubim diferite genuri de muzică. Trebuie să luăm muzica Bisericii şi a ortodoxiei şi a catolicismului nu ca şi pe o „pasiune" sau hobby ci ca şi pe o modalitate de a

[240] După expresia Sfântului Pavel, „împotriva unora ca acestora nu există lege." Cele care în mod normal ies din liturghie sunt „dincolo de lege." În cazul biblic Apostolul Pavel se referea la darurile sau harismele comuniunii cu Dumnezeu. A se vedea Epistolele Sfântului Apostol Pavel.
[241] Imaterialul şi materialul din om trebuie să coexiste în om înt-ru mod armonic. Această sinteză armonică este realizată de comuniunea îngerească.
[242] Din nefericire suntem cu toţii asaltaţi de multe muzici care instigă la violenţă şi la ură de mai multe feluri.
[243] În nici un caz în tradiţia ortodoxă nu putem vorbii de o manipulare a psihicului uman în spre răutate şi spre lucruri murdare. Muzica are astel în Biserică un rold edificator şi unul care trebuie să aibă sensul comuniunii cu Dumnezeu.
[244] Este vorba prin urmare de caracterul folocalic al muzicii. În ortodoxie muzica este mai presus de orice coninuare filocaliei, a iubirii de frumos. Sunt din ce în ce mai puţin compozitorii din zilele noastre care i-au în calcul acest aspect al muzicii. Muzzica ortodoxă este o muzică filocalică de la pronunţarea primului Amin la ultim Domane miluişete.
[245] În muzică sunt reflectate contemplativ extrem de bine noţiunile de grandios şi de măreţ. De fapt chiar una dintre cele mai primare doxologii ale Bisericii îndeamnă la acest caracter măreţ al contemplării lui Dumnezeu: „mărire Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh." Este vorba de doxologia mică.

ne exprima iubirea faţă de Dumnezeu. În Biserică deşi au fost mai multe voci din trecut care au evitat folosirea muzicii, totuşi Biserica a acceptat muzica în cultul ei.[246]

LITURGHIA ÎNGEREASCĂ CA ŞI COMUNIUNE DE IUBIRE
Iubirea angheologică

„Dumnezeu este iubire”
Sfântul Ioan Teologul

Fără nici o îndoială că cel mai mare sentiment pe care îl poate avea omul este după unii sentimentul de iubire. Sentimente de iubire avem faţă de părinţi, fraţi, surori, prieteni sau apropiaţi. În orice caz este cât se poate de evident că iubirea de îngeri este ceea ce am putea numii iubire îngerească.[247] Mai presus de orice trebuie să vedem în liturghia îngerească o comuniune de iubire cu îngerii. Liturghia am putea spune că este o comuniune de iubire cu îngerii. Este un setiment religios superior de a ne iubii îngerii. Omul este chemat la iubirea îngerilor.[248]
În zielele noastre deşi s-a scris mai mult pe teme legate de angheologie, s-a scris foarte puţin legat de iubirea angheologică. Deşi Biserica afirmă prin dogmele ei, cinstirea deci cultul îngerilor, au fost foarte puţin autorii care au scris despre iubirea îngerilor sau despre ceea ce am putea denumii iubirea angheologică.

Pe parcursul timpului au fost date mai multe definiţii iubirii. „Dumnezeu este iubire.” Chiar şi teologia ortodoxă a preluat această sintagmă. Când facem loc iubirii în sufletul nostru, practic îi facem loc lui Dumnezeu însuşi. Pentru ca iubirea să poate intra în noi, egoul trebuie să plece. Dacă intră egoul, iubirea pleacă. Dacă pleacă egoul, intra iubirea. Un om egoist nu va putea să iubească. Egoul şi iubirea se exclud reciproc, tot aşa cum finitul nu poate să se

---

[246] În acest sens, în ortodoxie cei mai buni exponenţi ai muzcii Bisericii au fost sfinţii. Ei sunt modelel tuturor compozitorilor contemporanilor. http://www.medieval.org/music/modern.html.
[247] http://markplain.com/angelic_love.aspx.
[248] http://www.healingholograms.com/Sessions/angeliclovewashes.htm.

compare cu infinitul, tot aşa cum întunericul nu poate fi acolo unde este lumina. Cei mai multi se plâng ca nu sunt iubiţi. Multi îmi spun: "L-am iubit din toata inima, iar el nu mi-a răspuns niciodată iubirii". Dar dacă l-ai iubit cu adevarat, de ce suferi că el nu te-a iubit? Nu ştiţi oare că iubirea adevărata nu aşteaptă NICIODATA, dar absolut niciodată, NIMIC în schimb. Ea este fericita că se poate manifesta, că se poate dărui. Atât timp cât suferiţi din cauza iubirii înseamnă că înca nu aţi cunoscut iubirea adevărat."[249]

Este adevărat că există mai multe forme de iubire în ziele noastre. Mai mult decât orice omul se vrea o fiinţă iubită. Nu există nici un om care să fie imun la sentimentul de iubire. În ori ce caz este destul de greu de evindeţiat teologic toate dimensiunile iubirii îngereşti. Au fost mai mulţi teologi care au ridicat întrebarea dacă putem iubii pe îngeri? Sau dacă îngerii ne iubesc pe noi? În ori ce caz, după teologi ca şi Sfântul Ioan Teologul iubirea îngerească este cea mai supremă iubire la care putem ajunge.[250]

Există forme pervetite de iubire: este vorba de iubirea erotică sau de iubire pornografică., mai presus de orice trebuie să fim din ce în ce mai conştienţi de aspectul iubirii angelice de iubirea îngerilor faţă de noi dar şi de iubirea noastră faţă de îngeri. Credem că îngerii îi iubesc pe oameni şi sunt cei care au dat Bunavestire. La sărbăîtoarea Buneivestiri putem vedea o docadă explicită a iubiri îngerilor faţă de om. În orice caz, ca şi teologi nu ştim dacă această iubire a îngerilor faţă de om poate fii egalată de iubirea omului faţă de înger. Este adevărat că mai presus de orice iubirea supremă pe care trebuie să o avem este faţă de Dumnezeu. Iubirea faţă de îngeri este din mai multe puncte de vedere totală.

Iubirea îngerilor este una dintre cele mai supreme forme de iubire la care poate ajunge omul. Nivelul cel mai sublim al iubirii pe care o poate avea un om este iubirea de îngeri. Omul poate să iubescă îngerul şi să îl i-a drept un model al său. În orice caz, sunte chemaţi să îi iubim pe îngeri şi să le dăm curs iubirii pe care o avem faţă de ei. Cea mai concretză formă a iubirii faţă de îngeri pe care o poate manifesta omul în ortodoxie este chipul monahal care este şi el un chip liturgic.

„**Schima mare** (greacă: *megaloschemos*, slavonă: Схима, *schima*) — Călugării care deja au ajuns un nivel înalt de îmbunătăţire spirituală pot fi ridicaţi la cel mai înalt rang al monahismului, numit schima mare. Tunderea întru *schimonah* sau *schimonahie* urmează acelaşi tipic ca şi tunderea stavroforului, fiind făcute aceleaşi legăminte iar candidatul fiind tuns în mod similar. Dar, pe lângă veşmintele purtate de un stavrofor, candidatul primeşte *analavos?* (slavonă: *analav*) care este veşmântul monahal specific schimei mari. Din acest motiv, analavos însuşi este adesea numit "schima mare". Acest veşmânt acoperă umerii şi cade în faţă şi în spate, cu porţiunea din faţă ceva mai lungă şi brodată cu uneltele Patimilor Mântuitorului şi cu Trisaghionul. Varianta greacă nu are o glugă, pe când cea slavă are o glugă şi aripi pe umeri, astfel încât formează o cruce mare care acoperă umerii călugărului, pieptul şi spatele lui. O altă piesă pe care o primeşte candidatul la schima mare este *polystavrion?* sau

---

249 http://www.dindragoste.ro/iubire/iubirea-adevarata.php.

250 În cele 273 de menţiuni ale înmgerilor din Biblie este cât se poate de evident că există o comuniune de iubire a îngerilor între ei. Avem multe motive să credem că îngerii se iubesc unii pe alţii. Se poate vorbii de o frăţietate de iubire a îngerilor. Această frăţietate de comuniune şi iubire a îngerilor între ei este deschisă şi în spre om. O modalitate de deschidere a acestei comuniuni de iubire este şi liturghia ortodoxă.

"multe cruci" şi care constă într-un şnur cu multe cruci mici împletite în el. Polystavrion-ul formează un jug în jurul călugărului şi ţine analavos în loc, reamintindu-i monahului că este dăruit lui Hristos şi că mâinile lui nu mai sunt potrivite pentru activităţi lumeşti şi că el trebuie să lucreze doar pentru Împărăţia Cerurilor. Printre greci, la acest nivel se acordă şi o mantie. Paramandyas a schimei mari este mai largă decât cea a stavroforului, iar dacă el poartă un clobuc, acesta are o formă diferită, de degetar, numită *culion*, un văl brodat de obicei cu cruciuliţe. De asemenea, schimonahul trebuie să rămână câteva zile să privegheze în biserică. În a opta zi după tundere, se slujeşte o slujbă specială numită "scoaterea culionului." În unele tradiţii monahale, schima mare se acordă doar călugărilor şi măicuţelor aflate pe patul de moarte în timp ce în alte tradiţii se acordă după minim 25 de ani de călugărie. Dacă purtătorul unor anumite titluri monahale primeşte schima mare, titlul său va încorpora particula "schimo". De exemplu, un ieromonah cu schima mare este numit **ieroschimonah**, arhimandritul devine **schimo-arhimandrit**, egumenul - **schimo-egumen**, etc. În tradiţia rusă, în aceste cazuri, în aceste cazuri particula "schimo" este abreviată, de obicei, la "схи" (schi), iar titlurile corespunzătoare devin схимонах, иеросхимонах, схиархимандрит, схиигумен."[251]

Este adevărat că aceste tradiţii ortodoxe sunt astăzi din multe puncte de vedere considerate arhaice. Pentru înaintaşi ele au fost forme de iubire a îngerilor şi de comuniune cu îngerii. Astfel, au existat mai multe modalităţi de a intra în comuniune cu îngerii.[252] Din cele mai vechi timpuri omul a voit să intre în comuniune cu îngerii. Nevoia omului de a intra în comuniune cu îngerii s-a bazat pe nevoia lui de a cunoaşte lumea nevăzută. În orice caz, credem că iubirea de Dumnezeu este realitatea maximă.[253]

În orice caz, pentru cei care au studiat religiile pe parcursul umanităţii,[254] vor putea vedeac că există multe mitologii îngereşti. Astfel sunt multe referinţe la ritualuri îngereşti în religiile mesopotamiene, akadiene, persane, sumeriene, asiriene şi altele asemenea.[255] În orice caz, în creştinsim s-a vorbit de o comuniune de iubire a omului cu îngerul. De fapt, în facere există mărturia unie lupte care a avut loc între Israel şi un înger. În orice caz, din punct de vedere angheologic nu ştim exact cum am putea categorisii iubirea îngerească pe care o avem faţă de îngerii lui Dumnezeu. Iubirea de îngerii este o formă superioară a iubirii. Iubirea de Dumnezeu este mai presus de orice şi iubire a îngerilor lui Dumnezeu. Iubirea de îngeri este forma dăruirii supreme în spre nevăzut şi în spre lumea de dincolo.

Pe parcursul timpului îngerii au fost repere de iubire faţă de Dumnezeu. La fel îngerii sunt modele comuniunii de iubire din cadrul liturghiei. Este cât se poate de evident că iubirea de îngeri este mai dificil de realizat faţă de restul iubirilor la care omul este chemat: iubirea de familie, rude şi altele asemenea. Iubirea de Dumnezeu este mai presus de orice un fel de

[251] http://ro.orthodoxwiki.org/Ranguri_monahale.
[252] Corrine Heline, *Magic Gardens: A Symbolic Rendering Of Angelic Communion With Man Through The Medium Of Flowers*, **(**Kessinger Publishing, LLC, 2006).
[253] Este cât se poate de evident că comuniunea îngerească este o modalitate de existenţă ritualică. Îngerii există şi au relaţii unii cu alţii ritualice. Sociologia îngerilor este una a ritualului. În orice caz, ţin să atrag atenţia că s-au scris foarte puţine rânduri referitoare la sociologia îngerilor. Ca şi comunitate socială îngerii există în chipul ritualului. Astfel liturghia este mai mult decât orice un ritual.
[254] Am putea să îi cităm aici pe Mircea Eliade şi Ioan Petru Culianu de la Universitatea din Chicago.
[255] http://www.spiritmythos.org/holy/light/angelology.html.

comuniune îngerească. De multe ori după cum o arată experienţa marilor nevoitori Dumnezeu se lasă iubit prin îngerii săi. Iubirea de Dumnezeu fără nici o îndoială implică iubirea de îngeri şi de comuniunea îngerilor. Comuniunea îngerilor este mai presus de orice un fel de comuniune a transcendentului. Iubirea de Dumnezeu este în orice caz o formă superioară de comuniune cu îngerii, dar mai mult decât orice pentru a ajunge la o iubire reală a lui Dumnezeu trebuie să experimentăm o iubire a îngerilor. Iubirea de Dumnezeu este mai mult decât orice o iubire a comuniunii îngereşti. Această iubire a comuniunii îngereşti este o iubire de comuniune în multiplicitate. În orice caz, trebuie să ştim că mulplicitatea comuniunii îngereşti este mai presus de orice un model al comuniunii interumane.

În orice caz, nu ştim destul de multe amănunte ale iubiri lui Dumnezeu şi a iubirii de îngeri. Ştim însă că slujirea lui Dumnezeu este un ideal comun al îngerilor şi a rolului existenţei lor. Mai presus de orice am putea spune că ortodoxia este o comuniune îngerească, deci o comuniune a slujitorilor nevăzuţi ai lui Dumnezeu. Este adevărat ca marilor autori ai lumii le-a plăcut să scrie despre iubire. Totuşi, au fost mai puţin aceia care au scris despre iubire ca şi formă de comuniune îngerească.

Trebuie să precizez astfel că iubirea îngerească nu poate fii o iubire „obsesivă" după cum sunt multe cazuri. Iubirea îngerească este proabil mai mult decât orice o iubire a străfundurilor, a comuniunii cu originile omului. Dincolo de timpuri şi de cosmos am putea spune că iubirea îngerească este forma pură a acelui „agapic elen." Marea majoritate a înţelepţilor eleni vroiau un fel de iubire agapică, deci o iubire a purităţii ultime. Prin urmare, în categorii, ele, iubirea îngerească nu este erotică ci mai mult decât orice o iubire agapică. Iubirea agapică este mai mult decât orice o formă de comuniune ultimă cu Dumnezeu. S-a scris multe pe tema aceasta a comuniunii de iubire cu Dumnezeu. S-a scris însă mai puţin referitor la tema comuniunii de iubire cu îngerii lui Dumnezeu.[256]

În general în ortodoxie s-a obişnuit să se apreciezea iubirea de Dumnezeu, Dumnezeu fiind definit de uniii teologi ca şi o existenţă a iubirii. Iubirea de îngeri este am punea spune „anghelofilie." Din nefericire sunt din ce în ce mai puţini oameni preocupaţi de iubirea de îngeri. De fapt sunt din ce în ce mai puţini oameni preicupaţi de iubirea agapică şi de dimensiunea iubirii şi a comuniunii lui Dumnezeu. Dincolo de toate meditaţiile orientale care sunt cât se poate de atractive omului contemporan, iubirea de Dumnezeu este mai mult decât orice iubire faţă de îngerii lui Dumnezeu. Dacă îl iubim pe Dumnezeu, nu putem decât să iubim şi cele pe care Dumnezeu le-a creat.[257]

Din mai multe puncte de vedere cred că este cât se poate de necesar să rectificăm acest aspect al anghelolatriei. Indiferent cât de mare este iubirea noastră faţă de Dumnezeu şi de îngeri ea trebuie să aibă unele fixaţii dogmatice. Prin urmare, îngerii sunt creaţi de Dumnezeu şi nu pot fii iuzbiţi cu aceiaşi intesnitate. Lui Dumnezeu i se cuvine din punct de vedere

[256] Am mai putea spune că forma de iubire a îngerilor în cadrul comuniunii liturghiei îngereşti este mai presus de orice o formă de comuniune interpersonală şi dincolo de orice timpuri. Am putea spune că comuniunea de iubire cu îngerii lui Dumnezeu este la nivel profund dincolo de timp, prin urmare este atemporală.

[257] Ştim astfel că Dumnezeu este autorul fiinţei şi al realităţii. La fel Dumnezeu este autor al îngerilor. Putem astfel vorbii de problema „iubirii angheologice.

teologic iubirea absolută. Faţă de restul făpturilor lui Dumnezeu nu putem decât să avem o iubire mai redusă.[258]

Iubirea ultimă de care este capabil omul poate fi adusă numai lui Dumnezeu. Aceată iubire a omului faţă de Dumnezeu o întâlnim pe toate meridianele şi la toate religiile. Ceea ce este specific ortodoxiei în privinţa sentimentului de iubire religios este, „corectitudinea iubirii" pe care trebuie să o avem faţă de Dumnezeu.în acest sens, indiferent cât de intim ar ajunge cu îngerii lui Dumnezeu, nu putem vorbii de o anghelolatrie absolută.[259]

În orice caz, iubirea de îngeri este o categorie destul de profundă a iubirii noastre existenţiale. Dincolo de comuniunile pe care le căutăm zilnic cu semenii noştii omul cauză de fapt comuniunea cu nevăzutul cu lumea de dincolo. Lumea de dincolo este lumea îngerilor. [260] Existenţa îngerilor a fost atestată de mai multe scrieri din cele mai vechi timpuri.[261] În orice caz, pe parcursul timpului datorită multor scrieri cu conţinut apocrif au fost aprobate numai scrierile cu conţinut canonic. Prin urmare, în ciuda diferitelor greşeli care s-au făcut în trecut trebuie să evidenţiem aici, necesitatea canonicităţii scrierilor cu conţinut angheologic.[262]

---

[258] În special în cultul Bisericii trebuie să vedem mai presus de orice că Ortodoxia este anghelolatră. Ce înţelegem prin „anghelolatrie"? Înţelegem că Biserica are un cult al îngerilor. Reprezentarea lor este cât se poate de evidentă. De fapt în orice Biserică Ortodoxă vom găsii reprezentaţi îngeri. Aceasta fiindcă s-a stabilit un cult al îngerilor. Deşi mulţi dintre noi suntem interesaţi să studiem trecutul tumultos şi personalităţile „cu semnul de întrebare" sau „personalităţile chestionabile" ale Bisericii din timpul perioadei sinoadelor ecumenice (anii 325-787) uităm că îna ceastă perioadă de timp a fost statornicit un cult universal al îngerilor. Sinaodelor Ecumenice ale Ortodoxiei le revine marea realizare de a stabilii termenii „angheolatriei," a cultului îngerilor.

[259] Ortodoxia are de fapt un joc de cuvinte din lima elenă: este vorba de λατρια şi δουλια. Λατρια este adorarea lui Dumnezeu care este absolută, în timp ce δουλια este numai cinstire. Prin urmare este mai corect să vorbim teologic de αγγελοδουλια, adică cinstirea îngerilor. Acest lucru de fapt este menţionat şi evidenţiat şi de Apocalipsa Sfântului Ioan Evanghelistul.

[260] Este greu de realizata acest exerciţiu al comuniunii cu îngerii din moment ce ei sunt făpturi nevăzute. Totuşi, mărturiile din diferite tradiţii religioase ne atestă acest fapt al comuniunii cu îngerii şi cu existenţa lor. Aceasta este ceea ce limbajul religios a denumit „anghelofanie." Angheolofania a fost din punct de vedere religios temeiul anghelodoliei.

[261] Primele preocupări ale existenței îngerilor au avut loc în timpul antichității. Astfel, au exitsat enorm de mulți teologi care şi-au pus problema cadrelor în care are loc Bunavestire. Teologic s-a stabilit în cele din urmă că nu a fost vorba de un simplu înger ci de un arhanghel ceva mai mult decât un înger. Este vorba de un arhanghel.

[262] Au existat în primele secole ale creştinismului enorm de multe lucrări aşa zis angheologice care ulterior s-au dovedit false. astfel, se fac mai multe referinţe în Evanghelile apocrife. Ele au fost ulterior respinse.

CONCLUZII

Am încercat să prezint în acest volum câteva repere referitoare la ceea ce în tradiţia ortodoxă a fost interpretat ca şi liturghia îngerească. Cititorul poate judeca după sine dacă am reuşit sau nu. Evident că nu am reuşit să scriu tot ceea ce se poate scrie despre dimensiunea liturghiei îngereşti. Am vrut doar să aduc în faţa contemporanilor preocupările care au existat în trecutul umanităţii referitoare la existenţa îngerilor şi a modului lor de fiinţare. În mod practic, existenţa îngerilor a fost în cele din urmă, atestată de mai multe tradiţii religioase. Ceea ce putem remerca este că „spaţiul liturgic” sau „timpul liturgic” au apărut ca şi o consecinţă a comuniunii dintre înger şi om.[263]

Omul a fost cel care a putut să se realizeze pe sine prin comuniunea îngerească. Mai mult decât orice rolul omului din punct de vedere spiritual este de a urma îngerilor şi a se asemăna lor. Bineînţeles că asemănarea cu îngerii nu duce la ignorarea iubirii pe care o avem faţă de Dumnezeu. Am artătat astfel că liturghia este o experimentare a comuniunii de iubire cu Dumnezeu. Mai presus de orice prin liturghie ajungem să de apropiem de îngeri şi de modul în care ei Îl slujesc şi Îl iubesc pe Dumnezeu.[264]

O lucrare despre liturghia îngerească este mai presus de orice un fel de comuniune de îngerii cu modelele curăţirii noastre. În orice caz, este greu să realizăm semnificaţia deplină a liturghiei îngereşti. După unii teologi această liturghie are loc în spaţiul eonic, dincolo de dimensiunea temporală şi cosmică. Prin urmare, liturghia îngerească are o dimensiune cosmică dar în acelaşi timp o depăşeşte. Prin urmare am putea spune că din anumite puncte de vedere liturghia este mai presus de orice o suprapunere de temporalitate şi atemporalitate. Îngerii sunt creatori ai timpului.

---

[263] Semnele primei comuniuni de acest fel le întâlnim în Vechiul Testament. De fapt am putea spune că de aici avem bazele acestui fel de comuniune îngerească. http://orion.mscc.huji.ac.il/symposiums/5th/chazon00.html
[264] A se vedea Saul Olyam, *Mii şi mii îi slujesc Lui* (Tubingen, 1993).

Am încercat să evidenţiez în rândurile de faţă că liturghia îngerească ţine mai mult de orice de angheologie. Prin urmare, liturghia îngerească este un subiect care se leagă de angheologie. În cadrul angheologiei, deci a ştiinţei despre studierea existenţei îngerilor, liturghia îngerească ocupă un rol important. Sper ca prezentul volum să fie o resursă cât se poate sugestică celui care vrea să se aventureze sau să exploreze universul îngeresc. Mai presus de orice am încercat să adresez un îndemn la swtudiu angheologic. Evident ţin să avertizez mai presus de orice că studiul angheologiei implică cu sine ortodoxia angheologiei. Ţin să precizez în acest sens, că este cât se poate de necesar să avem noţiunea de sfinţenie cât se poate de evidentă.

În rândurile de faţă am încercat să arăt cât se poate mai mult nevoia unei ortodoxi a angheologiei. Prin urmare, texte de referinţă au fost în primul rând textele incluse în canonul biblic şi în alte reprezentări mai depline a canonului ortodoxiei.[265] Prin urmare, în rândurile de faţă am încercat să elucidez anumite aspecte care nu sunt destul de clarificate în liturghia ortodoxă. În special lucrarea de faţă este o lucrare liturgică. Fără nici o îndoială că nu putem vorbii de o dimensiune profundă a liturghiei îngereşti dacă nu ţinem cont de aspecte liturgice. La fel am arătat în rândurile prezente mai mult decât orice dimensiunea apocaliptică a slujirii îngereşti. Slujirea îngerească este mai mult decât orice dimensiune sacră sau mai bine spus spaţiu liturgic. Pentru mulţi dintre contempranii noştii, liturghia îngerească este un act care nu poate fi ajuns. Am încercat să arat bazat pe experimentarea Sfântului Ioan Evanghelistul şi pe cea a proorocului Isaia din canonul biblic existenţa unei liturghii îngereşti. În acelaşi timp, liturghia este mai mult decât orice imitaţie a îngerilor. Spaţiul liturgic asigură intersecţia a două lumi, cea îngerească şi cea omenească. Este necesar să îl iubim pe Dumnezeu şi să îi cerem să ne arate mai presus se orice care este destinul final al lumii îngerilor.

Evident că numai prin acordul lui Dumnezeu putem ştii mai multe despre îngeri.[266] Îngerii lui Dumnezeu sunt un subiect care au acaptivat din cele mai vechi timpuri. Ştim că chiar Solomon a fost preocupat de îngeri. Această preocupare continuă şi astăzi. Prin urmare, problema păcii este mai mult decât orice o problemă leagă de cunoaşterea lui Dumnezeu. Liturghia îngerească nu este o problemă de teologie dogmatică, deşii există implicaţii de ordine dogmatic în liturghie, liturghia îngerească rămâne o problemă de liturgică, cu ample implicaţii dogmatice. Prin urmare, este necesar să vedem mai mult decât orice o paradigmă a comuniunii cu Dumnezeu.

Ţinem să arătăm că în zilele noastre liturghia este una dintre cele mai profunde modalităţi de slujire a lui Dumnezeu. Dumnezeu este realitatea ultimă a fiinţei omeneşti. La fel mediul înegresc este un mediu care depăşeşte cele mai îndepărtate graniţe ale iubirii noastre de Dumnezeu.

---

[265] A se vedea lucrarea părintelui Ioan Ică jr, de la Facultatea de Teologia Ortodoxă Andrei Şaguna din Sibiu, *Canonul Ortodoxiei* (Deisis: Sibiu, 2008).

[266] A rămas cât se poate de evident cazul lui Toma Aquino care a fost desemnat un fel de doctor angelicus, ami precis un specialist în problemele legate de existenţa îngerilor. A se vedea Suma teologică a lui Toma de Aquino.